

अध्याय - एक पृष्ठभूमि

१.१ भौगोलिक परिचय:

नेपालको संविधान २०७२ संगै प्रदेश नं. १ तथा पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्रको कोशी अञ्चल सुनसरी जिल्लामा अवस्थित पूर्वमा ईटहरी उपमहानगरपालिका, पश्चिममा महेन्द्रनगर र प्रकाशपुर गाविस, उत्तरमा बकलौरी र भारौल गाविस तथा दक्षिणमा मधेशा, डुम्रहा र भौकाहा गाविस संग जोडिएर भण्डै डमरूको आकारमा ४८.१ बर्ग कि.मि.मा फैलिएको यो नगर २०७१ साल मंसिर १६ गते नेपाल सरकारबाट रामधुनी-भासि नगरपालिकाको रूपमा घोषणा भई सोहि सालको पौष १ गते बाट नगरपालिकाको हैसियतमा विधिवत रूपमा आफ्नो कार्यारम्भ गरेको नयां नगरपालिकाहो ।

इनरूवा र इटहरी नगरपालिकाको बीचमा रहेको तथा विगतको भादगाउँ सिनवारी र सिंगिया गा.वि.स.गरी दुई वटा गाविसलाई मिलाएर पुनरसंरचान गरिएको यस नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति २६°२७' देखि २६°२८' उत्तर अक्षांश र ८७°३३' देखि ८७°३४' पूर्व देशान्तर भित्र रहि समुद्र सतहबाट १८२ देखि १८५ मिटरको उचाईमा रहेको यो नगरको समग्र भुभाग समतल रहेको छ । अधिकतम तापक्रम ३६ ° से. तथा न्यूनतम तापक्रम १६ ° से. सम्म रहने गरेको यस नगरको हावापानी समशीतोष्ण रहेको मानिन्छ । भु-बनावट, तापक्रम र जलवायु समेतको हिसावले कृषि ब्यवशायकोलागि अत्यन्तै उर्वर स्थलको रूपमा परिचित रहेको भएता पनि भुउपयोगको हिसावले हेर्दा यस नगरको करिव २५ प्रतिशत (१२.०५ बर्ग कि.मि.) क्षेत्र मात्र कृषि उत्पादनको लागि प्रयोगमा आएको पाईन्छ भने करिव १९ प्रतिशत (९.१६ बर्ग कि.मि.) भुभाग अहिले पनि बन क्षेत्रले ओगटेको छ । वर्तमान भुउपयोगको थप अवस्थालाई केलाएर हेर्दा भण्डै २४ प्रतिशत (११.४५ बर्ग कि.मि.) क्षेत्रफल आवास क्षेत्रको रूपमा प्रयोग भईरहेको देखिन्छ भने भण्डै १७.५ प्रतिशत (८.४४ बर्ग कि.मि.) क्षेत्रफल जमिन खुल्ला क्षेत्रको रूपमा उपयोग विहिन भएर रहेको छ । रामधुनि नगरपालिका पार्श्वचित्र २०७३ का आधारमा यस नगरपालिकाको धुनीवन क्षेत्र करिव ३१०० बिगाहामा फैलिएको छ ।

शप्तकोशी नदिको प्रवाह लगायत दक्षिण पश्चिमी मनसुनी हावाको प्रवाहका कारणले यस नगरमा साधारणतय जेठदेखि असोजसम्म पानी पार्दछ । साथै पश्चिम दक्षिण भेकबाट बहने जलवाष्पपूर्ण हावाले हिँउदका दिनहरूमा समेत पर्याप्त वर्षाको संभावना रहेको छ । यस नगरमा प्रत्येक वर्ष जेष्ठ देखि श्रावण सम्म अत्याधिक वर्षा हुने गर्दछ भने मंसिर देखि फाल्गुण महिना सम्म सामान्यतया सुख्खा रहने गर्दछ । रामधुनि नगरपालिका पार्श्व चित्र २०७३ का आधारमा यस नगरमा औषत वर्षा ११०० मिलिलिटर रहेको छ । यस नगरको भौगोलिक अवस्थिति, निरन्तररूपमा शप्तकोशी नदिको प्रवाहमा आधारित यस नगरको विच भाग बाट बग्ने नहर साथै हावापानिको प्रवाहलाई प्राथमिकतामा राखेर हेर्दा यस नगरको अधिकांस क्षेत्र कृषि उत्पादनको हव को रूपमा विकसित गर्न सकिने प्रसस्तै सम्भावना रहेकालो यस नगरले कृषिको ब्यवसायीकरणलाई विशेष प्राथमिकतामा राखि रोजगारीको सृजना गर्दै गरिवी न्यूनिकरणको माध्यम बाट आर्थिक समृद्धि तर्फ उन्मुख हुने गरिका दिर्घकालिन योजना तथा आयोजना सञ्चालन तथा ब्यवस्थापनमा जोड दिनु पर्ने देखिन्छ ।

१.२ ऐतिहासिक, सास्कृतिक तथा धार्मिक पृष्ठभूमि :

नेपालमा शहरीकरणको विकास हुने क्रम संगै सिंगिया गाउँमा पर्ने पवित्र क्षेत्र रामधुनिलाई विशेष पहिचानको रूपमा प्राथमिकता दिदै यस नगरपालिकाको नामकरण गरी २०७१ सालमा नगरपालिकाको रूपमा आफ्नो पहिचान बनाउने अवसर प्राप्त गरेको यो नगर ऐतिहासिक, सास्कृतिक तथा धार्मिक पृष्ठभूमिको हिसावले लामो ईतिहास बोकेको ऋषिमुनीहरूको तपस्थली स्थलका रूपमा समेत परिचित छ । कोशी भेगमा तपस्थली बनाएर बसेका कौशिक, विश्वामित्र, दुर्वाशा, मतांग र अन्य सयौं ऋषिहरूका आश्रम, कूटी यस भेगमा रहेको मानिन्छ । चतरा देखि दक्षिणतिर धुनीवन हुँदै कोशीको किनारामा ठूलो जंगल थियो भने जंगलभित्र यस्तै ऋषिमुनिका आश्रमहरू थिए । त्रेतायुगमा रामचन्द्र बनवास बस्ने क्रममा यस नगर क्षेत्र भित्र पर्ने वर्तमानको रामधुनी भासि नगरपालिका वडा नं. १० मा अवस्थित बन क्षेत्रमा बास बस्ने

क्रममा जाडो तथा जंगलि जनावर बाट सुरक्षित रहन सखुवाको रुखका मुढाको प्रयोग गरी आगोको धुनि जगाएर बास बसेकै कारण यस ठाउँको नाम रामधुनि रहेको धार्मिक किम्बदन्ति छ । आफ्नो ध्यानलाई पूर्ण गर्न यसै स्थानमा बसेका बनस्खन्डि बाबाले रामचन्द्रले जगाएको अग्निलाई निम्न नदिई निरन्तर जगाई राखेका र त्यस धुनिबाट प्राप्त विगुत लाई प्रसादको रूपमा सर्वसाधारण स्थानीय बासिलाई वितरण गर्ने प्रचलन चलाएका (जुन अहिले सम्म निरन्तर रहेको छ) कारण यो क्षेत्रले प्रख्याति पाएको धार्मिक कथन रहेको छ । वर्तमानमा समेत रामचन्द्रले जगाएको धुनि रहेको स्थानमा स्थापित राम मन्दिरमा गएर पुजाआजा गर्ने तथा उक्त धुनिमा रहेको विगुत लगाउनाले आफले चिताएको कुरा पुराहुने जनविश्वास रहि आएको छ ।

सुनसरी खोलाको किनारा नजिकमा अवस्थित रामधुनि मन्दिर क्षेत्र बाट अत्यन्त नजिक रहेका काशी बन्धुजन्तु आरक्षण क्षेत्र, बराह क्षेत्र लगायत यस क्षेत्रमा रहेका रामधुनि पार्क, बनभोज स्थल, ध्यान केन्द्र, प्रशिक्षण केन्द्र लगायत कालिभोडा सामुदायीक बन तथा पूर्वउत्तर सामुदायीक बन र ईकाई सामुदायीक बन क्षेत्रमा रहेका पार्क, बनभोज स्थल, प्रशिक्षण केन्द्र र खेलकुद तथा मनोरञ्जनका स्थलहरूले यस क्षेत्रको पर्यटन विकासका लागि पर्याप्त सम्भावना बोकेको पाईन्छ । उंग्राहा पोखरि कृषि बनबाटिका, बालमैत्री उद्यान र पार्क, तथा वडा नं. ४ शिवनगरमा अवस्थित रामजानकी तथा राधाकृष्ण मन्दिर, वडा नं. ५ भुम्का बजारमा अवस्थित भुम्केश्वर मन्दिर, वडा नं. २ अवस्थित हनुमान मन्दिर साथै वडा नं. ३ पिप्राह र परियारपुरमा अवस्थित शिव मन्दिर लगायत ग्रामथान मन्दिर र दिनाभद्रि मन्दिर यस नगरका थप धार्मिक पर्यटक स्थलहरू हुन् ।

यती धेरै महत्व बोकेका माथि उल्लेखित ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सास्कृतिक धरोहरहरू यस नगरको समृद्धि निर्माणका महत्वपूर्ण स्रोतयुक्त आधारस्तम्भहरू हुन । यीनै स्रोत तथा आधार स्तम्भहरूको समयानुकुल स्तरउन्तीका साथमा दिगो विकासको संरचनागत विकास योजना तर्जुमा गरी आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन विकासको एक दरिलो आधार निर्माण गर्न सकिने पर्याप्त संभावना छन् । बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिक योजना मार्फत पर्यटकीय क्षेत्रको विकासको माध्यम बाट रोजगारी समेतको सृजना गर्दै सर्वसाधारण नगरबासीको जीवनस्तरलाई थप मजबुत बनाउन सके बालअधिकार संरक्षण र संबर्द्धनमा यथेष्ट योगदान पुग्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

१.३ राजनैतिक विभाजन

रामधुनी भासि नगरपालिका शहरी व्यवस्थापनको माध्यम बाट स्थानीय तहमा भरपर्दो, विश्वासिलो र जनचाहाना बमोजिमको सेवा प्रवाह गर्न सक्ने एक दरिलो स्थानीय तहको रूपमा विकास गर्ने लक्षका साथ दिगो विकासको अवधारणमा आधारित रहि नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम वि.सं. २०७१ साल मंसिर १६ गते स्थापना गरिएको नगर हो । “कृषिउद्यममा आधारित हरित शहर, स्वस्थ सम्मृद्ध पर्यटकीय रामधुनी भासि नगर” भन्ने दिर्घकालिन लक्ष स्थापित गर्दै स्थापना गरिएको यस नगरपालिकालाई भौगोलिक अवस्थिति र सर्व सुलभ सेवा प्रवाहको हिसावले १० वटा वडाहरूमा विभक्त गरिएको छ । निकट भविश्यमा थप गाविस हरूलाई समेत समेटेर वर्तमान कार्यक्षेत्रको विस्तार हुन सक्ने सम्भावना बोकेको यो नगर स्थापना कालमा सिंगिया र भादगाउँ सिनवारी गाविसलाई मिलाएर निर्माण गरिएको थियो । यो नगर राजनैतिक रूपमा सुनसरी जिल्लाको इलाका नं. ९ मा पर्दछ भने वर्तमान अवस्थामा निर्वाचन प्रयोजनको हिसावले यस नगरपालिकाको केही भाग निर्वाचन क्षेत्र २ र बाँकी भाग भने क्षेत्र नं. ६ मा पर्दछ ।

१.४ जनशाखिक विवरण :

कुनै पनि क्षेत्रको विकासको अर्को एक प्रमुख आधार त्यस क्षेत्रको जनसंख्या र त्यसको बनोट पनि हो । लोक-कल्याणकारी नीतिहरूको निर्माण र कार्यान्वयन तेतीखेर मात्र सफल हुन सक्दछ जतिखेर जनसंख्याको संरचनालाई विशेष महत्व दिदै मानवीय स्रोतको सहि पहिचान र परिचालन गर्न सिकन्छ । विकास निर्माणलाई आधार मान्नेहोभने उत्पादनसिल उमेर समुह तथा महिला-पुरुषको संख्या तथा तीनको क्षमताको पहिचान र घरपरिवार संख्या जनसाङ्ख्यिक संरचनाका

महत्वपूर्ण विषय हुन् । उमेर अनुसार जनसंख्याको वितरण र महिला-पुरुष अनुपात जनसाङ्ख्यिक स्थितिका दुई भिन्न सूचक मानिन्छन् । परापूर्वकालदेखिनै विभिन्न जाती, भाषा, धर्म र पेशामा आवद्ध भई दरिलो एकता र भाईचाराका साथ बासोवास गर्दै आएका तथा धार्मिक र संस्कृति विभिधताले भरिभराउ रहेको यस नगरमा राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार ६३४७ घर परिवारमा १३३०५ पुरुष र १५२४४ महिला गरी कुल २८५४९ जना मानिसहरूको बसोवास रहदै आएकोमा रामधुनिभासि नगरपालिका घरपरिवार सर्वेक्षण २०७३ अनुसार घरपरिवार तथा जनसंख्यामा उल्लेख्य वृद्धि भएको देखिन आएको छ । जस अनुसार ६४७६ घरपरिवारमा १६१९९ पुरुष र १५६७३ महिला गरी कुल ३१८७२ जना मानिस हरूको बसोवास रहेको अवस्था छ । रामधुनि-भासी नगरपालिका पार्श्वचित्र २०७३ को अध्ययन गर्दा यस नगरमा ५१५८ बालक तथा ५०७३ बालिका गरि कुल १०२३१ बालबालिकाको जनसंख्या रहेको छ जुन नगरको कुल जनसंख्याको ३२.१ प्रतिशत हुन आउछ । जनसंख्याको तुलनात्मक संक्षिप्त विवरण तालिका नं. १ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १ : जनसंख्याको तुलनात्मक संक्षिप्त विवरण

क्र. सं.	प्रकार	संख्या २०६८	%	संख्या २०७३	%
१	जम्मा घर परिवार	६३४७		६४७६	
२	जम्मा जनसंख्या	२८५४९		३१८७२	
३	पुरुष जनसंख्या	१३३०५	४६.६०	१६१९९	५०.८२
४	महिला जनसंख्या	१५२४४	५३.३९	१५६७३	४९.१७
५	बालबालिकाको जनसंख्या (१८ वर्ष सम्मका)			१०२३१	३२.१
५.१	बालक			५१५८	
५.२	बालिका			५०७३	
६	जम्मा क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	४८.१		४८.१	
७	औषत घर परिवार संख्या	४.४९		४.९२	
८	लैंगिक अनुपात	११४.५७		९६.७५	
९	जनघनत्व	५९३		६६२	

स्रोत: रामधुनी भासि नगरपालिकाको बजेट, नीति तथा कार्यक्रम पुष्पिका २०७३/२०७४ तथा राभासि नगरपालिका पार्श्व चित्र २०७३

१.४.१ उमेर समुह तथा लिंग अनुसार नगरपालिकाको जनसंख्या

रामधुनि-भासी नगरपालिकाको उमेर समुह तथा लैङ्गिक समुहका आधारमा जनसंख्याको अध्ययन गर्दा रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार ३ वर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालिकाको कुल संख्या १६२३ रहेको पाईएको छ भने ४ देखि ५ वर्ष उमेर समुहका बालबालिका (जसको शारिरीक, मानसिक तथा बौद्धिक विकासकालागि बाल विकास केन्द्रको व्यवस्था अनिवार्य हुन जरुरी छ) को संख्या ११५६ रहेको देखिएकोछ । वर्तमान अवस्थामा ३ देखि ४ वर्ष उमेर समुहका बालबालिकालाई समेत बाल विकास केन्द्रमा भर्ना गर्ने गरिएको छ । यसरी हेर्दा ३ वर्ष माथि र ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको संख्या करिव १६३५ जती रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । समग्रमा ० देखि १८ वर्ष उमेर समुहका बालबालिकामा ५१५८ बालक र ५०७३ बालिका गरि कुल संख्या १०२३१ रहेको पाईएको छ । यो संख्या यस नगरको कुल जनसंख्याको ३२.१० % हुन आउछ । यस तथ्याङ्कका आधारमा यस नगरपालिकामा उर्जायुक्त जनसंख्या (जसको उमेर १९ देखि ६० वर्ष सम्म मानिन्छ) ९८३७ पुरुष र ९३४२ महिला गरी कुल १९१७९ (कुल जनसंख्याको ६०.१७ %) रहेको

पाईएको छ । यस जनसंख्यालाई नगरको बर्तमान आर्थिक उपार्जनकालागि सक्य जनसक्तिको रुपमा समेत हेर्ने गरिन्छ । आधारभूत घरधुरी सर्वेक्षण, २०७३ अनुसार कृयाशिल उमेरका २७९८ जना वैदेशिक रोजगारीमा गएको अवस्था रहेको देखिन्छ । यसै सर्वेक्षणका आधारमा सामाजिक सुरक्षाको माध्यम बाट संरक्षण प्रदान गर्नु पर्ने ६१ वर्ष भन्दा माथिको उमेर समुहका १२०४ पुरुष र १२५८ महिला गरी कुल २४६२ जना जेष्ठ नागरिकहरू रहेको अवस्था छ । तसर्थ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्दा उमेर समुहका जनसंख्यालाई मध्य नजर राखि तर्जुमा गर्न सके उक्त योजना यस नगरको दिगो विकासकालागि कोशे हुंगा सावित हुन सक्ने कुरामा दुईमत हुन सक्दैन । उमेर समुह तथा लिङ्ग अनुसारको जनसंख्या तालिका नं. २ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २: उमेर समुह तथा लिङ्ग अनुसार नगरपालिकाको जनसंख्या

सि.नं.	उमेर समुह	लिङ्ग		जम्मा	प्रतिशत
		पुरुष	महिला		
१	१ वर्ष भन्दा कम	३४७	३१९	६६६	२.०९
२	२ देखि ३	४९८	४५९	९५७	३.००
३	४ देखि ५	५९७	५५९	११५६	३.६३
४	६ देखि ७	५१२	५१६	१०२८	३.२३
५	८ देखि ९	५१६	४९२	१००८	३.१६
६	१० देखि १४	१४३८	१४३९	२८७७	९.०३
७	१५ देखि १६	६२५	६३५	१२६०	३.९५
८	१७ देखि १८	६२५	६५४	१२७९	४.०१
९	१९ देखि २०	७४५	७२०	१४६५	४.६०
१०	२१ देखि ४०	६०६१	५७९८	११८६९	३६.७०
११	४१ देखि ६०	३०३१	२८२४	५८५५	१८.३७
१२	६१ देखि ७५	१०१७	९९८	२०१५	६.३२
१३	७५ वर्ष भन्दा माथी	१८७	२६०	४४७	१.४०
जम्मा		१६१९९	१५६७३	३१८७२	१००.००

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.१.१ वडागत रुपमा २ वर्ष सम्मका बालबालिकाको जनसंख्या

रामधुनि-भासी नगरपालिका भित्र विशेष हेरचाहा र स्वास्थ्य सेवाको आवश्यकता पर्ने २ वर्ष सम्मको उमेर समुहका बालबालिकाको संख्या १५२१ रहेको देखिएको छ । यो संख्या १८ वर्ष मुनिका कुल बालबालिकाको संख्याको १४.८६ % हुन आउंछ भने नगरको ४.७७ % हुन आउंछ । समग्रमा यस नगर भित्र विशेष हेरचाहा गरिनु पर्ने २ वर्ष सम्मको उमेर समुहका बालबालिकाको विवरण तालिका नं. ३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३: २ वर्ष सम्मको बालबालिकाहरूको विवरण

वडा नं.	२ वर्ष सम्म उमेर समुहका बालबालिकाहरूको संख्या		जम्मा
	बालक	बालिका	
१	११०	६६	१७६
२	५८	४३	१०१
३	७८	८४	१६२
४	१२३	८९	२१२
५	२१२	१४४	३५६

६	४८	३७	८५
७	५६	२०	७६
८	७५	६०	१३५
९	६५	५९	१२४
१०	५९	३५	९४
जम्मा	८८४	६३७	१५२१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.२ जातिगत समुहका आधारमा जनसंख्या

रामधुनिभासी नगरपालिकाको आधारभूत घर धुरी सर्वेक्षण २०७३ का आधारमा यस नगर भित्र ४८ जातजातिका मानिसहरूको बासोवास रहेको पाईएको छ । यसै सर्वेक्षणका आधारमा कमस थारु समुदायको जनसंख्या सबै भन्दा बढि ११६७५ (३६.६३ %) रहेको छ भने दास्रोमा ब्राहमण ५८९२ (१८.४९%) समुदायको र तेस्रोमा क्षेत्री समुहको ४६९८ (१४.७४%) रहेको छ । यसै सर्वेक्षणलाई अध्ययन गर्दा सेर्पा, हलवाई, मारवाडी, सन्यासी, कुमार, कलवार, डोम, खत्वे, मलाहा, राजपुत र कायस्थ लगायतको २३ जातजातीका मानिसहरू अल्पसंख्यामा (८ परिवार भन्दा कम) रहेको पाईएको छ । यी २३ जातीका मानिसहरूको कुल संख्या ४३३ (१.३५%) रहेको छ । यसमा पनि ठकुरी, सतार सन्थाल, राजवंशी, सुनुवार, सुडी, केवट, बंगाली, दनुवार र याख्वाको जनसंख्या प्रति जाती १० जना भन्दा कम रहेको देखिन्छ । जातिगत समुहका मानिसहरूको परिवार सदस्यको संख्यालाई अध्ययन गर्दा सबै भन्दा बढि परिवार संख्या राजवंशीको ९ जना रहेको छ भने मल्लाह र बांतर को परिवार संख्या कमस ६.४ र ६.०६, डोम, सन्यासी, मुस्लिम, खत्वे र सुनुवारको क्रमस ७.८, ७.५, ७.०५, र ७, ७ रहेको छ । जातिगत समुहका आधारमा सबै भन्दा बढि जनसंख्या ४६.६६ %, आदिवासी जनजातिको रहेको छ भने त्यस पछि कमस दलित १०.८६ %, मधेशी पिछडा वर्ग ८.३३ % तथा अन्य जातजातीगत समुहको ३४.१३% रहेको छ । जातिगत समुहका आधारमा यस नगरको जनसंख्याको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ४ मा उल्लेख गरिएको छ । यसर्थ उपरोक्त तथ्याङ्कका आधारमा यस नगरपालिकाको बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिक योजना तर्जुमा गरी समानता र समावेशिताको एक दरिलो आधार निर्माण गर्न अतिआवश्यक देखिएको छ ।

तालिका नं. ४: जातिगत समूह अनुसार नगरपालिकाको जनसंख्या विवरण

सि.नं.	जातजाती	घर परिवार संख्या	लिंग		जम्मा	जातजाती प्रतिशत
			पुरुष	महिला		
१	आदिवासी जनजाती	३२०२	७५५२	७३२१	१४८७३	४६.६६
२	दलित	६६४	१७३६	१७२८	३४६४	१०.८७
३	मधेशी पिछडा वर्ग	४३९	१३४३	१३१३	२६५६	८.३३
४	अन्य जातजाती	२१७१	५५६८	५३११	१०८७९	३४.१३
जम्मा		६४७६	१६१९९	१५६७३	३१८७२	१००.००

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.३ पेशा, व्यवशाय तथा रोजगारीमा सम्लग्नताका आधारमा जनसंख्या

रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ का आधारमा यस नगर भित्र बसोवास गर्ने उर्जाशिल उमेर समुहका १६ देखि ६० वर्ष उमेरका कुल २०२९५ मध्ये ८२४८ जना (४०.६४ %) मानिसहरू प्रत्यक्ष रूपमा पेशा व्यवशायमा संलग्न रहेको देखिन्छ भने २७९८ जना (१३.७८ %) मानिसहरू वैदेशिक रोजगारीमा रहेको पाईएकोछ ।

वैदेशिक रोजगारिमा गएका मध्ये १०.४३ % मानिसहरू ५ वर्ष भन्दा बढि समयदेखि विदेशमानै रहेको अवस्था देखिएको छ भने ८९.५६ % मानिसहरू ५ वर्ष भित्र स्वदेश फर्कन गरेको अवस्था देखिन्छ। पेशा व्यवशायमा संलग्न जनसंख्या मध्ये ५६.२१ कृषी पेशामा, २६.१३ ज्याला मजदुरीमा सम्लग्न रहेका छन भने मात्र ०.२४ % उद्योगमा र ७.६५ % व्यापारमा सम्लग्न रहेको देखिएको छ। यस नगरको कृयाशिल उमेरको ४५.५८ % को हाराहारिको जनसंख्या बेरोजगार रहनु एक कहालि लाग्दो अवस्था हो। उद्योग तथा व्यापार व्यवशायको अवस्था यस नगरपालिका भित्र अत्यन्तै कमजोर रहेको देखिएकले रोजगारीको सृजना तथा आर्थिक समृद्धिको मार्ग प्रसस्त गर्न उद्योग, व्यापार तथा व्यवशायको क्षेत्रको विकास र विस्तार एक अनिवार्य सर्तको रुपमा विश्वव्यापि रुपमा स्वीकारिएको तथा कृषि उद्यम र पर्यटन विकासलाई आफ्नो आर्थिक समृद्धिको प्रमुख मेरुदण्डको रुपमा स्वीकार गरेको यस नगरपालिकाले तत क्षेत्रको योजनाबद्ध विकास गरी रोजगारीको सृजान गर्ने कार्यमा विशेष योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ। पेशा तथा व्यवसायमा आधारित जनसांखिक विवरण तालिका नं. ५, ६ र ७ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ५: पेशा/व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	पेशा	लिंग (१६ देखि ६० वर्ष)		जम्मा	प्रतिशत
		महिला	पुरुष		
१	कृषि	२६८७	१९४९	४६३६	५६.२१
२	व्यापार	२७५	३५६	६३१	७.६५
३	जागिर	१५४	६५२	८०६	९.७७
४	ज्याला मजदुरी	६०६	१५४९	२१५५	२६.१३
५	उद्योग	७	१३	२०	०.२४
जम्मा		३७२९	४५१९	८२४८	१००

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ६: उमेर अनुसार विदेश गएको देश र जनसंख्या विवरण

सि.नं.	देशको नाम	उमेर समुह				जम्मा
		वर्ष २० कम	२१ देखि ३०	३१ देखि ४०	४१ माथी	
१	भारत	२०	३३	३०	२३	१०६
२	कतार	३७	२८९	२५३	८३	६६२
३	साउदी अरब	३०	३७२	३६८	१२२	८९२
४	कोरिया	०	५	३	१	९
५	अमेरिका	५	२१	१८	८	५२
६	दुबई	८	१३७	१०७	२७	२७९
७	अस्टेलिया	०	२	४	०	६
८	मलेसिया	५२	३३१	१८३	४६	६१२
९	इजरायल	०	३	१	१	५
१०	लन्डन	१	५	६	१	१३
११	अन्य देश	३	५७	७६	२६	१६२
जम्मा		१५६	१२५५	१०४९	३३८	२७९८

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ७: अवधिको आधारमा विदेश गएको जनसंख्या विवरण

सि.नं.	देशको नाम	विदेश गएको अवधि		जम्मा
		५ वर्ष सम्म	५ वर्ष माथी	
१	भारत	८६	२०	१०६
२	कतार	५९१	७१	६६२
३	साउदी अरब	८१२	८०	८९२
४	कोरिया	८	१	९
५	अमेरिका	३५	१७	५२
६	दुबइ	२४६	३३	२७९
७	अस्ट्रेलिया	३	३	६
८	मलेसिया	५६८	४४	६१२
९	इजरायल	५	०	५
१०	लन्डन	१३	०	१३
११	अन्य देश	१३९	२३	१६२
जम्मा		२५०६	२९२	२७९८

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.४ असक्तताका आधारमा जनसंख्या

रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ का आधारमा यस नगर भित्र शारीरिक तथा मानसिक रूपमा अशक्त मानिसहरूको संख्या २२७ जना रहेको देखिन्छ, । यो संख्या कुल जनसंख्याको ०.७१ प्रतिशत हुन आउछ । संख्याको हिसावले थोरै भए पनि असक्तताको आधारमा उनिहरूले अनिवार्य रूपमा प्राप्त गर्नु पर्ने सेवा प्रवाहका विषयमा विशेष योजना तर्जुमा गरी अगाडि बढ्न अनिवार्य देखिएको छ । शारीरिक तथा मानसिक रूपमा अशक्त जनसंख्याको विवरण तालिका नं.८ र ९ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ८: शारीरिक तथा मानसिक असक्तता भएको जनसंख्या विवरण

सि.नं.	शारीरिक तथा मानसिक अवस्था	परिचय पत्र		सेवा सुविधा		जम्मा
		भएको	नभएको	लिएको	नलिएको	
१	शारीरिक	५४	४६	३०	७०	१००
२	दृष्टि सम्बन्धी	९	१२	६	१५	२१
३	स्वर बोलाई सम्बन्धी	२२	२५	११	३६	४७
४	सुस्त श्रवण	५	१२	४	१३	१७
५	सुस्त मनस्थिती	११	१३	७	१७	२४
६	दृष्टि तथा सुस्त श्रवण	३	६	१	८	९
७	अन्य	७	२	५	४	९
जम्मा		१११	११६	६४	१६३	२२७

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ९: उमेर समूह अनुसार शारिरिक तथा मानसिक असक्तताको विवरण

सि.नं.	शारिरिक तथा मानसिक अवस्था	उमेर समूह					जम्मा
		२० भन्दा कम	२१ देखि ३०	३१ देखि ४०	४१ देखि ५०	५० भन्दा माथी	
१	शरिरिक	३१	६	१६	१०	३७	१००
२	दृष्टि सम्बन्धी	३	२	३	४	९	२१
३	स्वर बोलाई सम्बन्धी	११	९	८	१४	५	४७
४	सुस्त श्रवण	४	३	२	४	४	१७
५	सुस्त मनस्थिती	११	७	१	३	२	२४
६	दृष्टि तथा सुस्त श्रवण	३	०	२	०	४	९
७	अन्य	२	२	३	०	२	९
जम्मा		६५	२९	३५	३५	६३	२२७

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.५ दीर्घ रोगको अवस्थाका आधारमा जनसंख्या

रामधुनी भासि नगरपालिकामा विभिन्न प्रकारका दीर्घरोग लागेका मानिसहरूको संख्यालाई अध्ययन गर्दा १९२ जना पुरुष र १८० महिला गरी कुल ३७२ जना रहेको पाईएको छ । यस अध्ययनमा दिर्घ रोगको प्रकार उल्लेख नगरिएकाले यस विषयमा थप अध्ययन गरी सोहि बमोजिमको आधारमा रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ । दिर्घ रोग भएका मानिसहरू विवरण तालिका नं. १० मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १०: दिर्घ रोग भएका महिला तथा पुरुषको विवरण

सि.नं.	विवरण	पुरुष	महिला	जम्मा
१	दिर्घ रोग भएका	१९२	१८०	३७२

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.६ नगरपालिकामा तालिम प्राप्त जनसंख्या

रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ का आधारमा यस नगरपालिकामा छोटो अवधिको विभिन्न विषयको तालिम प्राप्त मानिसहरूको संख्या ११८६ रहेको देखिएको छ । यो संख्या कुल जनसंख्याको ३.७२ प्रतिशत हुन आउंछ । तालिम प्राप्त जनशक्तिहरूको विवरणलाई केलाएर हेर्दा सवै भन्दा बढि २५५ जनाले सिलाई बुनाई, १९० ले कम्प्युटर मर्मत सम्बन्धी तालिम लिएका छन भने स्वास्थ्य, परिवार नियोजन पशु जेटिए, कृषि जेटिए, विद्युत जडान लगायतका क्षेत्रमा समेत तालिम लिन यस नगरका नगरबासिहरू ईच्छुक रहेको पाईएको छ । तसर्थ यस तथ्याङ्कलाई आधार मानेर यस नगरको बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तर्जुमा गरी तालिम प्राप्त जनशक्तिको संख्यात्मक बृद्धि गर्दै नगरबासिहरूको आय आर्जनमा थप टेवा पुऱ्याएर बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा कृयाशिल हुन अभिप्रेरित गर्न आवश्यक देखिएको छ । यस नगर भित्र तालिम प्राप्त गरेका जनसंख्याको विवरण तालिका नं. ११ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ११ : नगरपालिकामा तालिम प्राप्त जनशक्तिको विवरण

सि.नं.	तालिकको किसिम	तालिम अवधि						जम्मा
		३ दिने	७ दिन	१ महिना	६ महिना	१ वर्ष	१ वर्ष माथी	
१	कृषि जे. टि. ए.			१७		७	९	३३
२	पशु जे. टि. ए.			१४	२४	८	४	५०
३	विद्युत जडान			६	११	२	९	२८
४	कम्प्युटर मर्मत			१९	१०२	३५	३४	१९०
५	इलेक्ट्रिकल			५	७	८	१८	३८
६	सिलाई बुनाई			२२	१३०	२३	८०	२५५
७	स्वास्थ्य सम्बन्धी	५२	५					५७
८	परिवार नियोजन		४					४
९	सशक्तिकरण		४०	५				४५
१०	लैङ्गिक		१०					१०
११	सस्थागत नेतृत्व	१५	२	१				१८
१२	खाने पानि सरसफाई	४२५	७	१				४३३
१३	उपभोक्ता समिती	२५						२५
जम्मा		५१७	६८	९०	२७४	८३	१५४	११८६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.७ साक्षरताको आधारमा जनसंख्या

सामान्यतया वर्तमान अवस्थामा ३ वर्ष भन्दा माथि ५ वर्ष भन्दा मुनिका बालबालिकालाई बाल विकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा भर्ना गर्ने प्रचलन र पद्धतिको दिन प्रति दिन विकास हुँदै गएको छ । यस नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये ८९.३५ प्रतिशत पुरुष तथा ७९.१४ प्रतिशत महिला गरी कुल ८४.४८ प्रतिशत मानिसहरू साक्षर रहेको पाईएको छ भने उमेर समुहका आधारमा ३ देखि १५ वर्ष उमेर समुहका बालबालिकाहरूको साक्षरता दर सबै भन्दा बढि ९०.०६ प्रतिशत रहेको पाईएको छ । यसले के देखाउँछ भने रामधुनि-भासी नगरपालिकामा बसोबास गर्ने नगरवासिहरू आफ्ना छोरा छोरीलाई विद्यालय पठाएर शिक्षित नागरिक निर्माणको बाटोमा अग्रसर रहेका छन् । यती हुंदाहुँदै पनि यस नगर भित्र बालिकाको साथै जातीगत आधारमा अन्यको तुलनामा दलित, मधेसी पिछडा वर्ग र आदिवासी जनजातीको साक्षरता प्रतिशत कम रहेको देखिन्छ । यस बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्दा बालिका शिक्षा र जातीगत आधारलाई विशेष प्राथमिकतामा राखि शैक्षिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ । यस नगरको साक्षरताको विवरण तालिका नं. १२ र १३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १२ : उमेर तथा लैङ्गिकताको आधारमा साक्षरताको विवरण

सि.नं.	उमेर समुह	पुरुष			महिला		
		निरक्षर	साक्षर	साक्षर प्रतिशत	निरक्षर	साक्षर	साक्षर प्रतिशत
१	३-१५	३०७	२८६३	९०.३२	३१३	२७६०	८९.८१
२	१६-४५	५१२	८४७८	९४.३०	१०७५	७२४१	८७.०७
३	४६-६०	४१२	१७५९	८१.०२	८०६	९५४	५४.२०
४	६१ भन्दा माथी	४३५	८८०	६६.९२	७८२	३३४	२९.९३
जम्मा		१६६६	१३९८०	८९.३५	२९७६	११२८९	७९.१४

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. १३ : नगर भित्रको ३ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसंख्याको जातीगत आधारमा साक्षरता विवरण

सि.नं.	जातजाति	निरक्षर	साक्षर	कुल जनसंख्या	साक्षरता प्रतिशत
१	आदिवासी जनजाती	२२८९	११९८३	१४२७२	८३.९६
२	दलित	७४६	२४४५	३१९१	७६.६२
३	मधेशी पिछडा वर्ग	६०६	१५७७	२१८३	७२.२४
४	अन्य जातजाती (क्षेत्री ब्राह्मण समेत)	१००१	९२६४	१०२६५	९०.२५
जम्मा		४६४२	२५२६९	२९९११	८४.४८

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.७.१ उत्तीर्ण गरेको तहका आधारमा जनसंख्या

रामधुनीभासि नगरपालिकाका कुल ३ वर्षभन्दा माथिका २९९११ जनसंख्या मध्ये ४६४२ जना भन्नाले (शाक्षर हुन सक्ने उमेर समुहको हिसावले) १५.५८ % निरक्षर रहेका छन् । लैङ्गिक हिसावले अध्ययन गर्दा यस उमेर समुहका कुल निरक्षर मध्ये ६३.८३ प्रतिशत जनसंख्या महिलाको मात्र रहनुले अवका दिनमा बालिका शिक्षा र महिला साक्षरताकालागि विशेष अभियान सञ्चालन गर्न अति आवश्यक देखिएको छ । उत्तिर्ण गरेको तहलाई अध्ययन गर्दा एस.एल.सि उत्तिर्ण गर्नेको संख्या उल्लेख्य रहेको भएता पनि त्यस भन्दा माथिको शिक्षामा खासै अभिरुचि देखिएको पाईदैन । यस तथ्याङ्कलाई केलाएर हेर्दा स्नातक र स्नातकोत्तर तह उत्तिर्ण गर्नेको संख्या न्यून रहेका पाईएको छ । यति मात्र हैन यस नगरपालिका क्षेत्र भित्रका बालबालिकाहरूले विद्यालयको पढाई बीचैमा छाड्ने दर समेत उच्च रहेको देखिन्छ । **कमजोर आर्थिक अवस्था, फरक क्षमता, घरेलु काम, अशिक्षित अभिभावक, विद्यालयमा भौतिक पूर्वाधारको अपर्याप्तता, विद्यालयमा भयरहित वातावरणको अभाव, विद्यालय प्रति शिक्षकहरूको लगावमा कमि लगायतका विषय बस्तुहरू बालबालिकाले विद्यालय विचैमा छाड्ने प्रमुख कारक तत्वको रूपमा रहेको देखिन्छ ।** तसर्थ यो रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्दा यी कारक तत्वहरूलाई केन्द्र विन्दुमा राखेर योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ । यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. १४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १४: लिङ्ग अनुसार ६ वर्ष वा सो भन्दा माथिको उमेर समुहले शैक्षिक तह उत्तिर्ण गरेको जनसंख्या

सि.नं.	उत्तिर्ण गरेको शिक्षा	लिङ्ग		जम्मा
		पुरुष	महिला	
१	निरक्षर	१६६६	२९७६	४६४२
२	साक्षर	६२३८	५४३५	११६७३
३	प्रा. वि.	१६२७	१४६६	३०९३
४	नि. मा. वि.	६१९	६४२	१२६१
५	मा. वि.	५९७	५९३	११९०
६	एस. एल. सी.	२८६८	१८५९	४७२७
७	प्रविणता प्रमाणपत्र	१२५१	८८७	२१३८
८	स्नातक तह	५४२	३०८	८५०
९	स्नातकोत्तर तह वा माथी	२३८	९९	३३७
जम्मा		१५६४६	१४२६५	२९९११

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.८ आधारभूत खोप प्राप्त गरेका बालबालिकाको संख्या

बालबालिकाको जीवन रक्षाकालागि जन्मेको २ वर्ष भित्र अनिवार्य रूपमा वी.सी.जी., डी.पी.टी., पोलियो, दादुरा, जापनी इन्सफलाइटिस जस्ता खोप साथै भिटामिन ए र जुकाको औषधि समेत खुवाउनु पर्ने हुन्छ । यस विषयमा रामधुनिभासी नगरपालिकाका २ वर्षको उमेर सम्मका बालबालिकाले प्राप्त गरिरहेको यी विषयको सेवाका बारेमा अध्ययन गर्दा २ वर्ष मुनिका कुल १५२१ बालबालिका मध्ये ३८२ जनाले वी.सी.जी. खोप नलगाएको, ४०२ जनाले डी.पी.टी. खोप नलगाएको, १०५ जनाले पोलियो खोप प्राप्त नगरेको, ५१७ जनाले दादुरा र ७५० जनाले जापनी इन्सफलाइटिस विरुद्धको खोप प्राप्त नगरेको अवस्था देखिन्छ । ५ वर्ष मुनिका बालबालिकालाई समय समयमा भिटामिन ए र जुकाको औषधि खुवाउनु पर्नेमा नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ मा २ वर्ष सम्मका बालबालिकाको मात्र तथ्याङ्क उल्लेख गरिएको छ । यस तथ्याङ्कका आधारमा कुल १५३१ जना २ वर्ष मुनिका बालबालिका मध्ये ९१ जनाले भिटामिन ए तथा १६४ जनाले जुकाको औषधि समेत सेवन गर्न सकेका छैनन् । साधारणतया बालबालिकालाई भिटामिन ए खुवाएको बेलाभै जुकाको औषधि समेत दिने गरिन्छ । यस तथ्याङ्कका आधारमा भिटामिन ए खाएका बालबालिकालाई समेत जुकाको औषधि नखुवाएको अवस्था देखिएको छ । तसर्थ यस नगरलाई पूर्ण खोप युक्त नगरपालिकाको रूपमा स्थापित गर्न विशेष खोप योजना सञ्चालन गर्ने गरि बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ । यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. १५, १६, १७, १८, १९, २०, २१ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १५ : वडागत रूपमा वी.सी.जी. खोप लगाएको २ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरूको विवरण

वडा नं.	वी.सि.जि.		जम्मा
	लगाएको	नलगाएको	
१	१४४	३२	१७६
२	६०	४१	१०१
३	१०६	५६	१६२
४	१८३	२९	२१२
५	१८१	१७५	३५६
६	६०	२५	८५
७	७४	२	७६
८	१२९	६	१३५
९	१२४	०	१२४
१०	७८	१६	९४
जम्मा	११३९	३८२	१५२१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. १६ : वडागत रूपमा डी.पी.टी. खोप लगाएको २ वर्ष सम्मका बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	डी.पी.टी. खोप			जम्मा
	पुरा मात्रा लगाएको	पहिलो मात्रा	नलगाएको	
१	१४०	३	३३	१७६
२	५३	३	४५	१०१
३	९९	४	५९	१६२
४	१७९	२	३१	२१२
५	१६१	१२	१८३	३५६

६	६०	०	२५	८५
७	७२	२	२	७६
८	१२४	४	७	१३५
९	१२४	०	०	१२४
१०	७६	१	१७	९४
जम्मा	१०८८	३१	४०२	१५२१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. १७ : वडागत रुपमा पोलिया खोप लगाएको २ बर्ष सम्मका बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	पोलियो		जम्मा
	लगाएको	नलगाएको	
१	१५४	२२	१७६
२	८८	१३	१०१
३	१४३	१९	१६२
४	२०४	८	२१२
५	३२०	३६	३५६
६	८४	१	८५
७	७६	०	७६
८	१३४	१	१३५
९	१२४	०	१२४
१०	८९	५	९४
जम्मा	१४१६	१०५	१५२१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. १८ : वडागत रुपमा दादुरा खोप खोप लगाएको २ बर्ष सम्मका बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	दादुराको खोप		जम्मा
	लगाएको	नलगाएको	
१	१२६	५०	१७६
२	४५	५६	१०१
३	९२	७०	१६२
४	१७२	४०	२१२
५	१४०	२१६	३५६
६	५८	२७	८५
७	७२	४	७६
८	१२१	१४	१३५
९	१२४	०	१२४
१०	५४	४०	९४
जम्मा	१००४	५१७	१५२१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. १९: वडागत रुपमा जापानी इन्सेफलाइटिस खोप लगाएको २ बर्ष सम्मका बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	जापानी इन्सेफलाइटिस खोप		जम्मा
	लगाएको	नलगाएको	
१	९२	८४	१७६
२	३४	६७	१०१
३	५०	११२	१६२
४	१३९	७३	२१२
५	५९	२९७	३५६
६	४५	४०	८५
७	७१	५	७६
८	११८	१७	१३५
९	१२४	०	१२४
१०	३९	५५	९४
जम्मा	७७१	७५०	१५२१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. २०: वडागत रुपमा जुकाको औषधी खाएका २ बर्ष सम्मका बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	जुकाको औषधी		जम्मा
	खुवाएको	नखुवाएको	
१	१५०	२६	१७६
२	८९	१२	१०१
३	१४४	१८	१६२
४	१९९	१३	२१२
५	२९६	६०	३५६
६	८२	३	८५
७	७६	०	७६
८	१३२	३	१३५
९	१२४	०	१२४
१०	६५	२९	९४
जम्मा	१३५७	१६४	१५२१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. २१: वडागत रुपमा भिटामिन ए खाएका २ बर्ष सम्मका बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	भिटामिन ए		जम्मा
	दिएको	नदिएको	
१	१५६	२०	१७६
२	८९	१२	१०१
३	१५२	१०	१६२
४	२०४	८	२१२

५	३२४	३२	३५६
६	८४	१	८५
७	७६	०	७६
८	१३४	१	१३५
९	१२४	०	१२४
१०	८७	७	९४
जम्मा	१४३०	९१	१५२१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.९ विगत ३ वर्ष भित्र गर्भवती भएका महिला तथा तीनले लगाएको टी.टी खोप सम्बन्धि विवरण

गर्भवती महिलाकालागि आमा र बच्चा दुवैको स्वास्थ्य रक्षाकालागि टी.टी खोप अनिवार्य हुन आउंछ । यस नगर भित्र गर्भवती महिलाहरू यस विषयमा कति सचेत छन् यसको वास्तविक अवस्था अध्ययन गर्दा पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार विगत ३ वर्ष भित्र गर्भवती भएका कुल महिला मध्ये ५४.२८ % ले टी.टी खोप नलगाएको पाईयो । तसर्थ टी.टी. खोपको महत्वका बारेमा ब्यापक चेतनाको आवश्यकता देखिएको छ भने महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको सेवालार्ई थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने अवस्था रहेको देखिएको छ । यस नगरपालिका भित्र विगत ३ वर्ष भित्र गर्भवती भएको अवस्थामा टीटी खोप लगाएका तथा नलगाएको महिलाहरूको विस्त्रित विवरण तालिका नं. २२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २२: गर्भवती महिला ३ वर्ष भित्र तथा टी टी खोप लगाएको विवरण

वडा नं.	टी टी खोप		जम्मा गर्भवति महिला
	लगाएको	नलगाएको	
१	६१	७३	१३४
२	३७	०	३७
३	२७	४५	७२
४	२५	७९	१०४
५	८७	१३०	२१७
६	२	६६	६८
७	३७	०	३७
८	६९	७	७६
९	२४	४२	६६
१०	२०	२०	४०
जम्मा	३८९	४६२	८५१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.१० बालश्रममा सम्लग्न बालबालिकाको जनसंख्या

बालश्रम एक सामाजिक अपराध हो । अझ त्यसमा पनि निकृष्ट प्रकारको बालश्रम त भन्नै दण्डनीय अपराध हो । रामधुनि-भासी नगरपालिका क्षेत्र भित्र ९ जना बालक र १३ जना बालिका गरी कुल २२ जना बालबालिकाहरू घरेलु बालश्रमिकको रुपमा काम गरिरहेको अवस्था देखिन्छ । बाल श्रममा सम्लग्न रहेका बालबालिकाको उमेर र कामको प्रकृति खुल्न नसकेका कारण निकृष्ट प्रकारको बाल श्रम हो या होईन भन्ने विषयमा यकिन हुन सकेको नभएता पनि यस नगरले

बालमैत्री स्थानीय शासनको माध्यम बाट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि निकृष्ट प्रकारको बालश्रमको अन्त्य तथा बालश्रम न्यूनिकरणका क्षेत्रमा योजना तर्जुमा गरी अभियानगत कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिएको छ । यस नगर भित्र रहेको बाल श्रमको अवस्थाको विवरण तालिका नं. २३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २३: १६ वर्षसम्मका बालबालिका अरूको घरमा काम गरेको विवरण

सि.नं.	लिंग		जम्मा
	बालक	बालिका	
१	९	१३	२२

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.११ बालहिंसा र बाल विवाहमा परेका बालबालिकाको संख्या ।

सामाजिक कुसंस्कारको रूपमा विद्यमान अवस्था सम्म रहेको बालबालिकामा हुने हिंसा तथा आफ्नो निहित स्वार्थ पुरा गर्न र सामाजिक अन्धविश्वासलाई साथ दिन अभिभावकहरूले आफ्ना छोराछोरीको कलिलो उमेरमानै गरिदिने विवाह गम्भिर प्रकृतिका सामाजिक अपराधहरू हुन । यस विषयमा अध्ययन गर्दा रामधुनिभासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ का आधारमा विगत १ वर्ष भित्र ६ जना बालबालिका घरेलु हिंसा बाट प्रताडित हुन पुगेको देखिएको छ भने २१ जना बालबालिकाहरू कलिलो उमेरमानै विवाह गर्न बाध्य पारिएका छन् । तसर्थ यस बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना मार्फत यस नगरलाई बाल हिंसा र बाल विवाह मुक्त नगरको रूपमा विकास गर्न विशेष अभियानगत योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ । बाल हिंसा तथा बालविवाहाको विवरण तालिका नं. २४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २४: बालबालिका उपर हिंसा सम्बन्धी विवरण

सि. नं.	हिंसा		जम्मा
	घरायसी	बाल विवाह	
१	६	२१	२७
जम्मा	६	२१	२७

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.१२ जन्मदर्ताका आधारमा बालबालिकाको जनसंख्या

यस नगर भित्र १८ वर्ष मुनिका कुल बालबालिकाको संख्या १०२३१ रहेकोछ भने ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको जनसंख्या २७७९ रहेको देखिन्छ । रामधुनीभासिस नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ मा उल्लेख गरिए अनुसार यस नगर भित्र जन्म दर्ता गरिएका १८ वर्ष मुनिका ४७५८ बालक र ४१२२ बालिका गरी कुल ८८८० बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको देखिएको छ । यो संख्या १८ वर्ष मुनिका कुल बालबालिकाको ८६.७९ % हुन आउंछ । यस नगरलाई पूर्ण जन्मदर्ता भएको नगरको रूपमा घोषणा समेत भई सकेको यस परिप्रेक्षमा यस बारेमा थप अध्ययन गरी घोषणा बमोजिमको कार्य सम्पन्न गर्न बाँकि रहेको देखिएको छ भने यसको दिगोपनकालागि थप अभियान सञ्चालन गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ । जन्म दर्ता सम्बन्धीको विवरण तालिका नं. २५ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २५: वडागत रुपमा १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको जन्म दर्ता सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	जन्म दर्ता गरेका		जम्मा
	१८ वर्ष मुनिका		
	बालक	बालिका	
१	५८३	४५६	१०३९
२	२८८	२७८	५६६
३	५४३	४१२	९५५
४	५१७	४६४	९८१
५	९६४	७८९	१७५३
६	२१९	१८०	३९९
७	२८३	२५१	५३४
८	४०१	४३४	८३५
९	४१८	३९२	८१०
१०	५३९	४६९	१००८
जम्मा	४७५८	४१२२	८८८०

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.४.१३ नवजात शिशुलाई स्तनपान गराएको आधारमा जनसंख्या

नवजात शिशुको पहिलो आहार आफ्नी आमाको दुध नै हो । आफ्नी आमाको दुध खान पाउनु बालबालिकाको नैसर्गिक अधिकार हो । बालबालिकाको शारिरीक तथा मानसिक विकासकालागि जन्मेको दिन देखि नियमित रुपमा ६ महिना सम्म शिशु लाई स्तनपान गराउनु बालबालिकाको स्वास्थ्य रक्षाकालागि एक अनिवार्य सर्त मात्र नभई आमाको कर्तव्य समेत मानिन्छ । यस नगरपालिका भित्र विगत २ वर्ष भित्र जन्मेका कुल ८४० बालबालिका मध्ये ७४ % बालबालिकाले ६ महिना सम्म नियमित रुपमा आमाको दुध खान पाएको अवस्था देखिएको छ । यस अवस्थालाई सत प्रतिशत बनाउन प्रत्येक आमाले आफ्ना बालबालिकालाई नियमित रुपमा ६ महिना सम्म दुध खुवाउने सचेतनामुलक वातावरण सृजना गर्न रणनीतिक योजना मार्फत विशेष सम्बोधन गर्न अनिवार्य छ । नवजात जन्मको आधारमा विगत २ वर्ष भित्र आफ्ना छोरा छोरीलाई स्तनपान गराएको विस्त्रित विवरण तालिका नं. २६ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २६: विगत २ वर्ष भित्र शिशुलाई ६ महिना सम्म स्तनपान गराउने जनसंख्या

वडा नं.	बालबालिकाहरूलाई स्तनपात गराउने संख्या			
	जन्मेको संख्या	जन्मना साथ विगौती दुध खुवाउने	६ महिनासम्म आमाको दुध मात्र खुवाउने	२ महिना सम्म मात्र आमाको दुध खुवाउने
१	११७	१११	१०१	१०६
२	३३	३२	३०	३०
३	७२	७०	५१	६७
४	१६८	१४३	११२	१२३
५	१६०	१४८	९४	१३१
६	६०	५७	५४	५६
७	३८	३८	३६	३६

८	१०२	९३	८५	८७
९	५०	४९	४६	४६
१०	४०	३७	१३	२४
जम्मा	८४०	७७८	६२२	५८६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५ रामधुनि-भासी नगरपालिकाका नगरबासिहरूको पारिवारिक विवरण:

१.५.१ घरको बनोटको आधारमा घर परिवार:

रामधुनि-भासी नगरपालिकाका नगरबासिहरूको आर्थिक अवस्थाको सूचकको रूपमा उनिहरूले आफ्नो बासस्थानकालागि निर्माण गरेको घरको बनोटको अध्ययन गर्दा यसै नगरपालिकाले आधारभूत घरधुरी सर्वेक्षण बाट तयार पारेको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार कुल ६४७६ घर परिवार मध्ये १८४२ (२८.४४ %) परिवारले पक्कि अथवा ढलान गरेको तथा ४०७९ (६२.९८ %) परिवार जस्तापाताले छाएको घरमा बसोवास गर्ने गरेको देखिन्छ। अहिले पनि यस नगर क्षेत्र भित्र ५२६ (८.१२ %) परिवार खरपरालले छाएको छाप्रोमा बसोवास गर्ने गरेको अवस्था देखिन्छ। यस तथ्याङ्कका आधारमा यस रणनीतिक योजनाले निम्न आय भएका यी परिवारहरूलाई केन्द्र विन्दुमा राखेर योजना तर्जुमा गरी शुरुक्षित बसोवासको व्यवस्था गर्न सके बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि यथेष्ट योगदान पुग्न सक्ने अवस्था देखिएको छ। घरको छानाको किसिमका आधारमा बनेका घरपरिवारको विवरण तालिका नं. २७ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. २७: घरको छानाको किसिमका आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	छानोको किसिम				जम्मा
	ढलान	जस्ता पाता	खर पराल	अन्य	
१	१७९	६०२	१७	१	७९९
२	१७४	२३९	९	०	४२२
३	३००	२६३	९१	०	६५४
४	६९	५९८	३१	०	६९८
५	८६१	४१५	६६	२६	१३६८
६	७७	२३४	१३	०	३२४
७	४२	२६९	३०	०	३४१
८	४०	५११	४९	०	६००
९	७४	४०८	९०	०	५७२
१०	२६	५४०	१३०	२	६९८
जम्मा	१८४२	४०७९	५२६	२९	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.२ मुख्य पेशाको आधारमा घरपरिवार

रामधुनि-भासी नगरपालिकाका ४५.०४ % घरपरिवारको मुख्य पेशा कृषि रहेको पाईएको छ भने ७.९६ % घरपरिवारले मात्र आफ्नो मुख्य पेशालाई ब्यापार व्यवशायमा आधारित बनाएका छन्। यस नगरका कुल घरपरिवार मध्ये १०.७३ % ले सेवा तथा नोकरी लाई आफ्नो आयस्रोतको मुख्य आधार बनाएको पाईन्छ भने झण्डै ३६.२५ % घरपरिवारले आफ्नो जिविकोपार्जनको आधार स्पष्ट रूपमा खोलेको देखिदैन तथापि यस अन्तरगत ज्याला मजदुरी, वैदेशिक रोजगारी

लगायतका अनौपचारिक क्षेत्रमा सम्लग्न रहेको पाईएको छ । रामधुनि-भासी नगरपालिकालाई समृद्ध बनाउदै बालमैत्री स्थानीय शासनको माध्यम बाट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि कृषि उद्यम तथा त्यसैमा आधारित ब्यापार ब्यवशायलाई विशेष प्रथमिकतामा राखि नगरवासी जनसमुदायको जीवनस्तर माथि उठाउने तर्फ आधारित योजनाको प्रचुर सम्भावन रहेको देखिएको छ । पेशा तथा व्यवसाय सम्बन्धी विवरण तालिका नं. २८ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २८: परिवारको मुख्य पेशा को आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	परिवारको मुख्य पेशा				जम्मा
	कृषि	सेवा वा नोकरी	ब्यापार	अन्य	
१	३७९	४७	६३	३१०	७९९
२	११५	४२	७०	१९५	४२२
३	२१४	१०४	३६	३००	६५४
४	१९८	६२	३४	४०४	६९८
५	२५२	२७३	२१२	६३१	१३६८
६	९२	२४	१२	१९६	३२४
७	२९३	२०	२१	७	३४१
८	५४७	१३	७	३३	६००
९	३३६	५८	२४	१५४	५७२
१०	४९१	५२	३७	११८	६९८
जम्मा	२९१७	६९५	५१६	२३४८	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.३ बसाई सरेर यस नगरपालिका भित्र आएको आधारमा घरपरिवार

पछिल्लो समय यस नगरपालिका भित्र शहरी सेवाको उपभोग तथा रोजगारी प्राप्तिको अपेक्षा राखि बसाई सरेर आउनेको संख्या गणना योग्य देखिएको छ । यस नगरको स्थापना भए पछि यस नगर भित्र बसाई सरेर आउने घरपरिवारको संख्या कुल घरपरिवारको ८.४१ % को हाराहारिमा रहेको छ । यस नगरले भविश्यमा शहरी सेवा सुविधाका स्तरलाई थप बलियो, भरपर्दो तथा दिगो बनाउन सके यस नगरमा बसोवास गर्न मानिसहरूको आकर्षण बढ्न सक्ने प्रशस्त सम्भावना रहेको पाईएको छ । यस नगरमा अन्यत्र बाट बसाई सरेर आएका तथा बसाई सरेर आउनु परेको कारका आधारमा परिवारको विवरण तालिका नं. २९ र ३० मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २९: बसाई सरि आएको आधारमा घर परिवार विवरण

वडा नं.	बसाईसराई		जम्मा
	अन्य स्थान	यसै स्थान	
१	२६	७७३	७९९
२	३४	३८८	४२२
३	३९	६१५	६५४
४	९	६८९	६९८
५	३३३	१०३५	१३६८
६	१६	३०८	३२४
७	३१	३१०	३४१

८	१५	५८५	६००
९	२३	५४९	५७२
१०	१९	६७९	६९८
जम्मा	५४५	५९३१	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ३०: यस नगरमा बसाई सरि आउनुको कारणका आधारमा घरपरिवार विवरण

सि. नं.	बसाई सरि आउनुको कारण	घरपरिवार संख्या
१	शहरी सुविधा	३८९
२	कृषि	३३
३	जागिरको कारण	३८
४	दन्ड	१९
५	व्यापार	१०
६	विवाह सम्बन्ध	९
७	अन्य	४७
जम्मा		५४५

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.४ निर्णय प्रकृत्यामा महिलाको नेत्रीत्वको आधारमा घरपरिवार

नेपाली समाजमा महिलालाई लक्ष्मिको प्रतिकको रूप मानिन्छ । नेपाली समाजमा एकातिर महिलालाई लक्ष्मिको प्रतिकको रूपमा स्वीकार्नु र अर्कोतिर महिलाको निर्णय प्रकृत्यामा शक्तिहिन हैसियत कायम गरिनु आफैमा द्विधायुक्त सोचहो । जुनघरमा महिला र पुरुषमा समान हैसियत र व्यवहार हुन्छ त्यस घरमा लक्ष्मिको बास हुन्छ । यस विषयमा अध्ययन गर्दा रामधुनि-भासी नगरपालिका भित्रका कुल घरपरिवार मध्ये ४६२८ घरपरिवारमा निर्णय प्रकृत्यामा महिलाको प्रधानता देखिएको छ । यो आफैमा शुभ संकेत भएता पनि पर्याप्त होईन । यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ३१ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३१: निर्णय प्रकृत्यामा महिलाको नेत्रीत्व सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	कार्यको निर्णय	लिङ्ग		जम्मा
		महिला	पुरुष	
१	घर व्यवहार	३४४१	३०३५	६४७६
२	घरायसी काम	४८२६	१६५०	६४७६
३	बैंक खाता	३५२८	२९४८	६४७६
४	उपभोक्ता समुह	२८७९	३५९७	६४७६
५	विद्यालय व्यवस्थापन	२९४६	३५३०	६४७६
६	उद्योग व्यापार	४६२८	१८४८	६४७६

रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.५ संचारका साधनको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

आजको यस दुनियामा सञ्चारका साधनको प्रयोग एक अनिवार्य सर्तको रूपमा स्थापित भएको छ । यसैको सहायताले स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा घटेका घटना तथा परिघटनाका विषयमा सहजै जानकारी गराउंदछ । यस आधारमा यस नगर भित्र एक वा एक भन्दा बढि सञ्चारका साधनको प्रयोग गर्ने घर परिवार समेत उल्लेख्य देखिएको छ । उपलब्धताको सहजताले र एकले अर्कालाई खोजेको बेला सहज जानकारी पाउन सक्ने अवस्थाले गर्दा अन्यत्र जस्तै यस नगरमा पनि ८८.४३ % घर परिवारमा मोबाइल तथा टेलिफोनको सुविधा उपलब्ध छ भने प्रत्यक्ष देख्न र सुन्न सकिने तथा सुचनाका साथमा मनोरञ्जनको समेत उपभोग गर्न सकिने आधारमा ७२.६२ % घरपरिवारले टेलिभिजनको सुविधा उपभोग गरिरहेको पाईएको छ । समग्र तथ्याङ्कका आधारमा निम्न आय भएका घरपरिवारले यस प्रकारका सुविधाको उपयोग गर्न सकिरहेका छैनन् भने विज्ञता तथा शैक्षिक चेतनाको अभावका कारण अत्यन्त न्यून घरपरिवारले मात्र कम्प्यूटर र इन्टरनेटको उपयोग गरिरहेको देखिन्छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजना मार्फत यी विषय बस्तुमा समेत सम्बोधन गरी यस आधुनिक युगका बालबालिकाले कम्प्यूटर र ईमेलको पर्याप्त प्रयोग गर्न पाउने तर्फ विशेष अभियान सञ्चालन गर्नु पर्ने देखिन्छ । सञ्चार सुविधा को प्रयोग गर्ने घरपरिवार सम्बन्धी विवरण तालिका नं. ३२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३२: विभिन्न संचार सुविधा उपयोगको आधारमा घर परिवार

सि.नं.	सुविधाको साधान	भएको घरपरिवार संख्या	नभएको घरपरिवार संख्या	जम्मा
१	रेडिया	६००	५८७६	६४७६
२	टेलिफोन	१७१	६३०५	६४७६
३	मोबाइल	५७२७	७४९	६४७६
४	टि.भि.	४७०३	१७७३	६४७६
५	कम्प्यूटर	३७६	६१००	६४७६
६	इन्टरनेट	१९	६४५७	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.६ औसत आम्दानी र खर्चका आधारमा घरपरिवार

रामधुनि-भासी नगरपालिका भित्रका कुल ६४७६ घर परिवार मध्ये झण्डै १० देखि १२ % घरपरिवारको आम्दानी तथा खर्च वार्षिक रूपमा २५,०००।० भन्दा कम रहेको देखिन्छ भने झण्डै ६५ देखि ७२ % घरपरिवारको वार्षिक आम्दानी तथा खर्च १०,००,०००।० भन्दा माथि रहेको पाईएको छ । यस तथ्याङ्कका आधारमा रामधुनि-भासी नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने झण्डै १४ % घरपरिवार निरपेक्ष गरिवीको रेखा मुनि रहेको अवस्था छ, जसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ३३ मा उल्लेख गरिएको छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजना मार्फत गरिवी न्यूनिकरणको क्षेत्रमा परिलक्षित योजनाहरू कार्यान्वयनमा ल्याएर नगरवासीको आय आर्जनमा अभिवृद्धिका साथमा बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका क्षेत्रमा दरिलो आधार निर्माण गर्नु पर्ने अनिवार्य आवश्यकता देखिएको छ ।

तालिका नं. ३३: आम्दानी र खर्चका आधारमा घर परिवार

क्र.सं	रकम बर्गिकरण	आम्दानी गर्ने परिवार	खर्च गर्ने परिवार
१	२५०० भन्दा कम	६६५	७८९
२	२५००१ देखि ५०००० सम्म	२४८	१७२
३	५०००१ देखि १००००० सम्म	९१६	१३२४

४	१००००१ भन्दा माथी	४६४७	४१९१
जम्मा परिवार संख्या		६४७६	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.६.१ आफ्नै उत्पादन तथा आयले खान पुग्ने आधारमा घरपरिवार

रामधुनि-भासी नगरपालिकाको गरिवीको अवस्थालाई थप केलाएर हेर्दा आफ्नै उत्पादन तथा आयले वर्ष भरी खाना मात्र पुग्ने परिवारको संख्या ६३.८८ % रहेका पाईएको छ भने आफुलाई खान पुगेर बचत हुने वा विक्रि बाट आम्दानी समेत गर्ने परिवारको संख्या १०.२२ % मात्र रहेको देखिएको छ । यसका आधारमा विश्लेषण गर्ने हो भनि २५.९ % घरपरिवारको आर्थिक अवस्था अत्यन्त दयनीय र कमजोर रहेको देखिन्छ । यस विषयको तथ्याङ्क तालिका नं. ३४ मा उल्लेख गरिएको छ । यस अवस्थालाई सम्बोधन नगरी बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको बाटो अत्यन्त चुनौतिपूर्ण रहन सक्छ । तसर्थ यस नगर भित्र बसोवास गर्ने अधिक संख्याका नगरबासिहरूको मुख्य पेशा कृषिनै रहेकोले वर्तमानको गुजारा मुख कृषि प्रणालीलाई ब्यवशायिक कृषि प्रणाली तर्फ उन्मुख गराएर नगरबासिहरूको आर्थिक अवस्था मजबुत बनाउने तर्फ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ ।

तालिका नं. ३४: आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने अबधिका आधारमा घर परिवार

वडा नं.	खान पुग्ने समय					जम्मा
	३ महिना	६ महिना	९ महिना	वर्ष दिन	विक्री	
१	३५	७९	३१	५८५	६९	७९९
२	२	२५	१	३९४	०	४२२
३	४४	१५०	४९	३७५	३६	६५४
४	११०	७५	२२	४२४	६७	६९८
५	४९७	७०	१०७	६३९	५५	१३६८
६	१	१२	४	३०६	१	३२४
७	१२	४१	४	२८२	२	३४१
८	३५	३३	४	५१६	१२	६००
९	२१	५०	७१	१६१	२६९	५७२
१०	२३	५३	१६	४५५	१५१	६९८
जम्मा	७८०	५८८	३०९	४१३७	६६२	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.७ ऋणको आवश्यकता र उपयोगको आधारमा घरपरिवार

गरिवी मापनको अर्को एक सूचक भनेको नगरबासिहरूले आफ्नो आवश्यकता परिपूर्ति गर्नकालागि ऋण लिने गरेका छन या छैनन् तथा गरेका छन भने को बाट लिने गरेका छन साथै लिएको ऋण के प्रयोजनमा खर्च गर्ने गरेका छन भन्ने विषयले विशेष महत्व राख्छ । रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ लाई अध्ययन गर्दा यस नगरका नगरबासिहरूले बैंक, सहकारी, समुह तथा साहुमहाजन गरी मुख्य ४ वटा क्षेत्र बाट ऋण लिने गरेको अवस्था देखिन्छ । यस मध्ये ३५.५३ % घरपरिवारले बैंक बाट, ४९.०४ % सहकारी बाट, ०.५८ % समुह बाट ऋण लिने गरेको देखिन्छ । त्यसमा पनि बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरूको विस्तार र विकास भैरहेको यस अवस्थामा समेत साहु महांजन बाट ऋण लिने

परिवारको संख्या यस नगरपालिका भित्र भण्डै ४ % को हाराहारिमा रहेको पाईएको छ । यसरी ऋण लिने कुल ८९.९ % परिवारहरूमा आफुले लिएको ऋण ३३.९४ % घरपरिवारले घर खर्च गर्ने तथा २.८७ % घरपरिवारले शिक्षा, औषधोपचार र सामाजिक कार्यमा खर्च गर्ने गरेको देखिन्छ । ऋण लिएरै भए पनि कृषि तथा पशुपालनका र उद्योग व्यापारकालागि प्रयोग गर्ने परिवारहरूको संख्या क्रमस ४६.४१ % , २.३९ % हुनु आफैमा कृषि तथा उद्योग र व्यापारको माध्यम बाट पारिवारिक रुपमानै भए पनि आर्थिक समृद्धि तर्फ उन्मुख हुन थालेको पाउनु शुभ संकेतका रुपमा लिन सकिन्छ । यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ३५ र ३६ मा उल्लेख गरिएको छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजनाले नगरवासिहरूको जिवनस्तर माथि उठाउन कृषिको व्यवशायीकरण र उद्योग व्यापार प्रति नगरवासिको थप जागरुकाता अभिवृद्धि गर्ने तर्फ आवश्यक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. ३५: ऋणको स्रोतको आधारमा घरपरिवार

वडा नं.	आवस्यक नभएको	बैंक	सहकारी	समुह वा सामुदायिक	साहुमाजन	अन्य	जम्मा
१	१	४४०	३५२	१	५	०	७९९
२	२	८४	३३६	०	०	०	४२२
३	०	३९०	२६२	०	२	०	६५४
४	६४	९५	४९२	८	३१	८	६९८
५	५८४	२५०	२७१	२८	२१३	२२	१३६८
६	०	३१	२७५	१	४	१३	३२४
७	०	१६५	१७३	०	१	२	३४१
८	०	२६१	३३७	०	२	०	६००
९	४	२७१	२९७	०	०	०	५७२
१०	६५५	३१४	३८१	०	०	०	६९८
जम्मा	६५८	२३०१	३१७६	३८	२५८	४५	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ३६: ऋणको उपयोगको आधारमा घरपरिवार

सि.नं.	ऋण लिनुको उद्देश्य	जम्मा
१	कृषि तथा पशुपालन	३००६
२	घर खर्च	२१९८
३	उद्योग व्यापार	१५५
४	शिक्षा	८४
५	औषधी उपचार	७८
६	सामाजिक कार्य	२४
७	अन्य	२७३
	जम्मा	५८१८

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.८ विभिन्न संघ संस्थामा आवद्धताका आधारमा घरपरिवार

मानव चेतना र शिप तथा क्षमताको विकासमो विभिन्न संघ संस्थामा उनिहरूका सम्लग्नता तथा कृयाशिलताले समेत सुचित गर्दछ । यस विषयलाई आधार मानेर यस नगरपालिका क्षेत्रमा बसोवास गर्ने नगरवासिहरूको संघ संस्था प्रतिको अभिरुचिको अध्ययन गर्दा ४७.८८ % घरपरिवार विभिन्न संघ संस्थामा सम्लग्न भएको अवस्था देखिएको छ । यो नगर विकासको लागि शुभ संकेत हो । यसरी सम्लग्न रहेका मध्ये टोल विकास संस्थामा ७६.८७ %, वन उपभोक्ता समुहमा ७.९ %, सहकारी संस्थामा ६.८ %, गाउँ विकास कार्यक्रममा ५.५४ % तथा बाँकि घरपरिवार सामुदायिक विकास कार्यक्रम, कृषि समुह, गैर सरकारी संस्था तथा परम्परागत समुहमा आवद्ध भएको देखिएको छ । यसको विवरण तालिका नं. ३७ र ३८ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३७: विभिन्न संस्थामा आवद्ध भएको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	संस्थामा आवद्ध		जम्मा
	भएका	नभएका	
१	६७३	१२६	७९९
२	२४९	१७३	४२२
३	४३९	२१५	६५४
४	२९६	४०२	६९८
५	८१७	५५१	१३६८
६	६	३१८	३२४
७	१९	३२२	३४१
८	२४८	३५२	६००
९	१८१	३९१	५७२
१०	१७३	५२५	६९८
जम्मा	३१०१	३३७५	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ३८: आवद्ध भएको संघ संस्थाको नामको आधारमा घरपरिवार विवरण

सि.नं.	संघसंस्थाको नाम	जम्मा
१	टोल विकास संस्था	२३८४
२	वन उपभोक्ता समूह	२४५
३	सहकारी संस्था	२१२
४	गा.वि. कार्यक्रम	१७२
५	गैर सरकारी संस्था	५०
६	कृषि समुह	११
७	परम्परागत समुह	८
८	सामुदायिक विकास कार्यक्रम	७
९	अन्य	१२
जम्मा		३१०१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.९ स्वास्थ्य, सरसफाई र वातावरणीय चेतनाको विकास र अवसरका आधारमा घरपरिवार

स्वास्थ्य र सरसफाई मानव सभ्यताको प्रमुख सूचकको रूपमा मानिन्छ । मानिसले आफु सधैँ स्वस्थ रहन उसले आफैबाट उत्पादन भएको फोहोरको सहि स्थानमा विसर्जन गर्छ, या गर्दैन, सौचालयको उचित प्रवन्ध गरेर त्यसको सहि प्रयोग गर्छ, या गर्दैन, सौचालयको प्रयोग पछि त्यसको सरसफाई तथा साबुन पानिले हात धुने परिपाटिको विकास भएको छ, या छैन, शुद्ध र सफा पानिको प्रयोग गर्छ, या गर्दैन यस्ता विषयमा रहेको अभिभावकको चेतना स्तर र उनिहरूले दैनिकिको रूपमा अवलम्बन गर्ने प्रकृया र पद्धतिले बालबालिकाको स्वास्थ्य रक्षा र उनिहरूको स्वास्थ्य र सरसफाई प्रतिको चेतना सहितको आनिवानिको विकासमा गहिरो प्रभाव पार्दछ । उपरोक्त उल्लेखित विषयमा रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्वचित्र २०७३ को अध्ययन गर्दा देहाय बमोजिमको अवस्था रहेको पाईएको छ ।

१.५.९.१ सौचालय, सौचालयको प्रयोग र त्यसको सरसफाईका आधारमा घरपरिवार विवरण

यस विषयमा अध्ययन गर्दा यस नगरका ६४७६ घर परिवार मध्ये ८९.२० % घर परिवारले चर्पिको प्रयोग गरिरहेको देखिएको छ । यसरी चर्पिको प्रयोग गर्ने कुल घरपरिवार मध्ये ९७.१७ % ले नियमित सफाई गर्ने गरेको तथा ९४.९१ % ले त साबुनपानिको समेत व्यवस्था गरेको साथै ८८.५० % ले नियमित रूपमा मर्मत सम्भार समेत गर्ने गरेको देखिएको छ । यसको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ३९ मा उल्लेख गरिएको छ । यो आफैमा एक सकारात्मक सूचकको रूपमा स्थापित भएको कारण सौचालय नभएको घर परिवारले अनिवार्य सौचालय निर्माण गर्ने तथा सत प्रतिसतले सौचालयको पूर्ण सरसफाई, साबुन पानिको पर्याप्त व्यवस्था र समय समयमा मर्मत सम्भार गर्ने बानिको विकास गराउन थप कृयाशिल हुनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

तालिका नं. ३९: सौचालय, सौचालयको प्रयोग र त्यसको सरसफाईका आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	चर्पिको प्रयोग आएको घरपरिवार			
	चर्पिमा दिसा पिसाव गर्ने	सरसफाइ गर्ने	साबुन पानिको व्यवस्था	मर्मत संभार गरेको
१	७४६	७३५	७१८	६७१
२	३४८	३४४	३४७	३४४
३	६३०	६१८	५९६	६०४
४	६०४	५४०	४७१	४३०
५	१२०६	११५९	११५२	९९८
६	३२०	३०८	२७८	१५३
७	२४४	२४३	२४२	२४१
८	५३८	५४२	५४०	५४२
९	५०३	४९१	५०१	४९७
१०	६३८	६३४	६३८	६३३
जम्मा	५७७७	५६१४	५४८३	५११३

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.९.२ साबुनपानीले हात धुने बानीको विकासका आधारमा घरपरिवार विवरण

मानव स्वास्थ्य सभ्यताको सूचकको रूपमा स्थापित साबुनपानीले हात धुने परिपाटिको विकास एक अनिवार्य सर्त हो । रामधुनि-भासी नगरपालिका भित्रका कुल ६४७६ घर परिवार मध्ये भण्डै ८४ देखि ८९ % को हाराहारिमा सौचालयको प्रयोग पछि, खाना खानु तथा खुवाउनु अघि साथै बालबालिकाको स्याहारसुसार अघि र पछि साबुन पानिले हात धुने परिपाटिको विकास भएको देखिएको छ । यो आफैमा पूर्ण नभए पनि स्वास्थ्यको क्षेत्रमा जनचेतना बृद्धिले गति लिएको

सकारात्मक बाटो हो । तसर्थ यस क्षेत्रको थप विकासकालागि प्राप्त उपलब्धिलाई सस्थागत गर्दै रणनीतिक योजना मार्फत दिगो योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक देखिएको छ । यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ४० मा उल्लेख गरिएको छ ।
तालिका नं. ४०: साबुन पानिले हात धुने गरेको घरपरिवार विवरण

वडा नं.	साबुन पानिले हात धुने गरेको घरपरिवार		
	चर्पीको प्रयोग पछि	खाना खानु वा खुवाउनु अघि	स्याहारसुसार अघि र पछि
१	६६१	७१८	७२५
२	३४९	३५१	३५०
३	५२३	६१८	६२०
४	६१७	५९६	५६८
५	१०३४	११९३	११८४
६	३१४	२९१	२०२
७	२३४	२४३	२४३
८	५५१	५५३	५५१
९	५५०	५६२	५५१
१०	६५५	६५३	६५२
जम्मा	५४८८	५७७८	५६४६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.९.३ सफा र सुरक्षित खानेपानीको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

पानि शुक्ष्म जीवाणुको बासस्थानको एक प्रमुख आधार हो । मानिसलाई लाग्ने रोगहरू मध्ये आउं, हैजा, भाडापखाला लगायतका पेट संग सम्बन्धित करिब ८५ % रोगहरूको स्रोत पानिनै हो । पानि पिउनु अघि वा हाम्रो दैनिक खाद्य पदार्थमा पानिको प्रयोग गर्नु अघि शुद्धिकरण एक अनिवार्य सर्त हुन आउंछ । पानिको स्रोत देखि उपयोग वा उपभोगको स्थल र क्षण सम्म यसमा कहि कतै बाट दुषित हुन नदिने तर्फ विशेष ध्यान दिनु पर्दछ भने पानिलाई उमालेर मात्र प्रयोग गरेमा यसको माध्यमबाट मानिसमा सर्ने वा लाग्ने रोगको प्रकोप न्यून हुन जान्छ । यसै कारण रामधुनि-भासी नगरपालिका क्षेत्र भित्र बासोबास गर्ने नगरबासिको पानिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ भन्ने बारेमा अध्ययन गर्दा कुल ६४७६ घरपरिवार मध्ये ८४.७४ % घरपरिवारले पानिको भाडा सफा वा छोपेर राख्ने गरेको, ८९.२२ % ले ट्यूवेल तथा वितरण गरेको पानि पिउने गरेको साथै ८७.१८ % ले पानि शुद्धिकरण गरेर मात्र उपभोग गर्ने गरेको देखिएको छ । यसको विवरण तालिका नं. ४१ मा उल्लेख गरिएको छ । यो आफैमा चेतनसिल मानव समुदायको एक महत्वपूर्ण र सकारात्मक सूचक को रुपमा रहेको देखिएको भएता पनि यसलाई पूर्ण सचेत गराउन थप योजना तर्जुमा गरी शुद्ध र स्वस्थ पानिको उपलब्धता तर्फ नगर पालिकाको दिर्घकालिन योजना लक्षित हुनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

तालिका नं. ४१: शुद्ध र सुरक्षित पिउने पानिको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	सुरक्षित पानि प्रयोग गरेको घरपरिवार		
	पानिको भाडा सफा वा छोपेर राख्ने	ट्यूवेल तथा वितरण गरेको पानि पिउने	पानि शुद्धिकरण
१	६६१	७१८	७२५
२	३४९	३५१	३५०
३	५२३	६१८	६२०
४	६१७	५९६	५६८
५	१०३४	११९३	११८४

६	३१४	२९१	२०२
७	२३४	२४३	२४३
८	५५१	५५३	५५१
९	५५०	५६२	५५१
१०	६५५	६५३	६५२
जम्मा	५४८८	५७७८	५६४६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.९.४ खाना पकाउने इन्धनको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

रामधुनि-भासी नगरपालिकाका नागरिकहरूले उपलब्धता र आर्थिक हैसियतका आधारमा खाना पकाउने इन्धनको प्रयोग गरिरहेको विषयमा अध्ययन गर्दा यस नगरका ५२.९८ % घरपरिवारले खाना पकाउने इन्धनको रूपमा एलपि ग्यासको प्रयोग गरेको देखिएता पनि ४२.२९ % घरपरिवारले दाउराको तथा यस आधुनिक युगमा समेत भण्डै ४.१७ % घरपरिवारले गोबरको गुईठाको प्रयोग गरिरहेको अवस्था छ । यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ४२ मा उल्लेख गरिएको छ । दाउरा तथा गुइठालाई खाना पकाउने इन्धनको रूपमा प्रयोग गरिदा सुधारिएको चुलोको प्रयोग भएको छ या छैन भन्ने विषयमा कुनै तथ्याङ्क प्राप्त भएको देखिदैन । तसर्थ यस विषयमा थप अध्ययन गरी महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्य रक्षाका लागि सुधारिएको चुलो तथा इन्धनको रूपमा प्रयोग भइरहेका गोबरको गुईठाको प्रयोगको अन्त्य तर्फ यो रणनीतिक योजना मार्फत मुखरित हुनु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. ४२: खाना पकाउने इन्धनको मुख्य श्रोतको आधारमा घरपरिवार

वडा नं.	खाना पकाउने इन्धनको मुख्य श्रोत					जम्मा
	दाउरा	गुईठा	गोबरग्यास	ग्यास	अन्य	
१	४९१	१६	२	२९०	०	७९९
२	१७६	५	०	२४१	०	४२२
३	२०१	६	९	४३८	०	६५४
४	३०६	१७२	२	२०५	१३	६९८
५	१३९	१	०	१२२८	०	१३६८
६	८०	४४	०	२००	०	३२४
७	१७५	५	३	१५८	०	३४१
८	४८९	५	१	१०५	०	६००
९	२८८	१२	३	२६८	१	५७२
१०	३९४	४	२	२९८	०	६९८
जम्मा	२७३९	२७०	२२	३४३१	१४	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.५.९.५ फोहोरमैला विर्सजन व्यवस्थापनका आधारमा घरपरिवार

फोहोर मानव समुदाय आफैले उत्पादन गरेको बस्तु हो । मानव समुदायले आफ्नो सहज प्रयोगमा नआउने सवै खाले चिज बस्तुलाई फोहोर भन्ने प्रचलन छ । फोहोर कुहिने र नकुहिने गरी साधारणतया २ भागमा विभक्त गर्ने गरिएको छ । कुहिने तथा नकुहिन फोहोरलाई उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग गरी मानव हितको लागि उपयोग गर्न सकिने प्रसस्त सम्भावनाहरू रहि आएको छन् । मात्र मानव ईच्छा र जांगरको अभाव रहेको छ । नेपालका विभिन्न शहर बजारमा

फोहोरलाई मोहोरमा परिवर्तन गर्न केहि प्रयासहरू प्रचलनमा आएको अवस्था छ । यस नगर भित्र बसोबास गर्ने धेरै जसो नगरबासिहरू (३८ देखि ८७ प्रतिशत घरपरिवार) फोहोर मैला विसर्जनको लागि सचेत रहेको अवस्था देखिएको भएता पनि यसले पूर्णता पाउन तथा फोहोरलाई पुन प्रयोगमा ल्याउन उपयुक्त प्रविधिको खोजी र प्रयोग भने बाकि रहेको देखिएको छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजना मार्फत यस विषयको सम्बोधन गर्न अनिवार्य रहेको महशुस गरिएको छ । फोहोर मैला विसर्जनका आधारमा घरपरिवार विवरण तालिका नं. ४३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४३: फोहोरमैला विसर्जनका आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	घर आगनको फोहोर उचित व्यवस्थापन गर्ने घरपरिवार संख्या			
	सधै सफा राख्ने	फोहोर सडने र नसडने विभाजन	पशुपंक्षीको मलमुत्रको व्यवस्थापन	बच्चाको दिसा सुरक्षित विसर्जन
१	७१६	३४८	५१७	५७६
२	३३८	२४४	२५८	२९२
३	६०८	३६०	५०७	५५०
४	६३०	३२४	४४०	४२६
५	११६४	५५८	८५२	८८७
६	२९२	१८०	७८	१५२
७	२१३	३१	१०४	१८४
८	५१०	१०१	५२८	५४४
९	५४१	२६६	४३०	४०५
१०	६३७	९०	२४३	३२५
जम्मा	५६४९	२५०२	३९५७	४३४१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६ स्वास्थ्य उपचारको पहुंचका आधारमा घरपरिवार

रामधुनि-भासी नगरपालिका भित्र सुविधा सम्पन्न अस्पतालको अभाव रहेको अवस्था छ । यस नगरका नगरबासिहरू सामान्य स्वास्थ्य उपचारको सेवा यस नगरमा अवस्थित स्वास्थ्य चौकि बाट लिने गर्दछन् भने अन्य थप उपचारको सेवा भने धरान, विराटनगर र इटहरीमा अवस्थित अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्र र शिक्षण अस्पताल बाट लिने गरेको पाईएको छ । यती हुंदाहुदै पनि यस नगरका नगरबासिहरू स्वास्थ्य सरसफाई र वातावरणीय प्रभावका बारेमा सचेत रहेको पाईएको छ ।

१.६.१ स्वास्थ्य संस्थामा उपचार गराउने आधारमा घरपरिवार विवरण

यस नगरका नगरबासिहरू मध्ये आफ्नो तथा आफ्नो परिवारको स्वास्थ्य उपचारकालागि ६५.८५ % घरपरिवार स्वास्थ्य चौकि तथा २५.९५ % अस्पताल जाने गरेको अवस्था रहेको छ । यस नगर भित्र अझै पनि भण्डै ४ % घरपरिवार परम्परागत धामि भांकि प्रति निर्भर रहेको देखिन्छ । स्वास्थ्य संस्थामा पहुंचका विषयमा थप अध्ययन गर्दा यातायात सेवको सुगमता, सडक सञ्जाल तथा स्वास्थ्य संस्थाको उपलब्धताका आधारम यस नगरका नगरबासिहरू मध्ये ८२.३१ % घरपरिवार आधा घण्टा भित्र र १७.६८ % घर परिवार १ घण्टा भित्र आफ्नै नगर भित्र रहेका उपस्वास्थ्य चौकिमा उपचारकालागि पुग्ने सक्ने अवस्था रहेको देखिएको यस नगर भित्र सुविधा सम्पन्न अस्पताल नभएको कारण नजिकका अस्पतालमा उपचारकालागि जान १ घण्टा भन्दा बढि समय लाग्ने अवस्था देखिएको छ । यसको विवरण तालिका

नं. ४४, ४५ र ४६ मा उल्लेख गरिएको छ। तसर्थ स्वास्थ्य संस्थामा महिला तथा बालबालिकाको पहुंचलाई सहज बनाउन स्वास्थ्य चौकिहरूको थप विस्तार तथा यसै नगर भित्र सुविधा सम्पन्न अस्पतालको स्थापना र विकास गर्न अनिवार्य देखिएको छ।

तालिका नं. ४४: स्वास्थ्य संस्थामा उपचार गराउने आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	परिवारको विरामी भएमा उपचार				जम्मा
	धामी भक्ती	स्वास्थ्य चौकी	अस्पताल	अन्य	
१	१३	४२८	२४६	११२	७९९
२	०	१०६	१७५	१४१	४२२
३	१०	५८५	५९	०	६५४
४	१६	२९२	३८७	३	६९८
५	४५	७८३	५२८	१२	१३६८
६	०	३२३	१	०	३२४
७	६६	१५७	११८	०	३४१
८	१	५८४	१४	१	६००
९	१०६	४०८	५४	४	५७२
१०	०	५९९	९९	०	६९८
जम्मा	२५७	४२६५	१६८१	२७३	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ४५: स्थानीय उपस्वास्थ्य चौकीमा पुग्न लाग्ने समयको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	लाग्ने समय		जम्मा
	आधा घण्टा भन्दा कम	एक घण्टा भन्दा कम	
१	७८८	११	७९९
२	४११	११	४२२
३	६४७	७	६५४
४	१६४	५३४	६९८
५	८३०	५३८	१३६८
६	२८९	३५	३२४
७	३३८	३	३४१
८	५९९	१	६००
९	५६७	५	५७२
१०	६९८	०	६९८
जम्मा	५३३१	११४५	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

तालिका नं. ४६: अस्पताल जान लागने समयको आधारमा घरपरिवार ।

वडा नं.	लाग्ने समय			जम्मा
	आधा घण्टा भन्दा कम	एक घण्टा भन्दा कम	एक घण्टा भन्दा बढी	
१	१४९	३७	६१३	७९९
२	४	२६	३९२	४२२
३	०	१३	६४१	६५४
४	२६	४५०	२२२	६९८
५	५३०	४९३	३४५	१३६८
६	४७	१६६	१११	३२४
७	२	०	३३९	३४१
८	१	३	५९६	६००
९	५	९	५५८	५७२
१०	०	३	६९५	६९८
जम्मा	७६४	१२००	४५१२	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६.२ बालरोग र खोप सम्बन्धी जानकारी भएको आधारमा घरपरिवार

बालबालिकाको स्वास्थ्य रक्षा सवै अभिभावकको प्रमुख कर्तव्य र जिम्मेवारी हो । बालबालिकाको स्वास्थ्य रक्षा सहितको भविष्य अभिभावकको जिम्मामा रहन्छ । बालबालिकालाई लाग्न सक्ने सम्भावित रोग तथा त्यस प्रकारको रोग लाग्न नदिन समय सिमा भित्रै बालबालिकालाई अनिवार्य रुपमा लगाउनु पर्ने खोपका बारेमा अभिभावक सचेत, चनाखो र जानकार हुनै पर्दछ । यस विषयमा रामधुनि-भासी नगरपालिकाका नगरबासिहरू मध्ये ६१.६५ % घरपरिवार यस विषयमा जानकार रहेको देखिएको छ । यो आफैमा सकारात्मक सूचकको रुपमा विकसित हुँदै गरेको तथा जनकार नरहेका ३८.३४ % घरपरिवार लाई समेत यस विषयमा पूर्ण जानकार गराउन योजनागत विशेष अभियान सञ्चालन गर्नु पर्ने अवस्था रहेको देखिएको छ । यस विषयको तथ्याङ्कगत विवरण तालिका नं. ४७ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४७: बाल रोग तथा खोप सम्बन्धी जानकारी भएको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	बाल रोग तथा खोप सम्बन्धी जानकारी भएको घरपरिवार संख्या		जम्मा
	भएको	नभएको	
१	६०८	१९१	७९९
२	३२६	९६	४२२
३	५४७	१०७	६५४
४	४७८	२२०	६९८
५	८२६	५४२	१३६८
६	३१२	१२	३२४
७	१२९	२१२	३४१
८	३०१	२९९	६००
९	४२३	१४९	५७२
१०	४३	६५५	६९८
जम्मा	३९९३	२४८३	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६.३ सुरक्षित सुत्केरी गराउने आधारमा घरपरिवार

नियमित रूपमा गर्भ जाँच गराउनु पाउनु साथै सुरक्षित सुत्केरी हुन पाउनु महिलाको नैसर्गिक अधिकार हो । यस अधिकार बाट कुनै पनि महिला बन्चित हुनु हुदैन । आमा र बच्चाको जीवन रक्षाकालागि सुरक्षित र सुविधायुक्त सुत्केरी गराउने स्थान र दक्ष स्वास्थ्यकर्मिको व्यवस्थापन एक अनिवार्य सर्त हो । यस नगर भित्रको प्रसुति जाँच र सुरक्षित सुत्केरी गराउने विषयमा अध्ययन गर्दा सुत्केरि हुने अवस्थाका कुल ८११ घरपरिवारका महिलाहरूले बर्थिङ सेन्टरमा सुत्केरी गराएको अवस्था देखिएको छ भने ८४५ घरपरिवारका महिलाहरूले अन्य स्वास्थ्य संस्थामा गएर सुत्केरी गराएको अवस्था छ । यसै अध्ययनका आधारमा ९०६ परिवारका महिलाहरूले प्रसुति पूर्व जाँच गराउने गरेको देखिएको तथा ८७४ घरपरिवारका महिलाहरूले प्रसुति पछि समेत ३ पटक जाँच गराउने गरेको देखिन्छ । यस तथ्याङ्कका आधारमा जति महिलाहरूले प्रसुति अघि जाँच गराउने गरेका छन् प्रसुति पछि जाँच गराउने महिलाहरूको संख्या कम रहेको देखिएको छ । तसर्थ यस विषयमा व्यापक जनचेतनाको आवश्यकता देखिएकोले सोहि बमोजिमको रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ । सुरक्षित सुत्केरी गराउने विषयका विवरण तालिका नं. ४८ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४८: सुरक्षित सुत्केरी गरउने विषयको आधारमा महिलाको अवस्था

वडा नं.	स्वास्थ्यकर्मीवाट सुत्केरी गराएको तथा प्रसुती जाँच			
	बार्थिङ सेन्टरमा सुत्केरी गराएको	अन्य स्वास्थ्य सस्थामा	प्रसुति पूर्व ४ पटक जाँच	प्रसुति पछि ३ पटक जाँच
१	११२	११८	११४	९७
२	३२	३४	३२	२५
३	८१	७९	७४	७८
४	६५	५४	९४	८७
५	९४	९९	१३०	१२६
६	३२	६४	६५	६७
७	८०	८१	८०	७९
८	२७०	२७१	२७४	२७३
९	४२	४२	४०	३९
१०	३	३	३	३
जम्मा	८११	८४५	९०६	८७४

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६.४ गर्भवती महिलाले टिटिखोप र आईरन चक्की सेवन गर्ने गरेको आधारमा घरपरिवार

गर्भवति महिलाहरूकालागि टिटि खोप, आईरन चक्कि, जुकाको औषधि र भिटामिन ए को प्रयोग अनिवार्य मानिन्छ । यस विषयमा रामधुनि-भासी नगरपालिकाको अवस्थाको अध्ययन गर्दा पारिवारिक हिसावले ९१९ घरपरिवारका महिलाहरूले गर्भवति भएको अवस्थामा २ पटक टिटि खोप नियमित आईरन चक्कि लिने गरेको साथै ८९१ घरपरिवारका महिलाहरूले जुकाको औषधि तथा भिटामिन ए समेत खाने गरेको देखिएको छ । यो तथ्याङ्कले धेरै जसो घरपरिवारका महिलाहरू सुरक्षित मातृत्वको विषयमा जानकार रहेको देखिएको भएता पनि यसलाई सतप्रतिसत बनाउन थप कार्य गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ । जसकालागि यस रणनीतिक योजना मार्फत सम्बोधन गर्न अनिवार्य भएको छ । गर्भवती महिलाले टिटिखोप र आईरन चक्की सेवन गर्ने गरेको आधारमा घरपरिवारको विवरण तालिका नं. ४९ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४९ : गर्भवती महिलाले विभिन्न औषधी तथा खोप लिएको घरपरिवार विवरण

वडा नं.	गर्भवती महिलाले विभिन्न औषधी तथा खोप लिएको घरपरिवार			
	दुई पटक टि.टि. खोप	नियमित आइरन चक्की लिएको	नियमित आइरन चक्की नलिएको	जुकाको औषधी तथा भिटामिन ए
१	११७	१२४	१२०	१२०
२	३३	३७	३६	३७
३	८०	८३	६७	६८
४	९०	८८	४४	८६
५	१३३	१२१	६४	११६
६	६७	६५	३९	६५
७	८०	८१	७९	८२
८	२७४	२७५	२६९	२७३
९	४२	४२	४२	४२
१०	३	३	३	२
जम्मा	९१९	९१९	७६३	८९१

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६.५ बालबालिकाको मृत्यु भएको आधारमा घरपरिवार

आमाको गर्भ बाटै शिशुको स्वास्थ्य रक्षाकालागि आवश्यक र उचित हेरचाहा गर्नु आमा तथा परिवारको अहम कर्तव्य भित्र पर्दछ। बच्चा जन्मनु अघि बच्चा र आमाको जीवन रक्षामा विशेष ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने हुन्छ भने बच्चा जन्मे पछि आमा र बच्चाको थप हेरचाह साथै उपयुक्त पोषण र तोकिएको समय सिमा भित्रमा खोपको मात्र अनिवार्य पुरा गर्नु पर्दछ। कुनै पनि बालबालिकाको अनाहकमा मृत्यु हुन नदिन उचित पोषण र आवश्यक खोप तथा औषधोपचार एक अनिवार्य सर्त हो। साथै हुन सक्छ यसको यकिन विवरण उल्लेख हुन सकेको छैन, तथापि उपरोक्त सेवा सुविधाको अभावकै कारणले हुन सक्छ यस नगरपालिका क्षेत्रमा विगत १ वर्ष भित्र २१ घर परिवारले आफ्ना ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको मृत्युको घटना बाट प्रताडित हुनु परेको देखिन्छ। तसर्थ मात्र शिशु स्वास्थ्य सेवालार्ई थप प्रभाकारी बनाउदै आमा र बच्चाको मृत्यु दर घटाउन रणनीतिक योजना मार्फत स्वास्थ्य संस्थाहरूको थप विकास र विस्तार साथै दक्ष स्वास्थ्यकर्मिको व्यवस्थापनमा विशेष जोड दिनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ। यसको तथ्याङ्कगत विवरण तालिका नं. ५० मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ५०: १ वर्षभित्र ५ वर्ष मुनीमा बालबालिकाको मृत्यु भएका घरपरिवारको विवरण

सि. नं.	मृत्यु		जम्मा
	भएका	नभएका	
१	२१	६४५५	६४७६
जम्मा	२१	६४५५	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.६.६ आयोडिन युक्त नूनको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

मानव स्वास्थ्यको हिसावले आयोडिनयुक्त नूनको प्रयोग उक्त अनिवार्य सर्तहो । थाइरोक्सिन हर्मोनको विकासकालागि आयोडिन नभै नहुने तत्वको रूपमा मानिन्छ । नून आयोडिन समिश्रणकालागि उपयुक्त माध्यम हो । तसर्थ आयोडिनको अभावमा हुन सक्ने सम्भावित रोग थाइराईड (यसको विकसित रूप गलगण्ड समेत हो) बाट बच्नका लागि आयोडिनयुक्त नूनको प्रयोगलाई अनिवार्य मानिएको छ । यस नगर भित्र बसोवास गर्ने भण्डै ९७ % घरपरिवारले आयोडिन युक्त नूनको प्रयोग गर्ने गरेको भएता पनि २.९ % घरपरिवारले अहिले पनि आयोडिन युक्त नून प्रयोग गर्ने गरेको अवस्था देखिएन । यसको अर्थ यी घर परिवारका बालबालिकाहरू आयोडिनको कमिले हुने सम्भावित खतरा भित्र रहेका छन् । तसर्थ आयोडिन युक्त नूनको प्रयोगका विषयमा नगरवासिहरूमा थप जनचेतनाको अभियान सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिएको छ । यसको विवरण तालिका नं. ५१ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ५१: आयोडिनयुक्त नूनको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	आयोडिनयुक्त नून प्रयोग गर्ने गरेको		जम्मा
	छ	छैन	
१	७७९	२०	७९९
२	४११	११	४२२
३	६३१	२३	६५४
४	६४४	५४	६९८
५	१३४५	२३	१३६८
६	३१४	१०	३२४
७	३१४	२७	३४१
८	५९१	९	६००
९	५६५	७	५७२
१०	६८९	९	६९८
जम्मा	६२८३	१९३	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.७ बालअधिकार बारे जानकारीका आधारमा घरपरिवार

प्रत्येक घरपरिवारका सदस्यले आफ्ना बालबालिका लगायत समग्र बाल बालिकाका अधिकारका बारेमा जानकारी हुन अनिवार्य छ । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि यो एक अनिवार्य सर्तको रूपमा स्थापित भएको छ । यस विषयमा रामधुनि-भासी नगरपालिका भित्रका कुल ६४७६ घर परिवार मध्ये ४२.३४ % घरपरिवारलाई जानकारी भएको देखिएको छ भने ८.८१ % परिवारलाई सामान्य जानकारी भएको अवस्था रहेको तथा ४८.८४ % घरपरिवारलाई केहि पनि जानकारी नभएको अवस्था देखिएको छ । भण्डै आधा जसो घरपरिवारलाई बाल अधिकारका बारेमा जानकारी नहुनु आफैमा एक प्रमुख चुनौतिको रूपमा देखिएको छ । यस विषयमा अनिवार्य रूपमा अभिभावक शिक्षाको अपरिहार्यता देखिएकोले रणनीतिक योजना मार्फत सम्बोधन हुन आवश्यक छ । यसको विवरण तालिका नं. ५२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ५२: बाल अधिकार वारे जानकारी भए नभएको आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	बाल अधिकार वारे जानकारी भएको घरपरिवार संख्या			जम्मा
	भएको	नभएको	केही सुनेका	
१	२६१	४१९	११९	७९९
२	१५४	२१७	५१	४२२
३	५०९	१४१	४	६५४
४	३५३	२१२	१३३	६९८
५	६६१	७००	७	१३६८
६	२८९	२२	१३	३२४
७	६२	२७९	०	३४१
८	१५७	४०८	३५	६००
९	२३७	१२७	२०८	५७२
१०	५९	६३८	१	६९८
जम्मा	२७४२	३१६३	५७१	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.७.१ बालबालिका प्रति दुर्व्यवहार हुने गरेको आधारमा घरपरिवार

नेपालि समाज तथा घरपरिवारमा बालबालिकाको शक्तिहिन हैसियतका कारण उनिहरू विभिन्न प्रकारका घरेलु तथा सामाजिक हिंसाबाट प्रताडित हुने गरेका घटना तथा परिघटनाहरू प्रसस्त सुन्न वा देख्न पाईन्छन । यस प्रकारको घटना हुनु बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको हिसावले एक गम्भिर प्रकृतिको सामाजिक अपराध हो । यस किसिमका घटनाले बालबालिकाको सारिरीक, मानसिक तथा सम्बेगात्मक विकासमा नकारात्मक असर पार्दछ । यस विषयमा रामधुनि-भासी नगरपालिका भित्र को अवस्थाको अध्ययन गर्दा अधिकांस घरपरिवार यस विषयमा सचेत र जागरुक रहेका देखिएता पनि विभिन्न वडामा गरी कुल २७ घरपरिवारमा बालबालिका सम्बन्धी दुर्व्यवहारका घटना घटेको अवस्था देखिएको छ । यस संबन्धी विवरण तालिका नं. ५३ मा उल्लेख गरिएको छ । तसर्थ घर भित्र होस वा बाहिर होस बालबालिका माथि कुनै पनि प्रकारका दुर्व्यवहारका घटना घट्न नदिने गरी पर्याप्त शुरक्षाको व्यवस्था हुन यस रणनीतिक योजना मार्फत योजना तर्जुमा गरी हिंसा रहित समाजको निर्माण विकास गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

तालिका नं. ५३: वडा अनुसार बालबालिका परिवार भित्र वा बाहिर दुरव्यवहार सम्बन्धी घरपरिवारको विवरण ।

वडा नं.	बालबालिका परिवार भित्र वा बाहिर दुरव्यवहार		जम्मा
	भएको	नभएको	
१	३	७९६	७९९
२	०	४२२	४२२
३	६	६४८	६५४
४	२	६९६	६९८
५	९	१३५९	१३६८
६	०	३२४	३२४

वडा नं.	बालबालिका परिवार भित्र वा बाहिर दुरव्यवहार		जम्मा
	भएको	नभएको	
७	१	३४०	३४१
८	२	५९८	६००
९	२	५७०	५७२
१०	२	६९६	६९८
जम्मा	२७	६४४९	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.७.२ निर्णय प्रकृत्यामा बालबालिकालाई सहभागिता गराउने गरेको आधारमा घरपरिवार

व्यवहारिक रुपमानै बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि बालबालिका संग सम्बन्धित निर्णय प्रकृत्यामा बाल सहभागिता एक महत्वपूर्ण आवश्यकता हो । यसले बालबालिकामा कलिलो उमेर देखिनै सकारात्मक दृष्टिकोणको विकास गर्ने र व्यवहारिक पक्ष सधै बलियो र यथार्थपरक हुने गर्दछ । बाल सहभागितामा आधारित प्रकृत्या र पद्धतिले बालबालिकाको नैतिक र व्यवहारिक धरातल अत्यन्तै मजबुत पार्ने गर्दछ । रामधुनि-भासी नगरपालिका भित्र बसोबास गर्ने ३८.६६ % घर परिवारले आफ्ना छोरा छोरीलाई पारिवारिक निर्णय प्रकृत्यामा सहभागिता गराउने गरेको अवस्था देखिएको छ । यो आफैमा एक सकारात्मक सूचक हो तथापि ६१.३३ % घरपरिवारको सोचमा समेत आमूल परिवर्तन ल्याउन बाल सहभागिताको महत्वका बारेमा जानकारी गराउदै उनिहरूको सोच र व्यवहारिक पक्षमा सुधार ल्याउन विशेष योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन अपरिहार्य रहेको देखिन्छ । पारिवारिक निर्णय प्रकृत्यामा बाल सहभागिताका विषयको विवरण तालिका नं. ५४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ५४: पारिवारिक निर्णयमा बालबालिकाको सहभागिता

वडा नं.	बालबालिकालाई निर्णयमा सहभागी		जम्मा
	गराउने	नगराउने	
१	३५१	४४८	७९९
२	२२८	१९४	४२२
३	५४१	११३	६५४
४	२०९	४८९	६९८
५	५४७	८२१	१३६८
६	२४६	७८	३२४
७	७७	२६४	३४१
८	३०	५७०	६००
९	२३०	३४२	५७२
१०	४५	६५३	६९८
जम्मा	२५०४	३९७२	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.७.३ अपाङ्गताका भएका बालबालिकालागि विद्यालयमा उपलब्ध सुविधाका आधारमा घरपरिवार

अपाङ्गता ईच्छा होईन यो त एक मानव जीवनको कहालि लागदो घटना र परिवेश हो । जन्मजात हुने अपाङ्गता त गर्भ प्रतिको जिम्मेवारिमा रहेको मानवीय कमजोरी र असावधानीको उपजहो । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका क्षेत्रमा अपाङ्गता भएका बालबालिकाले सहज रूपमा विद्यालय शिक्षा प्राप्त गर्न सक्नु उनिहरूको नैसर्गिक अधिकार हो । यस अर्थमा प्रत्येक विद्यालयले आफ्नो विद्यालयलाई अपाङ्गमैत्री बनाउन अनिवार्य छ साथै अपाङ्गमैत्री विद्यालयका बारेमा जानकारी राख्नु साथै अपाङ्गमैत्री वातावरण र सुविधा भएको विद्यालयमा आफ्नो अपाङ्ग बालबालिकालाई शिक्षा दिलाउन अभिप्रेरित भई कर्तव्य पुरा गर्नु अभिभावकको प्रमुख कर्तव्य हुन आउछ । यस विषयमा रामधुनि-भासी नगरपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालित विद्यालयहरूको अपाङ्गमैत्री सेवा सुविधाका बारेमा जानकारी भए नभएको तथा त्यसको उपयोग गरे नगरेको बारे गरिएको अध्ययन र त्यस बाट प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा मात्र ६.३१ % घरपरिवारलाई यस बारेमा जानकारी भएको र यसको उपयोग गर्ने गरेको देखिएको छ । यस विषयमा थप अध्ययन गरी यस नगर भित्रका सबै विद्यालयलाई अपाङ्गमैत्री बनाउने तर्फ कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अति आवश्यक देखिएको छ । अपाङ्ग मैत्री सुविधा उपलब्धताको आधारमा प्राप्त जानकारी विषयको विवरण तालिका नं. ५५ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं ५५: अपाङ्ग विद्यार्थीका लागी विद्यालयमा विषेश सुविधा सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	विद्यालयमा अपाङ्ग विद्यार्थीका लागी विषेश सुविधा उपलब्ध			जम्मा
	छ	छैन	थाहा छैन	
१	२८	६२५	१४६	७९९
२	१५	३१४	९३	४२२
३	५७	५००	९७	६५४
४	९२	१९९	४०७	६९८
५	१२२	१२०९	३७	१३६८
६	७	२१२	१०५	३२४
७	५२	२२६	६३	३४१
८	७	१७३	४२०	६००
९	२९	३३७	२०६	५७२
१०	०	६८९	९	६९८
जम्मा	४०९	४४८४	१५८३	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.७.४ बालबालिकालाई विद्यालय जान लाग्ने समयका आधारमा घरपरिवार विवरण

बालबालिकालाई विद्यालयमा आकर्षण गर्न सक्ने अर्को प्रमुख कारण भनेको विद्यालय जान लाग्ने समय र सुगमता पनि हो । यस आधारमा अध्ययन गर्दा यस नगरपालिका भित्र ११४१ परिवारका विद्यालय उमेरका बालबालिकाले विद्यालय जनाकालागि आधा घण्टाको दुरी पार गर्नु पर्ने अवस्था रहेकोछ भने ५१६ परिवारका बालबालिकाले १ घण्टा जतिको समय ब्यतित गर्नु पर्दछ । यसमा पनि वडागत रूपमा हेर्ने हो भने वडा नं. ५ मा यो अवस्था भनै कहालि लाग्दो छ । यसको विवरण तालिका नं. ५६ मा उल्लेख गरिएको छ । यस तथ्याङ्कका आधारमा यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र बालबालिकालाई विद्यालयको सुगमताकालागि एक गुरु योजनानै तयार पर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ ।

तालिका नं. ५६: बडा अनुसार नजिकको स्कूल जान लाग्ने समयको आधारमा घर परिवारको विवरण

बडा नं.	स्कूल जान लाग्ने समय			जम्मा
	१५ मिनेट भन्दा कम	३० मिनेट भन्दा कम	६० मिनेट भन्दा कम	
१	७२५	७४	०	७९९
२	३९३	२७	२	४२२
३	५७५	७८	१	६५४
४	३०३	३८९	६	६९८
५	५७७	३०४	४८७	१३६८
६	९१	२१९	१४	३२४
७	३२३	१६	२	३४१
८	५९४	५	१	६००
९	५५५	१४	३	५७२
१०	६८३	१५	०	६९८
जम्मा	४८१९	११४१	५१६	६४७६

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३

१.८ बाल अधिकारको वर्तमान अवस्थाका आधारमा रामधुनि-भासी नगरपालिका

१.८.१ स्वास्थ्य (बाल बचाउ संग सम्बन्धित):

रामधुनि-भासी नगरपालिकाको स्वास्थ्य स्थितिका बारेमा जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय सुनसरीले बेला बखत आफ्ना प्रतिवेदन माफत सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउने गरेको पाईन्छ । योजनाबद्ध ढंगले नगरव्यापि रूपमा स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यहरू सञ्चालन गरी रहेको भएतापनि बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि आवश्यक पर्ने मात्र स्वास्थ्य सुरक्षाका क्षेत्रमा समेत अभै थप प्रयास गर्नु पर्ने अवस्था देखिएकोछ । गर्भवती आमाले गराउनु पर्ने पूर्व प्रसुति तथा उत्तर प्रसुती जांच, सुरक्षित सुत्केरी सेवामा पहुँच, टिटानस विरुद्धको खोप, जुकाको औषधिको प्रयोग, आईरन चक्किको सेवन जस्ता मात्र स्वास्थ्यका कार्यमा अभै आमाहरू सजग भइसकेको नपाउनु, यस नगर क्षेत्र भित्र बाट अन्य छिमेकि गाविसका नागरिकले समेत सेवा सुविधा लिएका कारण तथ्याङ्क दोहोरो परि केहिमा सत प्रतिसत भन्दा माथि देखिनु, नगर भित्रको वास्तविक मात्र मृत्यु दरका बारेमा यकिन तथ्याङ्क नहुनु, गर्भवती आमाले दक्ष स्वास्थ्य कर्मि बाट स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराएको अवस्था कस्तो रहेको छ, यस बारेमा तथ्याङ्क स्पष्ट नहुनु, आमाहरूले आफ्ना छोराछोरीलाई पूर्ण स्तनपान गराएको छ, या छैन यकिन नहुनु, केहि घरपरिवारमा अभै पनि सौचालयको अभाव रहनु, संपूर्ण विद्यालयहरूमा बालक र बालिकाकालागि पर्याप्त र केहिमा छुट्टा छुट्टै सौचालयको व्यवस्था हुन नसक्नु तथा सार्वजनिक स्थालहरूको पहिचान र विश्लेषणका साथ सार्वजनिक सौचालयको व्यवस्था लाई पर्याप्त र भरपर्दो पार्न नसक्नु तथा सावुन पानिले हात धुने अवस्थाका बारेमा स्पष्ट तथ्याङ्क आउन नसक्नु, सबै घरपरिवार लगायत नगरका सार्वजनिक स्थालहरू (बस पार्क, हाट बजार, खेल मैदान, सभाहल, पार्क, धार्मिक स्थाल तथा मठमन्दिर लगायत) साथै विद्यालय समेतमा शुद्ध पिउने पानीको व्यवस्था पूर्ण हुन नसक्नु, नगरमा एच.आई.भी. संक्रमित र प्रभावित बालबालिका भए नभएको स्पष्ट नहुनु, जस्ता समस्याहरू यथावत रहेको पाईएको छ । तसर्थ रामधुनि-भासी नगरपालिकामा महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्य क्षेत्रको पहुँच अभिवद्धि र निरन्तरताकालागि थप कार्य गर्नु पर्ने उपरोक्त तथ्याङ्कले स्पष्ट पारेका कारण यस रणनीतिक योजनामा मात्र तथा बाल मृत्युदरलाई सुन्यमा भार्न, बालबालिकालाई कुपोषण बाट जोगाउन, खोप कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउन तथा एच.आई.भी. एड्स बाट महिला तथा बालबालिकालाई जोगाउन, सौचालय तथा शुद्ध र सुरक्षित पिउने पानिको सुनिश्चिततालाई पूर्णता दिन विशेष प्राथमिकता दिनु पर्ने देखिन्छ । रामधुनि-भासी नगरपालिकाले लिएको पछिल्लो घरपरिवार सर्वेक्षणका आधारमा तयार पारिएको पार्श्व चित्र २०७३ का आधारमा यस नगरको स्वास्थ्यको स्थिति यस प्रकार रहेको पाईन्छ ।

सूचकहरू	वर्तमान अवस्था ०७३	कैफियत
स्वास्थ्य		

१. मातृ स्वास्थ्य			
१.१	मातृ मृत्युदर	N	
१.२	गर्भवती महिलाहरूले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ४ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको अवस्था ।	१३९	%
	प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको अवस्था ।	१०२.७	%
१.२.४	सवै गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएको अवस्था ।	४५.७१	%
१.२.५	गर्भवती/ सुत्केरी आमाहरूले २२५ आइरन चक्कि खाएको अवस्था	१०७.९९	%
१.२.६	गर्भवति जाच सेवा केन्द्र	N	
१.२.७	गर्भवती आमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराएको अवस्था	९५.२९	
२. बाल स्वास्थ्य			
	बाल रोग तथा खोप सम्बन्धी जानकारी भएको घरपरिवार संख्या	६१.६५	%
	१ वर्ष भित्र जन्मेका बालबालिकाको संख्या	८४०	जना
	जन्मना साथ बिगौती दुध खुवाउने	९२.६२	%
	६ महिनासम्म आमाको दुध मात्र खुवाउने	७८.८१	%
२.१	नवजात शिशु मृत्यु दर (प्रति हजारमा)	N	जना
२.२	२ वर्ष मुनिका बालबालिकाको मृत्यु भएको घर परिवार	२१	वटा
२.२.१	१ वर्ष भित्रका प्रत्येक बालबालिकाले पूर्ण खोप (डिपिटि, हेपाटाईटिस बि, हिब ३, दादुरा) पाएको अवस्था		
२.२.१.१	बि.सी.जी	७४.८८	%
२.२.१.२	डी.पी.टी ३,	७१.५३	%
२.२.१.३	दादुरा /रुवेला	६६.०	%
२.१.१.४	जे.ई.	५०.६९	%
२.३	६ महिनादेखि ५ वर्षसम्मका बालबालिका हरूले वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएको अवस्था	९४.०१	%
२.४	पोलियो ३ खोप पाएका बालबालिका	९३.१	%
	जुकाको औषधि खाएका बालबालिका	८९.२१	%
२.५	कुपोषित बालबालिका	N	%

३	एच् आई भी संक्रमित आमावाट जन्मिएका सबै बालबालिकाहरूले ARV Prophylaxis पाएको अवस्था ।		
३.१	संक्रमित बालक	N	
३.२	संक्रमित बालिका	N	
३.३	प्रभावित बालक	N	
३.४	प्रभावित बालिका	N	
४	सामुदयीक स्वास्थ्य	N	
४.१	खानेपानी		
४.१.१	सबै घरधुरिमा पिउनयोग्य खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको अवस्था ।	अपर्याप्त	%
४.१.२	नगरका सार्वजनिक स्थलहरू (बस पार्क, हाट बजार, खेल मैदान, सभागृह तथा सभाहल, पार्क, धार्मिक स्थल तथा मठमन्दिर लगायत) मा शुद्ध पिउने पानीको व्यवस्था	अपर्याप्त	%
४.१.३	नगरका सबै विद्यालयहरूमा पानी शुद्धिकरणका लागि बायो फिल्टरको प्रयोग	नभएको	%
४.२	सौचालय		
४.२.१	संपूर्ण घर परिवारमा सौचालयको निर्माण भएको	९६.७४	%
४.२.१.१	सेफ्ट टैंक सहितको	९.१२	%
४.२.१.२	रिड को प्रयोग गरिएको	८७.०९	%
४.२.१.३	खाल्डे	०.५	%
४.२.२	संपूर्ण विद्यालयहरूमा बालक र बालिकाकालागि पर्याप्त र छुट्टा छुट्टै सौचालको व्यवस्था		%
४.२.३	सार्वजनिक स्थलहरूमा सार्वजनिक सौचालयको व्यवस्था		
४.२.४	चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि सावुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको अवस्था	८७.०४	
५	फोहोरमैला विषर्जनका लागि सुरक्षित स्थलको व्यवस्था	नभएको	

N :-तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ तथा स्थानीय विद्यालयहरूको विवरण प्रतिवेदन

१.८.२ बाल संरक्षण:

बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका चार क्षेत्र मध्ये बाल संरक्षण सर्वत्र चासोको विषयका रुपमा रहेको छ । बालबालिकाको संरक्षण, सामाजिक सुरक्षा र यौन शोषण, दुर्व्यवहार सम्बन्धी विद्यमान कानूनको कार्यान्वयन कमजोर र बालन्याय पाशासन प्रभावहीन रहेको यस अवस्थामा स्थानीय सरकारको रुपमा कृयाशिल स्थानीय निकाय लागयत स्थानीय स्तरमा रहेका सामाजिक संघ सस्था र सामाजिक अगुवाहरूको अहम भुमिका रहेकोछ । बालसंरक्षणका क्षेत्रमा विभिन्न प्रयासहरू भई रहेको भएतापनि एकिकृत रुपमा यस्ता घटनाहरूको यथार्थ तथ्याङ्क संकलन गर्न सकिएको छैन । रामधुनि-भासि नगरपालिकाको अवस्थालाई केलाएर हेर्दा बालबालिकाको जन्मदर्ता गर्ने कार्य अहिले पनि सतप्रतिसत हुन नसक्नु, बालविवाहको प्रथा कायमै रहनु, बालबालिकाहरू निकृष्ट श्रममा संलग्न भईरहेको अवस्था हुनु, बालबालिकामा हुने हिंसा र दुर्व्यवहारका कार्यहरू भई रहनु, दलित, आदिवासी, जनजाति, मुस्लिम, अपाङ्गता भएका, ग्रामीण र गरिबीको मारमा परेका परिवारका बालबालिकाको शिक्षा स्वास्थ्य लगायतका सेवामा पहुँच र सामाजिक सुरक्षाको स्थितिमा आशातीत रुपमा सुधार हुन नसक्नु, कुपोषणबाट बालबालिकाहरू ग्रसित हुनु बालसंरक्षणको क्षेत्रमा रहेका गम्भिर र महत्वपूर्ण चुनौतिहरू हुन । यसका अतिरिक्त बाल श्रमिक, द्वन्द्वबाट पीडित र जोखिममा रहेका बालबालिकाको लागि सामाजिक सुरक्षा र पुनःस्थापना पर्याप्त रुपमा गर्न सकिएको छैन । यी सबै विषयहरूका कारक तत्वको रुपमा विद्यमान गरिबी, सामाजिक असमानता, लैङ्गिक विभेद, एवं सीमित स्वास्थ्य र शिक्षा सुविधाहरू आदिका कारण सिर्जना भएको भन्न सकिन्छ ।

तसर्थ यस रणनीतिक योजनाले बाल संरक्षणको क्षेत्रमा पर्याप्त सम्बोधन गर्दै सरोकारवाला संघ सस्थालाई समन्वयात्मक कृयाशिलताको जोलोमा समेट्नु पने अवस्था देखिएको छ ।

बाल संरक्षणमा आधारित रामधुनि-भासि नगरपालिकाको तथ्याङ्कगत विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

सूचकहरू		आधारभुत घर धुरी सर्वेक्षण वर्ष	कैफियत
नगरको कुल बालबालिकाको संख्या		आधार वर्ष २०७३	
१	१८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको जन्म दर्ता विवरण	३७९७	जना
१.१	बालक	२०२१	जना
१.२	बालिका	१७२१	जना
१.३	३५ दिन भित्र निशुल्क दर्ता गराउने घर परिवार	८१३	वटा
१.४	३६ दिन देखी ५ वर्षमा दर्ता गराउने घर परिवार	६५१	वटा
१.५	५ वर्ष माथी उमेरमा दर्ता गराउने घर परिवार	३६९	वटा
२	बालश्रमिक सम्बन्धि विवरण		
२.१	घरेलु बालश्रमिकको संख्या	२२	जना
२.१.१	बालक	९	जना
२.१.२	बालिका	१३	जना
२.२	१४ वर्ष मुनि उमेर समुहका बालश्रमिकको संख्या	N	जना
२.३	१५-१८ वर्षका बालश्रमिकको संख्या	N	जना
२.४	अन्य क्षेत्रमा काम गर्ने बालश्रमिक	N	जना
२.५	आफ्ना बालबालिका सडक बालबालिकाको रुपमा रहेका घरपरिवार	२२	वटा
३	बाल विवाह सम्बन्धि घरपरिवार विवरण	१७१	वटा

३.१	१० वर्ष भन्दा कम उमेरमा विवाह गरिदिने घरपरिवार	४९	वटा
३.२	१० देखी १४ वर्ष सम्ममा विवाह गरिदिने घरपरिवार	५१	वटा
३.३	१५ देखी २० वर्ष सम्ममा विवाह गरिदिने घरपरिवार	७१	वटा
३.४	विगत १ वर्ष भित्र बाल विवाह भएका बालबालिकाको संख्या	२१	जना
४	घरपरिवार र समुदायबाट बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, वेचविखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्ने कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको अवस्था	N	
४.१	बाल दुर्व्यवहार हुने गरेका घरपरिवार संख्या	२७	वटा
४.२	१ वर्ष भित्र घरेलु हिंसामा परेका बालबालिकाको संख्या	६	जना
५	सेवा सुविधा प्राप्त गर्ने अपाङ्गता भएका बालबालिका		
५.१	अपाङ्ग मैत्री भवन (सार्वजनिक)	N	
६	बाल संरक्षणसम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली सञ्चालनमा ल्याईएको अवस्था		
७	दुर्व्यासनमा लागेका बालबालिकाको संख्या	१९७	
७.१	बालक	१२२	
७.२	बालिका	७५	
७.३	धुम्रपानमा सम्लग्न बालबालिकाको संख्या	९४	
७.३.१	बालक	५७	
७.३.२	बालिका	३७	
७.४	नशालु पदार्थ सेवन गर्ने बालबालिकाको संख्या	१०३	
७.४.१	बालक	६५	
७.४.२	बालिका	३८	

N :-तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ तथा स्थानीय विद्यालयहरूको विवरण प्रतिवेदन

१.८.३ बाल विकास: (शिक्षा, खेल तथा मनोरञ्जन) :

देशबाट निरक्षरता उन्मूलन गर्दै गुणस्तरयुक्त शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्न शिक्षा क्षेत्रमा लगानी विस्तार हुँदै आएको छ । सबै तह र विधाका शिक्षामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि गर्न नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका प्रयासहरू भएका छन् । विगतका प्रयासहरूबाट प्रारम्भिक बाल विकासको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाको अनुपात ५४ प्रतिशत, साक्षरता दर ६६ प्रतिशत, प्राथमिक तहमा खुद भर्ना दर ९५.३ प्रतिशत पुगेको छ । आधारभूततह (कक्षा १-८) मा लैङ्गिक अनुपात लगभग समदरमा पुगेको छ । खुद भर्नादर आधारभूत तहमा ८७ प्रतिशत र माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा ३१ प्रतिशत पुगेको छ । उच्च शिक्षामा सहजै देखिने भर्ना दर १३ प्रतिशत पुगेको छ । यसैगरी प्राविधिक शिक्षा र व्यावसायिक तालिममा लक्षित समूहको पहुँच बढेको छ । करीब २३ लाख विद्यार्थीले वार्षिक रुपमा छात्रवृत्ति प्राप्त गरिरहेका छन् । विभिन्न २२ ओटा मातृभाषामा कक्षा ५ सम्मका पाठ्यसामग्री विकास गरिएका छन् ।

यती धेरै प्रयास हुँदाहुँदै पनि रामधुनि-भासी नगरपालिकाको वर्तमान शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण गर्दा शिक्षण सस्थाहरूको संख्या पर्याप्तनै देखिएको भएतापनि रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ अनुसार ५ वर्ष माथिको

उमेर समुहको हिसावले १५.५२ % जनसंख्या अझै पनि निरक्षर रहनु जस्मा महिलाको संख्या बढी रहनु साथै गरिवीको औषत मात्रा र निरक्षर जनसंख्याको मात्रा उस्तै उस्तै रहनु, पर्याप्त बालविकास केन्द्रको विकास र व्यवस्थापन हुन नसक्नु, औपचारिक शिक्षा बाट बन्चित बालबालिकाकालागि अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रमको व्यवस्थापनमा कमि हुनु, विद्यालय खुद भर्ना दर प्राथमिक तहमा समेत सत प्रतिशत हुन नसक्नु , विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धि न्यून रहनु, बालबालिकाको विद्यालय छाड्ने दर कहालि लाग्दो हुनु, बालमैत्री विद्यालय विकास कार्यक्रम ब्यवस्थित रुपमा सञ्चालन हुन नसक्नु, धेरै विद्यालयहरूमा आवश्यक न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार (सौचालय तथा खानेपानि, विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालाय, खेल मैदान) को समेत ब्यवस्था हुन नसक्नु, गरिव परिवारको आय श्रोत अभिवृद्धि गरी तीनका बालबालिकालाई सहज विद्यालय पठाउने वातावरणको विकास गर्न नसक्नु जस्ता विषयहरू बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालनका लागि गम्भिर चुनौतिको रुपमा रहेको पाईएको छ । तसर्थ उपरोक्त चुनौतिहरूलाई अवसरको रुपमा लिई आजको ३ वर्ष भित्र बालविकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक विद्यालयको वर्तमान अवस्थामा विशेष परिवर्तन ल्याउन, ५-६० वर्ष उमेरको निरक्षरता उन्मुलन गर्न, विद्यालय भर्नादरलाई सतप्रतिशत बनाउन, विचैमा बालबालिकाले विद्यालय छाड्ने प्रथाको अन्त्य गर्न साथै सबै बालबालिकाले अनिवार्य तथा न्यूनतम रुपमा कक्षा ८ सम्मको आधारभुत शिक्षा पाप्त गर्न सक्ने अवसर सृजना गर्न, भय रहित वातावरणमा बालबालिकाले शिक्षा आर्जन गर्ने अवसरको सहज स्थिति श्रृजना गर्न, विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विकास गर्न, क्षमतावान शैक्षिक जनसक्तिको ब्यवस्थापन गर्न, सामुदायीक विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधार गरी सर्वसाधारणको सोचाईमा परिवर्तन ल्याउन, सबैमा शिक्षा प्रतिको जनचेतना अभिवृद्धिका क्षेत्रमा विशेष योगदान पुऱ्याउन साथै खेल तथा मानोरञ्जन, कृषि र पर्यटन, ब्यापार तथा ब्यवशाय सृजना र तीनको विकास साथै शिप विकासको माध्यबाट रोजगारीको सृजना गरी गरिवी न्यूनिकरण गर्ने कार्यमा समेत यस रणनीतिक योजनाले पर्याप्त सम्बोधन गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ । बाल विकास संग सम्बन्धित रामधुनि-भासि नगरपालिकाको समग्र बस्तु स्थिती देहाय बमोजिम रहेका पाईएको छ ।

क्र.सं.	साक्षरता सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
१.१	शाक्षरताको आधारमा ३ वर्ष भन्दा माथिको साक्षर जनसंख्या	२५२६९	८४.४८	
१.२	महिला साक्षरता	११२८९	७९.१४	
१.३	पुरुष साक्षरता	१३९८०	८९.३५	
१.४	उमेर तथा लैंगिक समुहको आधारमा साक्षरता			
१.४.१	३ देखि १५ वर्ष उमेर समुह	५६२३		
१.४.१.१	बालिका	२७६०	८९.८१	
१.४.१.२	बालका	२८६३	९०.३२	
१.४.२	१६ देखि ४५ वर्ष उमेर समुह	१५७१९		
१.४.२.१	महिला	७२४१	८७.०७	
१.४.२.२	पुरुष	८४७८	९४.३०	
१.४.३	४६ देखि ६० वर्ष उमेर समुह	२७१३		
१.४.३.१	महिला	९५४	५४.२०	
१.४.३.२	पुरुष	१७५९	८१.०२	
१.४.४	६१ वर्ष भन्दा माथिको उमेर समुह	१२१४		
१.४.४.१	महिला	३३४	२९.९३	
१.४.४.२	पुरुष	८८०	६६.९२	

२	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र, पूर्व प्राथमिक विद्यालय
---	--

क्र.सं.	सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
२.१	४ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरू प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएको अवस्था तथा अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रमको अवस्था	१७७४		
२.२	बालविकास केन्द्रको जम्मा संख्या	३१		वटा
२.३	बालविकास केन्द्रमा जाने बालबालिका	४९८	४७.१५	%
२.४	बालविकास केन्द्रको भौतिक पूर्वाधार सुविधा		६३.६३	%
२.५	बालविकास केन्द्रको व्यवस्थित सञ्चालन		९५.४५	%
२.६	बालविकास केन्द्रमा बालबालिकाको उपस्थिति औषत		७६.०२	%
२.७	औपचारिक शिक्षाबाट वंचित बालबालिकाको लागि अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्था भएको अवस्था		N	%

३ विद्यालय				
क्र.सं.	सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
३.१	जम्मा विद्यालय संख्या	३६		वटा
३.१.१	सामुदायिक विद्यालय संख्या	१४		वटा
३.१.२	संस्थगत विद्यालय संख्या	२२		वटा
३.२	विद्यालय खुद भर्ना दर (कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समूहका सत्प्रतिशत बालबालिकाहरू विद्यालय भर्ना भएको अवस्था)			
३.२.१	प्राथमिक विद्यालय तह			
३.२.२	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा (१ कक्षा देखि ८ सम्म) पुरा गरेको अवस्था) जम्मा ६०८९ मध्ये	४६०३	७५.५९	
३.२.३	प्राथमिक विद्यालय तह	३००२		जना
३.२.४	निम्न माध्यमिक विद्यालय तह	१६०१		जना
३.२.५	माध्यमिक विद्यालय तह	९२३		जना

४ विद्यालयमा बालबालिकाको सिकाई उपलब्धि तथा विद्यालय छाड्ने दर (औषत)					
क्र.सं.	सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३			कैफियत
		सामुदायिक विद्यालय %	संस्थागत विद्यालय %	सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालय %	
४.१	सिकाई उपलब्धि				
४.१.१	प्राथमिक तह	५२.२४	८७.८७	६८.७१	
४.१.२	निमावि तह	४७.७२	७६.९१	६४.५८	
४.१.३	मावि तह	४१.६४	८५.३३	६०.१६	
४.१.४	उच्च मावि तह	३४.९८	६५.५	५०.२४	

४.२	विद्यालय छाड्ने दर				
४.२.१	प्राथमिक तह	२७.१५	३.६२	१६.६६	
४.२.२	निमावि तह	२६.३४	४.३७	१३.७५	
४.२.३	मावि तह	२७.६५	२.०	१९.११	
४.२.४	उच्च मावि तह	४९.९७	५.०	२७.४८	

सूचकहरु		वर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
५	वाल मैत्री विद्यालय विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरेका विद्यालयल		४२.८५	
६	विद्यालयका कक्षा कोठा सहितको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधारको अवस्था तथा सेवा सुविधाको विवरण			
६.१	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका भवन संख्या	९१		
६.२	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका कक्षा कोठा संख्या	३८४		
६.३	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका फर्निचर सेट संख्या	२६२४		
६.४	भवन, कक्षा कोठा तथा फर्निचर को उपलब्धता (प्राथमिक तहमा २० जना र निम्न माध्यमिक र माध्यमिक तहमा ४० सम्म गरेर औषत प्रति कक्षा ३० विद्यार्थिका आधारमा)		१००	
६.५	कम्पाउण्ड घेरावार भएका विद्यालय		७१.४२	
६.५	विद्युतको सुविधा पुगेको विद्यालय		६७.८५	
६.६	प्रत्येक विद्यालयमा छात्र छात्रा को लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भएको अवस्था		९२.८५	
६.६.१	विद्यालयमा सौचालयको पर्याप्तता (आधा घण्टामा बढिमा २५ जना विद्यार्थिले प्रयोग गर्ने आधारमा)		३४.७६	
६.७	हात धुनकालागि साबुन पानिको व्यवस्था भएका विद्यालय		८५.७१	
६.८	शुद्ध खानेपानीको सुविधा		८५.७१	
६.९	बालिकाहरुकालागि चेन्जिड कक्ष		२१.४२	
६.१०	पुस्तकालाय		६४.२८	
६.११	विज्ञान पयोगशाला		३५.७१	
६.१२	खेलमैदानको सुविधा		९६.४५	
६.१३	न्यूनतम मापदण्ड भएका खेल मैदान	नखुलेको		
६.१४	फोहरमैला व्यवस्थापन स्थल		८५.७१	
६.१५	विद्यालय हाता भित्र साना सितल दिने बोटविरुवा सहितको बगैँचाको व्यवस्थापन भएका विद्यालय		६०.७१	
६.१६	प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम		९२.८५	

	संचालन गरेको अवस्था			
७	शिक्षक शिक्षिकाको अनुपात			
७.१	शिक्षक		५६.०७	
७.२	शिक्षिका		४३.९२	

८	अध्यापन गराई रहेका शिक्षक शिक्षिकाहरूको योग्यता				
क्र.सं.	सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३			कैफियत
		शिक्षक %	शिक्षिका %	नखुलेको %	
८.१	एस.एल.सी वा सो सरह	४०	६०	०	
८.२	प्रविणता प्रमाण पत्र तह वा सो सरह	३६.८४	५३.५१	९.६५	
८.३	स्नातक वा सोरह	५६.३०	३५.५६	८.१४	
८.४	स्नातकोत्तर तह वा सो सरह	७४.६०	२०.६३	४.७७	
८.५	विद्यावारिधि	०.०	०.०	०.०	

९	विविध			
क्र.सं.	सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
९.१	नगर स्तरीय खेल मैदान	१		वटा
९.२	जिल्ला स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता	N		
९.३	नगर स्तरीय चिल्ड्रन पार्क	१		वटा
९.४	विद्यालय व्यवस्थापन समिति		५०.००	
९.५	शिक्षक अभिभावक संघ गठन भएका विद्यालय		२८.५७	
९.६	विद्यालय बाल क्लव गठन भएका विद्यालय		८२.१४	
९.७	विद्यालय ब्य.स. मा बाल बालिकाको प्रतिनिधित्व गराएका विद्यालय		२१.४२	
९.८	शिप विकास तथा रोजगारीको श्रृजनामा आधारित संस्था	N		
९.९	१४ देखि १८ वर्ष उमेरका श्रमिक बालबालिकालाई शिप विकास तालिम समेत प्रदान गर्ने	N		
९.१०	गरिवीको कारण विद्यालय जान बाट बन्चित बालबालिकाको संख्या घटेको	N		
९.११	स्थापना भएका र हुने उद्योग, व्यवसाय तथा सेवाको क्षेत्रको संरक्षण र दिगो व्यवस्थापनमा सहयोग	N		

N :-तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ तथा स्थानीय विद्यालयहरूको विवरण प्रतिवेदन

१.८.४ बाल सहभागिता

बालबालिकाकालागि हैन बालबालिका संगै गरौं । बालबालिकाको हक अधिकारको संरक्षण तथा उनीहरूमा अन्तरनिहित प्रतिभाको विकासका लागि अनुकूल वातावरणको सृजना गर्न सरकारले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा

विभिन्न प्रतिबद्धताहरू व्यक्त गरेको छ । त्यस्ता प्रतिबद्धताहरू पूरा गर्न सरकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रबाट विभिन्न प्रयासहरू हुँदै आइरहेका छन् । अन्तराष्ट्रिय स्तरमा बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धि सन् १९८९ नोभेम्बर २० मा पारित प्रस्तावनाले यसमा सहमति जनाउने राष्ट्रहरूलाई विशेष जिम्मेवारी थप भएको छ । बालबालिकाको अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न तथा बाल न्याय सम्बन्धी छुट्टै व्यवस्था मार्फत बालबालिकाको अवस्थाको सुधार गरी भविष्य सुनिश्चित गर्न तथा सर्वोत्तम हित कायम गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक कानूनी व्यवस्थाहरू पनि बनिस्केका छन् । बाल अधिकारको संरक्षण गरी उनीहरूको मानसिक, शारीरिक तथा सम्बेगात्मक विकासको निमित्त अनकुल वातावरण सृजना गरेर त्यसको सुनिश्चितता गर्नु राज्यको दायित्व भएकाले सरकारी र अन्य सरोकारवालासगको सहकार्य र समन्वयमा बालमैत्री वातावरण बनाउनु आजको प्रमुख आवश्यकता भएकोछ । बालबालिकाका क्षेत्रमा गरिने सबै प्रकारका योजना तर्जुमा देखि कार्यान्वयन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कन सम्म बाल बालिकाको सार्थक सहभागिता एक अनिवार्य सर्त भएको छ । रामधुनि-भासि नगरपालिकामा बाल सहभागिताकालागि हाल सम्म गरिएको प्रयासहरूलाई अध्ययन गर्दा नगरमा १ नगर बाल सञ्जाल गठन भई उनीहरूको कृयाशिलतामा केहि सुधार आएको देखिन्छ, नगर भरिका ३६ वटा विद्यालय मध्ये २३ वटामा विद्यालयमा मात्र विद्यालय बालक्लव गठन भएको, बालक्लव गठन भएका विद्यालयका विद्यालय व्यवस्थापन समिति लगायत नगरपालिकाको बोर्ड बैठक तथा परिषद्मा साथै सरोकारवाला संघ सस्थाहरूमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्वको थालनि भएको भएता पनि सार्थक र पूर्ण सहभागिताकालागि थप प्रयास गर्नु पर्ने अवस्था रहेको देखिएकोछ । यो अवस्था बालसहभागिताको हिसावले पूर्ण हुन बाकिनै रहेको कारण बाल सहभागिताको कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन यस रणनीतिक योजनाले नगरपालिका लगायत बालबालिका विषय संग सम्बन्धित सरकारी तथा गैर सरकारी लगायत सबै सरोकारवाला कार्यालय, निकाय तथा संघ सस्थाहरूलाई कृयाशिल गराउने तर्फ विशेष योजना तयार गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

रामधुनि-भासि नगरपालिकामा वर्तमान बालसहभागिताको विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

क्र.सं	विवरण	वर्तमान अवस्था २०७३		कैफियत
		संख्या	%	
१	घर परिवारको निर्णय प्रकृत्यामा बाल सहभागिता			
१.१	बालबालिका संग सम्बन्धित विषयको निर्णय प्रकृत्यामा बालबालिकालाई सहभागि गराउने घर परिवारको संख्या	२५०४	३८.६६	
१.२	बालबालिका संग सम्बन्धित विषयका निर्णय प्रकृत्यामा बालबालिकालाई सहभागि नगराउने घर परिवारको संख्या	३९७२	६१.३३	
१	नगर तहमा नगर बाल संजाल गठन भएको अवस्था	भएको		
१.२	नगर बालक्लव सञ्जाल	१		
२	नगरपालिकाको हकमा नगरपालिकाका प्रत्येक वडामा बाल समूह गठन भै कृयाशिल रहेको अवस्था			
२.१	नगरपालिकामा वडा स्तरीय बालक्लव	१०		
२.२	नपा भित्र समुदायीक बालक्लव			
२.३	समुदाय स्तरीय बालक्लव			
३	बाल कल्याण समितिमा आवद्ध बालक्लव	९		
४	विद्यालय बालक्लव	२३		
५	बालक्लव सञ्जालमा श्रमिक बाल बालिकाको सहभागिता (नगर क्षेत्रमा २३ जना होटल बालश्रमिक रहेको)	भएको		
६	स्थानीय निकायको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूको संस्थागत सहभागिताको संयन्त्र विकास गरी सहभागी गराएको अवस्था	भएको		
७	स्थानीय निकायले संचालन गर्ने योजनामा बालबालिकाको योजना तथा कार्यक्रम समेटिएको अवस्था	समेटिएको		

८	सरोकारवाला सर्वै कार्यालय र संघ सस्थामा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व	सामान्य		
९	विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बालबालिकाको आवज सुनिने व्यवस्था सुनिस्चित भएको अवस्था ।	सामान्य	२१.४२	
१०	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लवको प्रतिनिधित्व भएको अवस्था	नभएको		
११	विपद् व्यवस्थापन समितिमा बाल सहभागिता	नभएको		
१२	स्थानीय निकायहरूको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिमा बाल सहभागिता	सामान्य		
१३	प्यापशन एन प्यापसनका बोर्ड बैठकमा बालबालिकाहरूको सहभागिताको सुनिश्चितता	नभएको		
१४	वालईजलासमा बालसहभागिता को सुनिश्चित गर्ने	नभएको		
१५	बालबालिका संग सरोकार भएको भौतिक निर्माण थालनी पूर्व डिजाईन र इष्टीमेटमा बालमैत्री संरचना निर्माणमा बालसहभागिता	नभएको		
१६	बालबालिका संग सम्बन्धित विषयको निर्णय प्रकृत्यामा बालबालिकालाई सहभागि गराएको अवस्था			
१६.१	गराउने घर परिवारको संख्या	२५०४	३८.६६	
१६.२	नगराउने घर परिवारको संख्या	३९७२	६१.३३	

N :-तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ तथा स्थानीय विद्यालयहरूको विवरण प्रतिवेदन

१.९ संस्थागत सूचकमा आधारित नगरको अवस्था

प्रत्येक योजना तथा परियोजनाहरूको सफल कार्यान्वयन संस्थागत संरचना तथा उक्त संरचनामा आधारित दक्ष जनशक्तिका साथमा निर्धारण गरिएको समय तालिका सहितको कार्य प्रवाहमा निर्भर हुने गर्दछ । वर्तमान अवस्थामा स्थापित रहेका सामाजिक, सास्कृतिक तथा संस्थागत संरचनालाई बलियो, भरपर्दो र विश्वासिलो बनाएर दिगो विकासमा आधारित समृद्धिको मार्ग प्रसस्त गर्नकालागि नभई नहुने बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको विषय र त्यसलाई संस्थागत गर्ने कार्य आजको प्रमुख प्राथमिकतामा राख्न अनिवार्य छ । रामधुनि-भासी नगरपालिकाको वस्तुगत अवस्थाको विश्लेषण गर्दा यो नगर गठन भई कार्य आरम्भ गरेको २ वर्ष मात्र ब्यतित भएको छ । बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यविधिले समेटेका सूचकहरूको आधारमा यस नगरपालिकाले आफ्नो लागि अवलम्बन गर्नु पर्ने बालमैत्री व्यवहारका साथमा निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने आचार संहिता, विनियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तर्जुमा गरी पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउने कार्यको आरम्भ भएको भएता पनि यसकालागि न्यूनतम रुपमा गरिनु पर्ने थुप्रै कार्यहरू बाकिरहेको, नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको भएता पनि पूर्ण क्रियाशिल भई नरहेको, केहि स्थानीय विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहेको भएता पनि धेरै विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको गठन हुन बाकि रहेको, स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति कृयाशिल नरहेको, स्थानीयस्तरमा ३१ वटा बाल विकास केन्द्र, बाल कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू संचालन भएको भएता पनि यसले पूर्णता नपाएको, जिल्ला तथा नगर बाल सञ्जाल र क्लवहरू गठन भएको भएता पनि यीनिहरूको क्रियाशिलता लाई प्रभवकारी बनाउन अझ धेरै काम गनु बाकि रहेको, स्थानीयस्तरमा महिला समूहहरूको गठन र सक्रियता हुन नसकेको, नगर विकास योजनामा बालबालिकाकासंग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटी एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयनमा ल्याउने प्रकृत्याको सामान्य सुरुवात मात्र भएको तथा नगर स्तरमा बालबालिका सम्बन्धी स्थितीपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक गर्ने कार्यको सुरुवात भएको भएता पनि पूर्णता प्राप्त गर्न नसकेको जस्ता धेरै कार्यहरू बाकि रहेकोले यस रणनीतिक योजनाले उपरोक्त विषयहरूमा प्रभावकारी संबोधन गर्न आवश्यक छ ।

क्र.सं	विवरण	वर्तमान अवस्था २०७३	कैफियत
१	नगरपालिकाको परिषद नियमित रूपमा सञ्चालन भएको अवस्था	नियमित	
२	नगरपालिकाले आफ्नो लागि बालमैत्री व्यवहार, आचार संहिता, विनियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तर्जुमा गरी पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याएको अवस्था	तयारी गर्न कार्यारम्भ गरिएको	
३	नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको अवस्था	गठन भएको	
४	स्थानीय विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहेको अवस्था	५०	%
५	स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहेको अवस्था	नभएको	
६	स्थानीयस्तरमा बाल विकास केन्द्र, बाल कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू संचालन भएको अवस्था	२२	वटा
७	स्थानीयस्तरमा बाल क्लवहरूको सक्रियता रहेको अवस्था	गठन भई कृयाशिल हुन थालेको	
८	स्थानीयस्तरमा प्यारालिगल समिति जस्ता महिला समूहहरूको सक्रियता रहनेछ र यस्ता समितिहरू बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा क्रियाशील रहेको अवस्था	थाहा नभएको	
९	नगर स्तरीय बाल संजाल गठन भएको हुनेछ र जिल्लास्तर सम्म उनीहरूको प्रतिनिधित्व रहेको अवस्था	बाल सञ्जाल गठन भएको	
१०	बालबालिकाका लागि स्थानीय विकास योजना र लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको अवस्था	सामान्य	
११	नगर विकास योजनामा बालबालिकाकासंग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटि एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन भएको अवस्था	समेटिएको	
१२	बालबालिका सम्बन्धी स्थितीपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको अवस्था	तयार भएको तर प्रकाशनको कार्य बाकि रहेको	

N :-तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पार्श्व चित्र २०७३ तथा स्थानीय विद्यालयहरूको विवरण प्रतिवेदन

१.१० रामधुनि-भासी नगरपालिकाको अर्थिका विकासका सम्भावना/अवसर, चुनौति/समस्याहरू

रामधुनि-भासी नगरपालिका २ वर्ष अघि मात्र स्थापना भएको नगरपालिका भएता पनि यस नगरको विकासका लागि कृषि उद्यम, पर्यटनको विकास लगायतका दृष्टिकोणले धेरै सम्भावना बोकेको नगरको रूपमा परिचित छ । यस नगरको आर्थिक विकासको प्रमुख सम्भावना कृषि उद्यममा आधारित व्यवसायिक कृषि हो । चतारा नहरको सिचाई सुविधा रहेको यस नगरका अधिकांस क्षेत्रहरू धान, मकै, गहुं, दालहन तथा तरकारी खेतिकालागि पर्याप्त सम्भावन बोकेका क्षेत्र र स्थानको रूपमा परिचित छन्, जसको कारण यस क्षेत्रको थप विकास र विस्तारकालागि कुनै प्रकारको दुविधा रहेको अवस्था देखिदैन । यसको अलवा यस नगरको केन्द्र भाग बाट गएको पूर्व पश्चिम राजमार्ग लगायत कृषकहरूले उत्पादन गरेका कृषि फसलहरूको ढुवानीको लागि आवश्यक ग्रामीण सडक सञ्जाल यस क्षेत्रको विकासकालागि थप अवसरहरू हुन् । यती मात्र हैन कृषिमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गर्न यातायात तथा कच्चा पदार्थहरूको सहज उपलब्धता, यस नगर बाट अन्य गाउँ, नगर तथा जिल्लाहरूमा विस्तार भएका सडक सञ्जालहरू यस नगरको आर्थिक विकासका पर्याप्त सम्भावनाहरू हुन् ।

ऐतिहासिक महत्व बोकेको रामधुनि मन्दिर यसै नगरपालिका भित्र रहनु तथा यस क्षेत्र बाट अत्यन्त नजिक रहेका कोशी बन्धजन्तु आरक्षण क्षेत्र, बराह क्षेत्र, विश्नु पादुका, धरानको पिण्डेश्वर लगायत बुढासुब्बा मन्दिर, धनकुटा र सुनसरीको संगम स्थलमा रहेको भेडेटार लगायत यसै नगरपालिका भित्र अवस्थित रामधुनि पार्क, बनभोज स्थल, ध्यान केन्द्र, प्रशिक्षण केन्द्र लगायत कालिभोडा सामुदायीक बन तथा पूर्वउत्तर सामुदायीक बन र ईकाई सामुदायीक बन क्षेत्रमा रहेका पार्क, बनभोज स्थल, प्रशिक्षण केन्द्र र खेलकुद तथा मनोरञ्जनका स्थलहरू यस क्षेत्रका पर्यटन विकासका लागि पर्याप्त सम्भावना बोकेका स्थानहरू हुन । यी सम्भावनाहरूका बारेमा बुंदागत रूपमा तल उल्लेख गरिएको छ ।

१.१०.१ सम्भावना र अवसरहरू

- पूर्व पश्चिम राजमार्ग नगरको बिच भाग बाट प्रवाहित ।
- कृषी भुमि सिचाईकालागि चतारा नहरको सुगमता तथा ब्यवशायिक कृषि विकासको प्रचुरता
- चतारा नहरको डिल कृषि सडकको लिङ्ग सडकको रूपमा स्थापित ।
- उर्वर तथा दुमट माटोको कारण मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी तथा कृषी उपजहरूको पर्याप्त अवसर ।
- ऐतिहासिक स्थलको रूपमा परिचित रामधुनि मन्दिर ।
- योजना बद्ध विकासको मार्ग चित्र तयार पार्न स्थापनाकालाको सुरु बाटै नगरपालिकाको प्रयास
- यस नगर भित्र बसोवास गर्ने विभिन्न धर्म र सस्कृतिमा आवद्ध नगरबासीहरूमा रहेको परम्परागत शिप र कलालाई ब्यवशायीक रूप दिन सकिने ।
- पहाड र तराईका विभिन्न स्थानहरूमा उत्पादन हुने कृषि उपजहरूलाई उपयुक्त बजारको अवसर दिन सक्ने गरि पूर्वाधार निर्माण गर्न सक्ने प्रसस्त सम्भावना ।
- स्थानीय रूपमा स्थापित उद्योगहरूको विकासको प्रचुर सम्भावना ।
- शहरी पूर्वाधार विकासकालागि आवश्यक स्वास्थ्य केन्द्र तथा अस्पताल, शैक्षिक पूर्वाधार, सडक यातायात सञ्जाल तथा पार्क स्थलहरूको व्यवस्थापन, औद्योगिक क्षेत्रको विकास, खानेपानी पूर्वाधार विकास, आवास क्षेत्रको विकास, बस्तुको आधारमा बजार व्यवस्थापन तथा विकास, बाल उद्यान, पुराना पोखरीहरूको जीर्णोद्धार गरी माछा पालन तथा जलकिडा स्थलको रूपमा विकास, पार्क तथा मनोरञ्जनका क्षेत्र विकास, पशु बध स्थल तथा कृषि बजार व्यवस्थापन, धार्मिक तथा सांस्कृतिक पर्यटन क्षेत्रको विकास जस्ता शहरी विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरूको विकासकालागि पर्याप्त स्थान तथा स्थलहरू ।

१.१०.२ यस नगरको दिगो विकास तथा समृद्धिमा आधारित योजना तथा परियोजना सञ्चालन तथा व्यवस्थापनकालागि देहाय बमोजिमका चुनौतिहरू रहेको अवस्था छ ।

- अवसरको रूपमा स्थापित रहेका यती धेरै संभावनाहरूलाई कार्यथलोमा सहि ढंगले उतार्न विद्यमान स्रोत र साधनहरूको सहि परिचालन
- दक्ष जनशक्तिको अभाव ।
- गुजारामुखि कृषि उत्पादन ।
- नगरको कमजोर आर्थिक अवस्था ।
- नगरबासीहरूमा चेतनाको अभाव ।
- नगरको विकासमा न्यून जनसहभागिता ।
- नगरपालिकाले लगाउन तथा उठाउन पाउने कर तथा राजश्व साथै सेवा उपभोग गरे बापत नगरलाई बुझाउनु पर्ने शुल्क प्रतिको नगरबासिहरूको सकारात्मकताको अभाव ।
- निर्वाचित जनप्रतिनिधिको अभाव ।

- नगरवासिहरू बाट नगरको दिगो विकासको कार्यमा आफ्नो दक्षता र सिपको प्रयोगमा कञ्जुस्याई ।
- शहरी सेवा प्रवाहकालागि आवश्यक न्यूनतम भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधारको अभाव ।
- दक्ष तथा उर्जाशिल जनशक्तिको विदेश पलायन ।

यती धेरै अवसर र सम्भावनाहरू बोकेको यो नगर संग केही आधारभुत चुनौति तथा समस्याहरू समेत रहेका छन् । कृषिको व्यवशायीकरणकालागि आवश्यक प्रविधिको अपूर्णता, भर्खर गठन भएको नगरपालिका भएकाले विकास अभियानमा जनसहभागिताको अपूर्णता, रोजगारीको सृजनाकालागि आवश्यक उद्योग तथा कलकारखाना साथै यीनिहरूमा समेत आधारित व्यापारिक केन्द्रहरू अपर्याप्तता, युवा जनशक्तिको विदेश पलायन, पर्यटन विकास सम्बन्धी दीर्घकालीन योजना तथा कार्यक्रमहरूको अभाव साथै पर्यटन विकासका लागि आवश्यक भौतिक संरचना र सुचनाकेन्द्रको अभाव यस नगरका प्रमुख चुनौति तथा समस्याहरू देखिन आएका छन् जसको बुदागत विवरण तल उल्लेख गरिएको छ । तसर्थ यस रणनीतिक योजना मार्फत बालमैत्री स्थानीय शासनको सफल कार्यान्वयनकालागि दिगो विकासको मार्ग चित्र तयार पार्न यी सम्भावना र चुनौतिहरूलाई सम्बोधन गर्न अनिवार्य छ ।

अध्याय दुई

२. बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका विषयमा अन्तराष्ट्रिय, राष्ट्रिय र स्थानीय स्तरमा भएका प्रयासहरू

समृद्ध राष्ट्र निर्माणको बलियो जग बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनले मात्र सम्भव छ । आजका बालबालिका भोलिका यस देशका उत्तराधिकारी हुन । एक स्वस्थ बालकको जन्म उसको आमाको स्वास्थ्य र तन्दुरुस्ति संग प्रत्यक्ष निर्भर रहने गर्दछ । प्रत्येक बालबालिकाको मानसिक, शारिरीक, सम्बेगात्मक र सामाजिक विकासको पाटो साथै उनिहरूको क्षमता र बौद्धिकता आमाको गर्भमा हुने भ्रुणको विकास देखि १८ वर्षको उमेर सम्ममा उनिहरूले प्राप्त गर्ने पोषण, संरक्षण, हेरचाहा, शिक्षा, पारिवारिक मायां ममता लागायत सामाजिक वातावरणले निर्धारण गर्दछ । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको विषय प्रत्यक्ष परोक्ष रूपले गर्भावस्था देखिनै आमाको स्वास्थ्य रक्षा बाट उठान भई १८ वर्षको उमेर सम्म नियमित हुने गर्दछ । त्यसैले यस विषयलाई आमाको स्वास्थ्य रक्षा संग जोडिएर हरिएन भने यो सधैं अपुरो हुन्छ । विश्वव्यापि रूपमा बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका क्षेत्रमा गरिएका हाल सम्मका प्रयासहरू यिनै विषय बस्तुलाई समेटिएर गरिएका छन्, पाईन्छन र हुनु पर्दछ पनि । तसर्थ बालबालिकाका नैसर्गिक अधिकारहरूलाई समस्तिगत रूपमा देहाय बमोजिम संक्षेपिकरण गरेर हेर्न सकिन्छ ।

- ❖ स्वस्थ र सुरक्षित जन्मको अधिकार ।
- ❖ पर्याप्त पोषण तथा पोषणयुक्त खानाको अधिकार ।
- ❖ परिवारमा बस्न पाउने अधिकार ।
- ❖ स्वस्थ र सुरक्षित वातावरणीय समाजमा बाँच्न र हुर्कन पाउने अधिकार ।
- ❖ नामको अधिकार ।
- ❖ राष्ट्रियताको अधिकार ।
- ❖ सुलभ स्वास्थ्यलाभ तथा स्वास्थ्य उपचार र स्वस्थ शारिरीक विकासको अधिकार ।
- ❖ शिक्षा, खेल तथा मनोरञ्जनको अधिकार ।
- ❖ सामाजिक हिंसा, दुर्व्यवहार तथा श्रम शोषण बाट संरक्षणको अधिकार ।
- ❖ पारिवारिक, सामाजिक तथा सस्थागत कृयाकलापहरूमा सहभागिताको अधिकार ।
- ❖ स्वतन्त्रता, स्वातन्त्र अभिव्यक्ति तथा सकृय जीवनको अधिकार ।
- ❖ सामाजिक सम्मान र हैसियतको अधिकार ।

उपरोक्त अधिकारहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धनकालागि भएका अन्तराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय र स्थानीय स्तरमा भएका प्रयासहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

२.१ बालअधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय सन्धी महासन्धी र नेपालको धारणा:

बालअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन बिना विकासको गतिले सहि मार्ग लिन नसक्ने ठम्याईका साथ सर्वप्रथम अन्तराष्ट्रिय स्तरमा बालअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने कार्यको सुरुवात सन् १९२४ को जेनेभा घोषणापत्र मार्फत ब्यवस्थित रूपले थालनि भएको पाईन्छ । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका क्षेत्रमा नेपालले, मानवअधिकार सम्बन्धी विश्वाब्यापी घोषण १९४८, आर्थिक सामाजिक तथा सास्कृतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय अनुबन्ध १९६६, नागरिक तथा राजनैतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय महासन्धि १९६६, जवर्जस्ती श्रम सम्बन्धी महासन्धि १९३०, न्युनतम उमेर सम्बन्धी महासन्धि १९७३, महिला विरुद्ध हुने सबै किसिमका भेदभाव उन्मुलन सम्बन्धी महासन्धि १९७९, Beijing Rules बाट परिचित बालन्याय प्रशासन सम्बन्धी न्युनतम् संयुक्त साष्ट्रसंघीय नियमहरू १९८५ र संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासभाबाट पारित बालअधिकारसम्बन्धी महासन्धि (CRC) १९८९ तथा अन्तराष्ट्रिय बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धिको ऐच्छिक सन्धिपत्र २००० लाई अनुमोदन तथा कार्यान्वयनको प्रतिबद्धता गरिसकेको छ । नेपाल सन्धी ऐन २०४७ को दफा ९ मा उल्लेख भए बमोजिम उल्लेखित सन्धी महासन्धिहरूमा नेपाल पक्ष भएको र यस्ता अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौतामा भएका ब्यवस्थाहरू प्रचलित नेपाल कानूनसंग बाभिन गएमा महासन्धि कै प्रावधान मान्य हुने भनी उल्लेख गरिएकोले यीनिहरूको सफल र प्रभावकरी कार्यान्वयन गर्नु राष्ट्रिय दायित्व भएको छ ।

२.२ बालअधिकार सम्बन्धी नेपालको संबिधान २०७२ र विद्यमान ऐन कानूनमा भएको ब्यवस्था:

२.२.१ नेपालको संबिधान २०७२ :

नेपालको संबिधान २०७२ को भाग-३ मा मौलिक हक र कर्तव्यका बारेमा स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ । यस भागको धारा १६ ले प्रत्येक व्यक्तिलाई सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक को सुनिश्चितता गरेको छ भने धारा १७ मा कानून बमोजिम बाहेक कुनै पनि व्यक्तिलाई वैयक्तिक स्वतन्त्रताबाट वञ्चित गर्न नपाईने गरी विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताका साथमा नेपालको कुनै पनि भागमा आवतजावत र बसोबास गर्न पाउने तथा पेशा, रोजगार गर्ने र उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको स्थापना र सञ्चालन गर्न पाउने गरी स्वतन्त्रताको हकको सुनिश्चितता गरेकोछ ।

यसै गरी संबिधानको भाग ३ को धारा १८ मा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुने तथा सामान्य कानूनको प्रयोगमा उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिंग, शारीरिक अवस्था, अपांगता, स्वास्थ्य स्थिति, वैवाहिक स्थिति, गर्भावस्था, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा लगायत समान कामका लागि लैगिक आधारमा पारिश्रमिक तथा सामाजिक सुरक्षामा कुनै प्रकारको भेदभाव गर्न नपाईने र पैतृक सम्पत्तिमा लैगिक भेदभाव बिना सबै सन्तानको समान हक हुने सम्मको ब्यवस्था गरेकोछ ।

धर्म, प्रथा, परम्परा, संस्कार, प्रचलन वा अन्य कुनै आधारमा कुनै पनि व्यक्तिलाई कुनै किसिमले शोषण गर्न नपाईने, कसैलाई पनि बेचबिखन गर्न, दास वा बाँधा बनाउन नपाईने, इच्छा विरुद्ध काममा लगाउन नपाईने तथा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ, र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक जस्ता विषय क्रमस धारा २९ र धारा ३० मा स्पष्ट उल्लेख हुनु साथै प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तह सम्मको शिक्षामा पहुँचको हक मात्र नभई अनिवार्य र निःशुल्क हुने सम्मको किटानी ब्यवस्था हुनु, अपांगता भएका, दृष्टिविहीन र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क रूपमा आधारभूत लगायत उच्च शिक्षा पाउने हकको ब्यवस्था हुनु र नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने हकको सुनिश्चितता समेत संबिधानको धारा ३१ मा किटानी ब्यवस्था गरिएको छ ।

नेपालको संविधान २०७२ को स्वास्थ्य सम्बन्धी हकको धारा ३५ मा प्रत्येक नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँचको हक लगायत राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने साथै कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट वञ्चित नगरिने तथा स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हकको सुनिश्चितताका विषयमा उल्लेख भएको अवस्था छ भने खाद्य सम्बन्धी हकका विषयमा धारा ३६ मा प्रत्येक नागरिकलाई कानून बमोजिम खाद्य सम्पभुताको हक हुने उल्लेख गर्दै खाद्यवस्तुको अभावमा जीवन जोखिममा पर्ने अवस्थाबाट सुरक्षित हुने हक हुनेछ ।

नेपालका संविधान २०७२ भाग ३ को धारा ३८ र ३९ ले कमस महिला र बालबालिकाका हक अधिकारको सुनिश्चितताको क्षेत्रमा स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ । प्रत्येक महिलालाई लैंगिक भेदभाव विना समान वंशीय हक हुने, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी हक हुने, महिला विरुद्ध धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक परम्परा, प्रचलन वा अन्य कुनै आधारमा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य, मनोवैज्ञानिक वा अन्य कुनै किसिमको हिंसाजन्य कार्य वा शोषण गर्न नपाईने, राज्यका सबै निकायमा महिलालाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुन पाउने, महिलालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हक हुने लगायत सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिलामा दम्पतीको समान हक हुने समेतको व्यवस्था धारा ३८ ले गरेको छ भने धारा ३९. मा बालबालिकाको हक सम्बन्धि देहाय बमोजिमको व्यवस्था गरेको छ ।

- प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो पहिचान सहित नामकरण र जन्मदर्ताको हक हुनेछ ।
- प्रत्येक बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा, स्वास्थ्य, पालन पोषण, उचित स्याहार, खेलकूद, मनोरञ्जन तथा सर्वाङ्गीण व्यक्तित्व विकासको हक हुनेछ ।
- प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बाल विकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ ।
- कुनै पनि बालबालिकालाई कलकारखाना, खानी वा यस्तै अन्य जोखिमपूर्ण काममा लगाउन पाइने छैन ।
- कुनै पनि बालबालिकालाई बाल विवाह, गैरकानूनी ओसारपसार र अपहरण गर्न वा बन्धक राख्न पाइने छैन ।
- कुनै पनि बालबालिकालाई सेना, प्रहरी वा सशस्त्र समूहमा भर्ना वा प्रयोग गर्न वा सांस्कृतिक वा धार्मिक प्रचलनका नाममा कुनै पनि माध्यम वा प्रकारले दुर्व्यवहार, उपेक्षा वा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य वा अन्य कुनै प्रकारको शोषण गर्न वा अनुचित प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- कुनै पनि बालबालिकालाई घर, विद्यालय वा अन्य जुनसुकै स्थान र अवस्थामा शारीरिक, मानसिक वा अन्य कुनै किसिमको यातना दिन पाइने छैन
- प्रत्येक बालबालिकालाई बाल अनुकूल न्यायको हक हुनेछ ।
- असहाय, अनाथ, अपांगता भएका, द्वन्द्वपीडित, विस्थापित एवं जोखिममा रहेका बालबालिकालाई राज्यबाट विशेष संरक्षण र सुविधा पाउने हक हुनेछ ।
- उपधारा (४), (५), (६) र (७) विपरीतका कार्य कानून बमोजिम दण्डनीय हुनेछन् र त्यस्तो कार्यबाट पीडित बालबालिकालाई पीडकबाट कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।

२.२.२ नेपालका विद्यमान ऐन कानून:

बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनका विषयमा नेपालले पनि भ्रण्डै २६ वर्ष अघि बाट ऐन कानूनहरूको निर्माण गरी योजना बद्ध कार्य सञ्चालन गर्ने प्रयत्न गरेको पाईन्छ । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनको लागि प्रत्येक नागरिक, संघ सस्था हरूले अनिवार्य रुपमा निर्वाहा गर्नु पर्ने दायित्व र भुमिकालाई नेपालका वर्तमान ऐन कानूनहरूले समेत आधारभूत तहवटै आवश्यक दिशाबोध गरेको कारण देहाय बमोजिमका ऐन नियमहरू हाल नेपालमा कृत्यासिल रहेका छन् भने देसको वर्तमान परिवर्तित व्यवस्था बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा अव निर्माण हुने ऐन कानून तथा निर्माण भई कार्यान्वयनमा रहेका ऐन कानूनलाई प्रतिस्थापन गर्न बन्ने ऐन कानूनमा समेत संविधानमा भएको व्यवस्था र त्यस व्यवस्थाको भावना बमोजिम महिला र

बालबालिकाका नैसर्गिक अधिकारहरूको थप सुनिश्चिता हुने व्यवस्था हुनेमा विश्वास लिन सकिने अवस्थाहरू सृजना भएका छन् ।

२.२.२.१ बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०४८ तथा नियमावली २०५१:

क) यस ऐन को दफा ३ (१) मा भएको व्यवस्था अनुसार प्रत्येक बालकको नामको अधिकारलाई सुनिश्चित गरिदिएको छ । जस अनुसार बालक जन्मे पछि निजको बाबु भए बाबुले, बाबु नभए आमाले र आमा पनि नभए परिवारका अन्य सदस्यले आफ्नो धर्म, सस्कृति र चलन अनुसार नाम राखिदिनु पर्छ । बालकको बाबु, आमा वा परिवारको कुनैपनि सदस्य जीवित नरहेकोमा वा पत्ता नलागेकोमा बालकलाई पाल्ने ब्यक्ति वा संस्थाले बालकको नाम राखिदिनु पर्नेछ ।

ख) यसै ऐनको दफा ४ (१) अनुसार प्रत्येक बालकलाई आफ्नो बाबु आमाले आफ्नो परिवारको आर्थिक अवस्था अनुसार पालनपोषण गर्नुको अतिरिक्त निजको शिक्षा, स्वास्थ्योपचार, खेलकुद तथा मनोरञ्जनको सुविधाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

२.२.२.२ बालश्रम निषेध र नियमिति गर्ने ऐन २०५७:

क) यस ऐनको दफा ४ अनुसार कसैले पनि बालकलाई ललाई फकाई वा भुक्त्याएर वा कुनै प्रलोभनमा वा डर त्रास वा दबावमा पारी वा अन्य कुनै तरिकाले निजको ईच्छा विरुद्ध श्रमिकको रूपमा काममा लगाउनु हुदैन ।

ख) यसै ऐनको दफा ९ (२) अनुसार बालकलाई काममा लगाउंदा दिनमा ६ घण्टा र एक हप्तामा ३६ घण्टा भन्दा बढी अतिरिक्त पारिश्रमिक दिई वा नदिई काममा लगाउन हुदैन ।

ग) यसै ऐनको दफा १० (१) को व्यवस्था अनुसार कुनै पनि प्रतिष्ठानले श्रमिकको रूपमा काम गर्ने बालकलाई लिङ्ग, वर्ण, धर्म वा जातजातिका आधारमा विना भेदभाव समान कामको समान पारिश्रमिक र सुविधा दिनुपर्नेछ ।

घ) यस ऐनको दफा ११ अनुसार सम्बन्धित प्रतिष्ठानमा काम गर्ने बालकको स्वास्थ्य र सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था व्यवस्थापक स्वयम्ले व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

२.२.२.३ स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५:

स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ को दफा ४३ को १११, २०१ म भएको व्यवस्था:

- ❖ स्थानीय योजना तर्जुमा गर्दा बालबालिकालाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने आयोजनाहरू छान्न प्रथमिकता दिनु पर्ने ।
- ❖ बालबालिकालाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरी छनौट भएका योजनाहरूको सोहि बमोजिम सञ्चालन व्यवस्थापन गर्नु पर्ने ।
- ❖ यसै गरी यस ऐनको दफा २८ (१) ट, ९६ (१) ज, १८९ (१) च, ले स्थानीय निकायहरूले बालबालिकाको हित र कल्याण सम्बन्धी काम गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेकोछभने दफा २८ (१) छ, ९६ (१) छ, र १८९ (१) ढ ले मातृशिशु कल्याण, विस्तारित खोप र पोषण जस्ता आधारभुत तहका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने जिम्मेवारी तोकिदिएको छ ।

२.२.२.३.१ बालमैत्री स्थानीय शासन: राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यान्वयन कार्यविधि २०६८

बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यान्वयन कार्यविधि २०६८, नेपाल सरकारले स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ बमोजिम बालअधिकारसम्बन्धी समग्र पक्षको प्रवर्द्धन गरी स्थानीय तहमा सुशासन अभिवृद्धि गर्दै मानविय श्रोत र साधनको विकासबाटै समग्र राष्ट्र विकासको जग बलियो पार्न ल्याईएको महत्वपूर्ण दस्तावेज हो । यस दस्तावेजलाई बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा नेपालले अन्तराष्ट्रिय स्तरमा गरेका सन्धी सम्झौता तथा राष्ट्रिय र स्थानीय स्तरमा कार्यान्वयनमा ल्याएका ऐन, कानून, मूल्य र मान्यता साथै स्थानीय स्तरमा भएका तथा गरिएका कार्यक्रम र प्रयासहरूको प्रभावकारितामा आधारित भई जनताको तल्लो तह सम्म नजिक रहेर काम गरिरहेका र गरिरहने स्थानीय सरकारको रूपमा स्थापित गा.वि.स., नगरपालिका तथा जि.वि.स. को समग्र कार्यपद्धति र प्रणालिमा बालअधिकारको विषयलाई अन्तरभुत गर्दै कार्यान्वयनमा लैजाने उपयुक्त माध्यमको रूपमा स्वीकारिएको छ ।

क. बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति र कार्यविधि २०६८ को उद्देश्य:

बालबालिकाको विद्यमान अवस्था र आवश्यकतालाई दृष्टिगत गरी बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको स्थापना र प्रवर्द्धनका लागि नीतिगत, संस्थागत र प्रकृयागत व्यवस्था सुनिश्चित गरी बालमैत्री कार्यक्रम सञ्चालनको रणनीति, कार्यनीति, समन्वय, उपलब्धि र अन्तिम नतिजा प्राप्तमा एकरूपता ल्याउन सहयोग पुऱ्याउनु **बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति २०६८** को मुलभुत उद्देश्य रहेको छ । बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा स्थानीयस्तरमा क्रियाशील स्थानीय निकायहरू, विषयगत कार्यालयहरू, स्थानीय गैरसरकारी संस्थाहरू, सामाजिक विकास र परिचालनसंग सम्बन्धित संघ संस्थाहरू र सेवा प्रवाहसंग सम्बन्धित नेपाल सरकारका मन्त्रालय एवं विभागहरू समेत आफ्नो कार्य क्षेत्र भित्र समेटिएको साथै बाल अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन, संस्थागत विकास र शासकीय पद्धतिमा एकिकरण जस्ता प्रमुख संभागहरू समावेश गरिएको **बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय कार्यविधि २०६८** को उद्देश्य: देहाय बमोजिम रहेकोछ ।

१. स्थानीय निकायहरूलाई बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारण लागू गर्न निशानिर्देश गर्ने ।
२. स्थानीय स्तरको सेवा प्रवाहमा संलग्न सरकारी, गैरसरकारी तथा सामुदायिक संघसंस्थाहरूलाई बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारण अनुरूप समन्वयात्मक ढंगले कार्य गर्न सघाउने ।
३. बाल अधिकारसम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय महासन्धिमा प्रतिवद्धता व्यक्त गरिएका बुंदाहरूलाई स्थानीयकरण गरी कार्यान्वयनको तहमा पुऱ्याउन सघाउने ।
४. बाल अधिकारसम्बन्धी सेवा प्रवाहका न्यूनतम सूचक प्राप्तिको लागि सहयोग गर्ने ।
५. समग्र शासकीय प्रक्रियामा बालबालिकाका सवालहरूलाई आवद्ध गरी स्थानीय निकायहरूलाई सुशासनतर्फ अभिप्रेरित गर्न सघाउने ।
६. विद्यमान नीति तथा कानूनले तोकेका विभिन्न निकायका बालमैत्री शासनमा सम्बन्धित कार्यजिम्मेवारी निर्वाह र सेवा प्रवाहमा एकीकरण गरी स्थानीयस्तरमा सेवा प्रदान गर्न गराउन जिम्मेवार निकायहरूको ध्यानाकर्षण गराउने

ख. बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिको औचित्य:

स्थानीय शासन प्रकृत्यामा बालबालिकाको अधिकारसम्बन्धी सवाललाई समावेशी सिद्धान्तको आधारमा मूलप्रवाहीकरण गर्दै बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणाको संस्थागत विकास गर्न गराउनको लागि यो रणनीति तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ । यस रणनीतिको औचित्य देहाय बमोजिम रहेको छ ।

१. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रकृत्यामा एकरूपता कायम गरी बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धति सुदृढ गर्नु गराउनु ।

२. बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रबीच समन्वय र साभेदारीको विकास गरी बालमैत्री स्थानीय शासनको प्रवर्द्धनका लागि साभेदारीहरूबीच आर्थिक तथा प्रावधिक सहयोग एवं सहकार्यको वातावरण सिर्जना गर्नु गराउनु ।
३. बालमैत्री स्थानीय शासनको लागि राष्ट्रिय तथा स्थानीय नीति एवं क्रियाकलापबीच सामन्जस्य कायम गर्नु गराउनु
४. बालमैत्री स्थानीय शासनको लागि संस्थागत क्षमता र मानव संसाधन विकास गर्न सहयोग पुऱ्याउनु ।
५. नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३, बाल अधिकारसम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय महासन्धि, १९८९, बालबालिकासम्बन्धी ऐन २०४८ र बालबालिकासम्बन्धी प्रचलित ऐन कानूनका प्रावधानहरूलाई कार्यान्वय गरी बालबालिकालाई समय सापेक्ष सेवा प्रदान गरी अवसर सिर्जना र सोको न्यायोचित वितरण गर्नु ।
६. संघीय पद्धतिमा बालमैत्री स्थानीय सुशासनको तयारीमा टेवा पुऱ्याउनु ।

ग.शासकीय पद्धतिमा बालमैत्री स्थानीय शासनको योगदान:

बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यविधिले स्थानीय निकायलाई देहायका विषयमा सहयोग पुऱ्याउने लक्ष लिएकोछ ।

१. स्थानीय निकाय तथा केन्द्रीय निकायहरूबाट स्थानीय तहमा बालबालिकाको क्षेत्रमा सञ्चालन हुने बालबालिकासम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमलाई नतिजामुखी एवं प्रभावकारी बनाउने ।
२. बालबालिकाको परिपक्वता र क्षमताको आधारमा स्थानीय शासन पद्धतिमा बालसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।
३. स्थानीय निकाय र सेवा प्रवाहसम्बन्धी संस्थाहरूलाई जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउने ।
४. बालअधिकारप्रति वयस्कहरूको सकारात्मक सोचको विकास र सहमतिको वातावरण सिर्जना गर्ने ।
५. स्थानीय निकाय, विषयगत कार्यालय, गैर सरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, विकास साभेदार र स्थानीय समुदायको साधन र स्रोत बालबालिकाको क्षेत्रमा प्रवाहित गर्ने ।
६. बालबालिकाहरू माथि हुने सवै प्रकारका हिंसा, शोषण र विभेदको अन्त्य गर्ने ।

घ. बालमैत्री स्थानीय शासनको संस्थागत संरचना सम्बन्धी ब्यवस्था:

गैरविभेदीकरण (विनाभेदभाव), बालबालिकाको सर्वोत्तम हित, बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास, बालबालिकाको विचारको सम्मान र सहभागिता, सन्निकटताको सिद्धान्त, समावेशीकरण र समुदायमा आधारित विकासको सिद्धान्त लाई आफ्नो निर्देशक सिद्धान्तको रूपमा स्थापित गरेको बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति र कार्यविधिले बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका क्षेत्रमा मूलप्रवाहिकरण, नीतिगत वकालत पैरवी र सचेतना, संस्थागत विकास, क्षमता विकास, सहकार्य र साभेदारी प्रवर्द्धन, सामुदायिक परिचालन, सामाजिक जवाफदेहिता र पारदर्शिता, सामाजिक समावेशीकरण, सूचना, शिक्षा र सञ्चारको माध्यमबाट ब्यवहार परिवर्तन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन जस्ता रणनीतिहरू अवलम्बन गरेकोछ ।

उल्लेखित निर्देशक सिद्धान्त र अवलम्बन गरिएका रणनीतिहरूलाई केन्द्र देखि स्थानीय तह सम्म समन्वय स्थापित गर्दै राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल सरकारका विषयगत मन्त्रालयहरू, केन्द्रिय बालकल्याण समिति, राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था, विकास साभेदार र निजी क्षेत्रले बालमैत्री शासन प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने गरी बालमैत्री स्थानीय शासनको लागि नीतिगत वकालत गर्ने, बाल अधिकारको संस्थागत विकासको लागि अन्य निकायहरूलाई मूलप्रवाहीकारण गर्ने, आवधिक र दीर्घकालिन योजना बनाउने, बालमैत्रीसम्बन्धी सूचकहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने, स्थानीय निकायको वित्तीय स्रोतबाट बालमैत्री शासन पद्धती र सेवा प्रवाहमा स्रोत विनियोजन तथा उपयोगको सुनिश्चितता गराउने, अनुदान उपलब्ध गराउने, विषयगत मन्त्रालयहरूलाई बालमैत्री

योजना तर्जुमा गर्न समन्वय र सहकार्य गर्ने जस्ता कार्यको **संघिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले** संस्थागत व्यवस्था मिलाउने गरी देहाय बमोजिमका समितिहरूको संरचनागत व्यवस्था गरिएकोछ ।

१. **केन्द्र स्तरमा:** संघिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयका सचिवको अध्यक्षतामा बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय समिति,
२. **जिल्ला स्तरमा:** जिल्ला विकास समितिको सभापतिको अध्यक्षतामा बालमैत्री स्थानीय शासन जिल्ला समिति,
३. **नगरपालिका स्तरमा:** नगरप्रमुखको अध्यक्षतामा बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समिति,
४. **गाउँ विकास समिति स्तरमा :** गा.वि.स.का अध्यक्षको अध्यक्षतामा बालमैत्री स्थानीय शासन गाउँ समिति र
५. **समुदाय स्तरमा:** सामुदायिक संस्था वा समूहका अध्यक्षहरूमध्ये गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाले तोकेको प्रतिनिधि अध्यक्ष हुने गरी बालमैत्री स्थानीय शासन समुदायस्तरीय समिति

ड. बालमैत्री स्थानीय निकायको घोषणा सम्बन्धी व्यवस्था र यसकालागि निर्धारण गरिएका तहगत खुड्किलाहरू:

कुनै पनि स्थानीय निकायले बालमैत्री जिल्ला, नगर वा गाउँ घोषणा गर्नकालागि बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको छनौट र अवलम्बन गरी बाल अधिकार संरक्षण र संवर्धनकालागि रणनीतिक योजना मुताविक केन्द्रिय तथा स्थानीय तहमा निर्धारण गरिएका न्यूनतम सेवा तथा संस्थागत सूचकहरू मध्ये कम्तिमा ८० प्रतिशत सूचकहरू हासिल गरेको हुनुपर्नेछ । निर्धारण गरिएका सूचकहरू प्राप्त भए नभएको विषयमा संघिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय र सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिले अनुगमन गर्नेछ । अनुगमन प्रतिवेदनका आधारमा उक्त सूचकहरू प्राप्त भएको प्रमाणित भएमा मात्र बालमैत्री जिल्ला, नगर तथा गाउँ घोषणा योग्य मानिनेछ । यसरी बालमैत्री स्थानीय निकाय (जिल्ला, नगर वा गाउँ) को विधिवत घोषणा गर्न देहाय बमोजिमका तहगत खुड्किलाहरू कार्यान्वयनमा ल्याईएको हुनुपर्ने व्यवस्था गरिएकोछ ।

१. बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणाको अभिमुखिकरण, विकास तथा विस्तार
२. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनकालागि जिल्ला, नगर तथा गाउँ समितिको गठन
३. बालमैत्री नीति, रणनीति तयारीको लागि कार्ययोजना तर्जुमा
४. स्थानीय निकायमा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्पर्क इकाई
५. निश्चित सूचक वा मापदण्डका आधारमा नगरपालिकाको वडा र गाउँ विकास समितिको छनौट
६. बालबालिकाको बस्तुगत विवरण तयारी
७. बालकोषको स्थापना
८. बालक्लव तथा सामुदायिक संस्थाहरूको गठन, विकास र परिचालन
९. सरोकारवालाहरूको पहिचान, समन्वय र संजाल निर्माण
१०. सरोकारवालाहरूबाट बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालनको प्रतिवद्धता घोषणा
११. आवधिक र बाषिक योजना तर्जुमा, लगानीकि सुनिश्चितता र योजना कार्यान्वयन
१२. बालबालिकाको स्थितिपत्र ९कतबतगक एबउधचण जर्जुमा र सार्वजनिकिकरण ।
१३. अनुगमन, समीक्षा र मूल्याङ्कन
१४. स्थानीय निकायको परिषदबाट आफ्नो कुल पूंजीगत बजेटको कम्तिमा १५ प्रतिशत रकम बालबालिकाको क्षेत्रमा खर्च गर्ने प्रतिवद्धता सहित परिषदको निर्णय
१५. बालमैत्री स्थानीय शासनको न्यूनतम सेवा सूचकको निर्धारण
१६. बालमैत्री गाउँ, नगर र जिल्लाको घोषणा र यसको निरन्तरता ।

च. कोष व्यवस्था र कोष प्रवाह:

स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को दफा ३३ र ५४ ले प्रत्येक नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिमा एक “महिला तथा बाल विकास विशेष कोष” रहने व्यवस्था गरे बमोजिम यस कार्यविधिमा समेत यस्तो कोषको व्यवस्था गरिने व्यवस्था गरिएको छ। केन्द्र बाट समेत सिधै जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका तथा गाउँ विकास समितिको कोषमा रकम प्रवाह गर्न सक्ने र यसरी केन्द्र र स्थानीय स्तरबाट कोषमा जम्मा भएको रकम स्थानीय निकायको सम्बन्धित परिषद्बाट स्वीकृत बालमैत्री योजनाको कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा खर्च गर्न पाईने प्रावधान गरिएको यस कार्यविधिमा बालमैत्री स्थानीय शासन कोषको खातामा देहाय बमोजिमको रकम जम्मा हुने व्यवस्था गरिएकोछ।

१. नेपाल सरकारबाट उपलब्ध गराईएको अनुदान रकम
२. जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका तथा गाउँ विकास समितिले बर्षिक रुपमा विनियोजन गरेको रकम
३. विकास साभेदारहरूबाट बालमैत्री स्थानीय शासनका लागि प्राप्त रकम
४. अन्य स्रोत बाट प्राप्त रकम
५. उल्लेख्य कार्य सम्पादन गरे वापत केन्द्र र अन्य निकायबाट प्राप्त पुरस्कार र थप अनुदान रकमहरू

२.२.३.२ बालमैत्री स्थानीय निकाय घोषणा कार्यविधि २०७०

नेपालमा बालमैत्री स्थानीय शासनको अपरिहार्यताको माहसुस गरी स्थानीय स्तर बाट प्रयास गरिएको एक दसक पुग्नै लागेको छ। स्थानीय विकास मन्त्रालय र यूनिसेफ लगायतका सरोकारवालाहरूको सहायेगमा विराटनगर उपमहानगरपालिकाले वि.सं. २०६२-२०६३ बाट सुरु गरेर २०६४ सालमा तयार पारेको अवधारणा पत्र र २०६६ सालमा तयार पारेको बालमैत्री नगर एकिकृत कार्यमूलक योजनाको कार्यान्वयनबाट यसले नेपालमा स्थानीय स्तर बाट योजनबद्ध रुपमा संस्थागत प्रयासले गति लिएको पाईन्छ। बालमैत्री स्थानीय शासनको अपरिहार्यताका विषयमा गरिएको लामो बहर र छलफल तथा त्यसलाई स्थानीय स्तर बाट व्यवहारिक पमा गरिएको प्रयास र सफलताको फल स्वरुप वि.सं. २०६८ सालमा आएर नेपाल सरकारले **बालमैत्री स्थानीय शासन: राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यान्वयन कार्यविधि** तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याए पछि यस अभियानले थप गती लिएको छ। बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यविधि कार्यान्वयनमा आए पछि बालबालिकाको क्षेत्रमा बजेटको व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता बृद्धि हुन गयो भने स्थानीय निकायहरूले स्थानीय स्तरमा आवधिक तथा बार्षिक योजनानै तयार पारी बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको कार्यलाई गति दिन थालेको छन। विभिन्न नगरपालिका तथा गाविसहरू क्रमिक रुपले बालमैत्री नगर तथा गाउँ घोषण गरी शुसानको प्रत्याभुति दिने कार्यमा प्रयासरत छन्।

नेपालका सबै जिविस, नगरपालिका तथा गाविसमा बालमैत्री जिल्ला, नगर तथा गाउँ घोषणाको कार्यमा एक रुपता ल्याउन अनिवार्य छ। बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन गरेका नगरपालिका र गाविसहरूले आफूलाई बालमैत्री नपा/गाविस घोषणा गर्न आवश्यक सूचनाका बारेमा जानकारी दिने, बालमैत्री स्थानीय निकायको घोषणाको लागि सम्बन्धित जिल्ला विकास समिति र सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले गर्ने अनुगमन प्रक्रिया निर्धारण गर्न, बालमैत्री निकाय घोषणाको लागि अनुगमन प्रतिवेदन तयार गर्न सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यका साथ नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले यो **बालमैत्री स्थानीय निकाय घोषणा कार्यविधि २०७०** समेत कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। **बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय कार्यविधि र रणनीति २०६८** ले मार्गदर्शन गरे **बमोजिम** यस बालमैत्री स्थानीय निकाय घोषणा कार्यविधिले संपूर्णतामा नभए पनि सबै स्थानीय निकायको कार्य प्रवाहमा एकरुपता ल्याउने गरी कार्यविधिका प्रयोगकर्ताहरू, घोषणाको अनुगमनकर्ताले ध्यान दिनु पर्ने मूख्य विषयहरू, अनुगमन विधि, संख्यात्मक सूचक परिक्षण विधि फारम समेतका विषय वस्तुहरूलाई यस भित्र समेटिएको छ।

२.२.३ शिक्षा सम्बन्धी ऐन, नियम (संसोधन २०६६, २०६७ सहित) संबन्धी भएको ब्यवस्थाको परिच्छेद-१२ शिशु विकास केन्द्रसम्बन्धी ब्यवस्था:

कुनै संस्थाले शिशु विकास केन्द्र स्थापना गर्न चाहेमा शिक्षा ऐन नियमको दफा ६८ अनुसारको आवश्यक पूर्वाधार तयार गरिसकेपछि दफा ६९ बमोजिमको पाठ्यक्रम प्रयोगमा ल्याउने गरी दफा ६७ बमोजिम स्वीकृतिको लागि सम्बन्धित गाउँ विकास समिति वा नगरपालिका समक्ष अनुसूची बमोजिमको निवेदन दिनुपर्नेछ । यसरी निवेदन कर्ताको विषयमा ऐन नियम बमोजिम ब्यवस्थापन गरेको रहेछ भने उपयुक्तताको आधारमा गा.वि.स. वा नगरपालिकाले सञ्चालनको स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

२.३ नगर स्तरीय बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिको आवश्यकता तथा औचित्य:

नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ लगायत बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनका विषयमा लागु भएका ऐन, नियमहरू साथै स्थानीय शासन तथा सामुदायीक विकास कार्यक्रम, सहस्राब्दी विकास लक्ष, बालबालिका सम्बन्धी १० वर्षे राष्ट्रिय योजना, स्थानीय निकाय अनुदान सञ्चालन कार्यविधि २०६७ लगायत अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरूको मूल मर्म र भावना बमोजिम रामधुनि-भासी नगरपालिकालाई बालमैत्री स्थानीय शासनमा आधारित दिगो विकासको मार्गचित्र कोर्दै एक समृद्ध नगरको रूपमा विकसित गर्ने लक्षका साथ नगरको स्थापनाकालदेखिनै बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनमा आधारित बहुक्षेत्रगत प्रयासहरू हुँदै आएका छन् । आर्थिक, सामाजिक, सास्कृतिक र भौतिक विकासका क्षेत्रमा आफ्नो आन्तरिक श्रोत र बाह्य सहयोगलाई ब्यवस्थित गर्दै नगरवासीहरूको आधारभुत आवश्यकतालाई सम्बोधन गरेर उनिहरूकै सहभागिता र साभेदारीमा बालबालिकाका हक अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनका क्षेत्रहरूलाई फराकिलो पारिदै लगेको छ । बालबालिकाको स्वास्थ्य, शिक्षा तथा सहभागिताको स्थितिमा क्रमिक रूपमा सुधार हुँदै गएको देखिएको छ । यति धेरै प्रयासहरू हुँदा हुँदै पनि गरीब, अशिक्षा, पारिवारिक रूपमा बालबालिकाको शक्तिहिन हैसियत लगायत सामाजिक तथा पारिवारिक रूपमा बालबालिकाविरुद्ध हुने गरेका हिंसा, शोषण तथा दुर्व्यवहारका कारणले बालबालिकाले भोग्नुपरेका समस्या र जोखिमको तुलनामा वर्तमान अवस्थामा नीतिगत, कार्यक्रमिक तथा संस्थागत प्रयासहरू पर्याप्त हुन सकेको भने छैन ।

स्थानीय तहमा समेत यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र कार्यरत विभिन्न सरोकारवाला सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरू बाट आ-आफ्नै तरिकाले आफ्नो क्षमता बमोजिमका विभिन्न प्रयासहरू हुँदै आएका छन् । बालअधिकार संरक्षणका लागि बनेका तथा पारित भएका ऐन कानून तथा सन्धी संझौताको सफल कार्यान्वयन तथा बालन्यायप्रशासन प्रभावकारी हुन जरुरी छ । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनको विषय आमाको गर्भ बाटै सुरु हुने विषय भएकोले यो हाम्रो जीवन पद्धतिमा आधारित विषय हो । यस विषयहरूको ब्यवहारिक रूपमानै सफल कार्यान्वयनकालागि सबै सरोकारवाला सरकारी गैरसरकारी निकाय तथा ब्यक्ति र समुदायको साभ्ना प्रतिबद्धताका साथमा संयुक्त संयन्त्र निर्माण गरेर सहकार्यको माध्यम बाट अधि बढ्नुनै अहिलेको उत्तम र उपयुक्त विकल्प देखिएको छ ।

संघिय संरचना भित्र लोकतान्त्रिक शासन पद्धति, विकेन्द्रकरण र स्थानीय स्वायत्तता, समावेशीकरण र समतामुखि विकास, सशक्तिकरण, सामाजिक न्याय र लैङ्गिक समानता, सहभागिता, सहकार्य र सहकारिता, सामुदायिक सरकार, शु-शासन, बालमैत्री स्थानीय शासन, वातावरण संरक्षण र दिगो विकास जस्ता वर्तमान शासन सञ्चालन पद्धतिका लक्षित मूल आधारमा रामधुनि-भासी नगरपालिकाको विकास निर्माणको जगलाई बलियो र शसक्त बनाउनु अनिवार्य भएको कारण बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनको माध्यम बाट मात्र यसलाई बलियो राख्न संभव देखिन्छ ।

लोकतन्त्रको स्थापना, द्वन्द्वको अन्त्य तथा ऐतिहासिक विस्तृत शान्ति सम्झौताको परिवर्तित सन्दर्भमा द्वन्द्व प्रभावित बालबालिकाको पुनरस्थापना, जोखिममा रहेका एवं उपेक्षित समुदाय र क्षेत्रका बालबालिकाको संरक्षणमा जोड दिदै सबै सरोकारवालाहरूको सहभागिता सहित बाल सहभागिताको माध्यम बाट बालबालिकाको अधिकार संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न योजनाबद्ध कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी समग्रमा रामधुनि-भासी नगरपालिकालाई वि.सं. २०७६ साल भित्र बालमैत्री नगरको रूपमा स्थापना र विकास गर्न यो बालमैत्री स्थानीय स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना, २०७३ तयार गरिएको छ।

अध्याय – तीन

दीर्घकालिन सोच, लक्ष, उद्देश्य, रणनीति तथा कर््यानीति

३.१ दीर्घकालिन सोच :

स्थानीय संभावना र अवसरहरूको पहिचान गरी रामधुनि-भासी नगरपालिकालाई आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, भौतिक तथा मानवीय स्रोत र साधको विकासको हिसावले समृद्ध र नमुना नगरको रूपमा विकास गर्नकालागि यस नगरको दिर्घकालिन सोच देहाय बमोजिम स्थापित गरेको छ।

"कृषि उद्यममा आधारित हरित शहर
स्वस्थ समृद्ध पर्यटकिय रामधुनी-भासि नगर"

यस नगरपालिकाले स्थापित गरेको दिर्घकालिन सोचले नगरको समृद्धि (आर्थिक, भौतिक र सामाजिक) को लागि मुख्य गरी दुई वटा क्षेत्रको विकासलाई आधार मानेको छ। पहिलो आधार भनेको व्यवशायीक कृषि प्रणालि र त्यसमा आधारित कृषि उद्यमको विकास र विस्तार दास्रो भनेको एकिकृत पर्यटन विकासलाई मानेको छ। आवश्यक पूर्वाधार तथा मानवीय संसाधनको विकासमा विशेष अभियान सञ्चालन गरी यी दुई क्षेत्रको योजना बद्ध विकास र विस्तार गर्न सके यस नगरको समृद्धि र मानव बसोबास योग्य शहरको प्रारूप सम्भव रहेको महसुस गरिएको छ।

३.२ लक्ष्य:

उपरोक्त दिर्घकालिन सोचलाई सार्थक परिणाममा पुऱ्याउन निम्न बमोजिमको लक्ष निर्धारण गरिएको छ।

"स्वास्थ्य, शिक्षा र शुरक्षाको सुनिश्चितताका साथ प्रविधिको विकास, कृषिको व्यवशायीककरण र पर्यटन विकासको माध्यम बाट नगरको समृद्धिका पूर्वाधारयुक्त आधार स्तम्भहरू सामाजिक, आर्थिक र भौतिक लगायत मानवीय स्रोत र साधन समेतको जगबलियो बनाएर बालबालिका लगायत सबै सरोकारवालाको सहभागिता र सहकार्यमा रामधुनी-भासि नगरपालिका वि.सं.२०७५ साल भित्र बालमैत्री नगरको रूपमा स्थापितभएको हुनेछ"

३.२.१ दिर्घकालिन सोच र लक्षमा आधारित बालमैत्री नारा:

“रामधुनि विकासको विहानी , बालबालिकामा हामि सबैको पर्याप्त लगानी”

३.२.१ परिमाणात्मक परिलक्ष्य:

रामधुनि-भासी नगरपालिकालाई बालमैत्री स्थानीय शासनको माध्यम बाट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका साथमा कृषि उद्यम र पर्यटनको विकासको माध्यम बाट नगरबासीको जीवनस्तर माथि उठाउदै समग्रमा बालमैत्री नगरको रूपमा विकास गर्ने दिर्घकालिन सोच राखिएको साथै वि.स.२०७६ साल भित्र बालमैत्री वातावरणको लागि न्युनतम पुर्वाधार तयार पार्ने लक्ष का साथ विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछन् । विषयगत कार्यक्रमहरू लाई निश्चित समय सिमा भित्र योजनाबद्ध रूपमा सञ्चालन गरिने भए बाट यो रणनीतिक योजना २०७४ साल बैषाख १ गते बाट कार्यान्वयनमा आउने र यसले ३ वर्ष भित्रमा देहायबमोजिमका विषयगत परिमाणात्मक परिलक्ष्यहरू पुरा हुने आधार तयार पारको छ ।

३.२.१.१ बाल बचाउ:

सूचकहरू		वर्तमान अवस्था ०७३	परिलक्ष्य २०७६	कैफियत
स्वास्थ्य				
१. मातृ स्वास्थ्य				
१.१	मातृ मृत्युदर	N	९५	% ले घटेको
१.१.१	गर्भवती महिलाहरूले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ४ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको अवस्था ।	१३९	१००	%
१.१.२	प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको अवस्था ।	१०२.७	८५	%
१.१.३	सवै गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएको अवस्था ।	४५.७१	१००	%
१.१.४	गर्भवती/ सुत्केरी आमाहरूले २२५ आइरन चक्कि खाएको अवस्था	१०७.९९	१००	%
१.१.५	गर्भवति जाच सेवा केन्द्र	N	माग बमोजिम	संख्या
१.१.६	गर्भवती आमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराएको अवस्था	९५.२९	९८	%
२. बाल स्वास्थ्य				
२.१	बाल रोग तथा खोप सम्बन्धी जानकारी भएको घरपरिवार संख्या	६१.६५	९५	%
२.२	१ वर्ष भित्र जन्मेका बालबालिकाको संख्या	८४०		जना
२.२.१	जन्मना साथ विगौती दुध खुवाउने	९२.६२	१००	%
२.२.२	६ महिनासम्म आमाको दुध मात्र खुवाउने	७८.८१	९५	%
२.३	नवजात शिशु मृत्यु दर (प्रति हजारमा)	N	९५	% ले घटेको

२.३.१	२ बर्ष मुनिका बालबालिकाको मृत्यु भएको घर परिवार	२१	०	वटा
२.४	१ वर्ष भित्रका प्रत्येक बालबालिकाले पूर्ण खोप (डिपिटि, हेपाटाईटिस वि, हिब ३, दादुरा) पाएको अवस्था			
२.४.१	वि.सी.जी	७४.८८	१००	%
२.४.२	डी.पी.टी ३,	७१.५३	१००	%
२.४.३	दादुरा /रुवेला	६६.०	१००	%
२.४.४	जे.ई.	५०.६९	१००	%
२.४.५	६ महिनादेखि ५ वर्षसम्मका बालबालिका हरूले वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएको अवस्था	९४.०१	१००	%
२.४.६	पोलियो ३ खोप पाएका बालबालिका	९३.१	१००	%
२.४.७	जुकाको औषधि खाएका बालबालिका	८९.२१	१००	%
२.५	कुपोषित बालबालिका	N	९५	% ले घटेको
२.६	एच् आई भी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाहरूले ARV Prophylaxis पाएको अवस्था ।		१००	% संक्रमित प्रभावित बालबालिका खोजी गर्ने
२.६.१	संक्रमित बालक	N	"	खोजी गर्ने
२.६.२	संक्रमित बालिका	N	"	खोजी गर्ने
२.६.३	प्रभावित बालक	N	"	खोजी गर्ने
२.६.४	प्रभावित बालिका	N	"	खोजी गर्ने
२.७	सामुदयीक स्वास्थ्य			
२.७.१	खानेपानी			
२.७.१.१	सबै घरघुरिमा पिउनयोग्य खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको अवस्था ।	अपर्याप्त	१००	%
२.७.१.२	नगरका सार्वजनिक स्थालहरू (बस पार्क, हाट बजार, खेल मैदान, सभागृह तथा सभाहल, पार्क, धार्मिक स्थाल तथा मठमन्दिर लगायत) मा शुद्ध पिउने पानीको व्यवस्था	अपर्याप्त	९५	%
२.७.१.३	नगरका सबै विद्यालयहरूमा पानी शुद्धिकरणका लागि बायो फिल्टरको प्रयोग	नभएको	१००	%
२.७.२	सौचालय			
२.७.२.१	संपूर्ण घर परिवारमा सौचालयको निर्माण भएको	९६.७४	१००	%
२.७.२.१.१	सेफ्ट टैकि सहितको	९.१२	५०	%

२.७.२.२.२	रिड को प्रयोग गरिएको	८७.०९	५०	%
२.७.२.२.३	खाल्डे	०.५	०	%
२.७.२.२	संपूर्ण विद्यालयहरूमा बालक र बालिकाकालागि पर्याप्त र छुट्टा छुट्टै सौचालको व्यवस्था		१००	%
२.७.२.३	सार्वजनिक स्थालहरूमा सार्वजनिक सौचालको व्यवस्था		८५	%
२.७.२.४	चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि सावुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको अवस्था	८७.०४	१००	%
२.८	फोहोरमैला विषर्जनका लागि सुरक्षित स्थलको व्यवस्था	नभएको	भएको	दिगो व्यवस्थापन

N :-तथ्याङ्क नभएको

स्रोत : रामधुनी-भासी नगरपालिका पार्श्वचित्र २०७३

३.२.१.२ बाल संरक्षण

सूचकहरू		वर्तमान अवस्था २०७३ (%/संख्या)	परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत
नगरको कुल बालबालिकाको संख्या				
१	जन्म दर्ता भएका १८ वर्ष मुनिका बालबालिका (८८८० जना)	८६.७९	१००	%
१.१	बालक (कुल बालकको)	९२.२४	१००	%
१.२	बालिका (कुल बालिकाको)	८१.२५	१००	%
२	बालश्रमिक सम्बन्धि विवरण			
२.१	घरेलु बालश्रमिकको संख्या	२२	०	१०० % घटाउने
२.१.१	बालक	९	०	
२.१.२	बालिका	१३	०	
२.२	१४ वर्ष मुनि उमेर समुहका बालश्रमिकको संख्या	N	०	१०० % घटाउने
२.३	१५-१८ वर्षका बालश्रमिकको संख्या	N	१०	खोजी गरि भएमा ९० % ले घटाउने
२.४	अन्य क्षेत्रमा काम गर्ने बालश्रमिकको संख्या	N	१०	
२.५	आफ्ना बालबालिका सडक बालबालिकाको रूपमा रहेका घरपरिवार संख्या	२२	१०	९० % ले घटाउने
३	आफ्ना छोरा छोरीलाई २० वर्ष भन्दा कम उमेरमानै विवाह गरिदिने घरपरिवार संख्या	१७१	०	१०० % घटाउने
३.१	१० वर्ष भन्दा कम उमेरमा विवाह गरिदिने घरपरिवार	४९	०	

३.२	१० देखी १४ वर्ष सम्ममा विवाह गरिदिने घरपरिवार	५१	०	
३.३	१५ देखी २० वर्ष सम्ममा विवाह गरिदिने घरपरिवार	७१	०	
३.४	विगत १ वर्ष भित्र बाल विवाह भएका बालबालिकाको संख्या	२१	०	१०० % घटाउने
४	घरपरिवार र समुदायबाट बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, बेचबिखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्ने कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको अवस्था	तयार नभएको	तयार भएको	तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने
४.१	बाल दुर्व्यवहार हुने गरेका घरपरिवार संख्या	२७	१०	९० % ले घटाउन
४.२	१ वर्ष भित्र घरेलु हिंसामा परेका बालबालिकाको संख्या	६	१०	९० % ले घटाउने
५	सेवा सुविधा प्राप्त गर्ने अपाङ्गता भएका बालबालिका			
५.१	अपाङ्ग मैत्री भवन (सार्वजनिक)	N	९५	९५ % भवन अपाङ्गमैत्री भएको हुने
६	बाल संरक्षणसम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली सञ्चालनमा ल्याईएको अवस्था	आंशिक रूपमा	पूर्णता	
७	दुर्व्यासनमा लागेका बालबालिकाको संख्या	१९७		
७.१	बलक	१२२		
७.२	बालिका	७५		
७.३	धुम्रपानमा सम्लग्न बालबालिकाको संख्या	९४		
७.३.१	बालक	५७		
७.३.२	बालिका	३७	१५	८५ % ले घटाउने
७.४	नशालु पदार्थ सेवन गर्ने बालबालिकाको संख्या	१०३		
७.४.१	बालक	६५		
७.४.२	बालिका	३८		

३.२.१.३ बाल विकास:

१	साक्षरता	वर्तमान अवस्था २०७३		परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत
क्र.सं.	सूचकहरू	संख्या	%		
१.१	शाक्षरताको आधारमा ३ वर्ष भन्दा माथिको साक्षर जनसंख्या	२५२६९	८४.४८	९५	
१.२	महिला साक्षरता	११२८९	७९.१४		
१.३	पुरुष साक्षरता	१३९८०	८९.३५		

२ प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र, पूर्व प्राथमिक विद्यालय					
क्र.सं.	सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३		परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत
		संख्या	%		
२.१	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक कक्षामा भर्ना भई अध्ययनरत ४ वर्ष सम्मका बालबालिकाको संख्या	१७७४	६३.८३	८५	
२.२	बालविकास केन्द्रको जम्मा संख्या	३१			वटा
२.३	बालविकास केन्द्रमा जाने बालबालिका	४९८	४७.१५	८५	
२.४	बालविकास केन्द्रको भौतिक पूर्वाधार सुविधा		६३.६३	९०	
२.५	बालविकास केन्द्रको व्यवस्थित सञ्चालन		९५.४५	९८	
२.६	बालविकास केन्द्रमा बालबालिकाको उपस्थिति औषत		७६.०२	९०	
२.७	औपचारिक शिक्षाबाट वंचित बालबालिकाको लागि अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्था भएको अवस्था		N	भएको	आवश्यकताका आधारमा

३ विद्यालय					
क्र.सं.	सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३		परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत
		संख्या	%		
३.१	जम्मा विद्यालय संख्या	३६			वटा
३.१.१	सामुदायिक विद्यालय संख्या	१४			वटा
३.१.२	संस्थगत विद्यालय संख्या	२२			वटा
३.२	विद्यालय खुद भर्ना दर (कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समूहका सतप्रतिशत बालबालिकाहरू विद्यालय भर्ना भएको अवस्था)	N		१००	
३.२.१	प्राथमिक विद्यालय तह				
३.२.२	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा (कक्षा देखि ८ सम्म) पुरा गरेको अवस्था) जम्मा ६०८९ मध्ये	४६०३	७५.५९	९५	
३.२.३	प्राथमिक विद्यालय तह	३००२			जना
३.२.४	निम्न माध्यमिक विद्यालय तह	१६०१			जना
३.२.५	माध्यमिक विद्यालय तह	९२३			जना

४ विद्यालयमा बालबालिकाको सिकाई उपलब्धि तथा विद्यालय छाड्ने दर (औषत)						
क्र.सं.	सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३			परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत
		सामुदायीक विद्यालय %	सस्थागत विद्यालय %	सामुदायीक तथा संस्थागत विद्यालय %		
४.१	सिकाई उपलब्धि					
४.१.१	प्राथमिक तह	५२.२४	८७.८७	६८.७१	औषत २० % ले वृद्धि भएको हुने	
४.१.२	निमावि तह	४७.७२	७६.९१	६४.५८		
४.१.३	मावि तह	४१.६४	८५.३३	६०.१६		
४.१.४	उच्च मावि तह	३४.९८	६५.५	५०.२४		
४.२	विद्यालय छाड्ने दर					
४.२.१	प्राथमिक तह	२७.१५	३.६२	१६.६६	औषत ५ % भन्दा कम भएको हुने	
४.२.२	निमावि तह	२६.३४	४.३७	१३.७५		
४.२.३	मावि तह	२७.६५	२.०	१९.११		
४.२.४	उच्च मावि तह	४९.९७	५.०	२७.४८		

सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३		परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत	
	संख्या	%			
५	वाल मैत्री विद्यालय विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरेका विद्यालयल		४२.८५	९५	
६	विद्यालयका कक्षा कोठा सहितको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधारको अवस्था तथा सेवा सुविधाको विवरण				
६.१	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका भवन संख्या	९१			
६.२	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका कक्षा कोठा संख्या	३८४			
६.३	जम्मा २९ वटा विद्यालयमा रहेका फर्निचर सेट संख्या	२६२४			
६.४	भवन, कक्षा कोठा तथा फर्निचर को उपलब्धता (प्राथमिक तहमा २० जना र निम्न माध्यमिक र माध्यमिक तहमा ४० सम्म गरेर औषत प्रति कक्षा ३० विद्यार्थिका आधारमा)		१००	१००	कायम राखि थप व्यवस्थित बनाउने
६.५	कम्पाउण्ड घेरावार भएका विद्यालय		७१.४२	९५	
६.५	विद्युतको सुविधा पुगेको विद्यालय		६७.८५	९५	
६.६	प्रत्येक विद्यालयमा छात्र छात्रा को लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भएको अवस्था		९२.८५	१००	
६.६.१	विद्यालयमा सौचालयको पर्याप्तता (आधा घण्टामा बढिमा २५ जना विद्यार्थिले प्रयोग गर्ने आधारमा)		३४.७६	७५	

६.७	हात धुनकालागि साबुन पानिको ब्यवस्था भएका विद्यालय		८५.७१	१००	
६.८	शुद्ध खानेपानीको सुविधा		८५.७१	१००	
६.९	बालिकाहरूकालागि चेन्जिड कक्ष		२१.४२	५०	
६.१०	पुस्तकालाय		६४.२८	७५	
६.११	विज्ञान पयोगशाला		३५.७१	५०	
६.१२	खेलमैदानको सुविधा		९६.४५	१००	
६.१३	न्यूनतम मापदण्ड भएका खेल मैदान	नखुलेको			
६.१४	फोहरमैला ब्यवस्थापन स्थल		८५.७१	१००	
६.१५	विद्यालय हाता भित्र साना सितल दिने बोटविरुवा सहितको बगैँचाको ब्यवस्थापन भएका विद्यालय		६०.७१	७५	
६.१६	प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरेको अवस्था		९२.८५	१००	

८	अध्यापन गराई रहेका शिक्षक शिक्षिकाहरूको योग्यता					
क्र.सं.	सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३			परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत
		शिक्षक %	शिक्षिका %	नखुलेको %		
८.१	एस.एल.सी वा सो सरह	४०	६०	०	तालिम प्राप्त योग्यतम शिक्षकको ब्यवस्थापन गर्ने	
८.२	प्रविणता प्रमाण पत्र तह वा सो सरह	३६.८४	५३.५१	९.६५		
८.३	स्नातक वा सोरह	५६.३०	३५.५६	८.१४		
८.४	स्नातकोत्तर तह वा सो सरह	७४.६०	२०.६३	४.७७		
८.५	विद्यावारिधि	०.०	०.०	०.०		

९	विविध					
क्र.सं.	सूचकहरू	वर्तमान अवस्था २०७३		परिलक्ष्य २०७६ %	कैफियत	
		संख्या	%			
९.१	नगर स्तरीय खेल मैदान	N		२	बटा	
९.२	जिल्ला स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता	N		१	बटा	
९.३	नगर स्तरिय चिल्ड्रन पार्क	N		२	बटा	
९.४	विद्यालय ब्यवस्थापन समिति		५०.००	१००		
९.५	शिक्षक अभिभावक संघ गठन भएका विद्यालय		२८.५७	१००		
९.६	विद्यालय बाल क्लव गठन भएका विद्यालय		८२.१४	१००		
९.७	विद्यालय ब्य.स. मा बाल बालिकाको प्रतिनिधित्व गराएका विद्यालय		२१.४२	१००		

३.२.१.४ बाल सहभागिता

क्र.सं	विवरण	वर्तमान अवस्था २०७३	परिलक्ष्य २०७६	कैफियत
१	नगर बालक्लव सञ्जालको गठन र परिचालन	गठन भएको	बालक्लव संजाल गठन तथा पुर्नगठन भई कृयाशिल भएका हुनेछन ।	
२	नगरपालिकाका सवै वडाहरूमा वडा स्तरीय बालक्लव गठन भएको अवस्था	१०	नगरपालिकाका सवै वडामा वडा स्तरीय बालक्लव थप क्रियाशिल भएका हुनेछन	
३	विद्यालय स्तरीय बालक्लव गठन भएका विद्यालयहरू	२३	नगर क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका सवै मा.वि. र निमावि मा बालक्लव गठन भई कृयाशिल भएका हुनेछन् ।	
४	बाल कल्याण समितिमा आवद्ध बालक्लव	९	सवैको आवद्धता भएको हुनेछ	
५	स्थानीय निकायको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूको संस्थागत सहभागिता गराएको अवस्था	सहभागिता गराईएको	नगरपालिकाको बोर्ड बैठक तथा परिषदमा अर्थपूर्ण सहभागिता थप प्रभावकारी बनाईएको हुनेछ ।	
६	घरपरिवारले गर्ने बालबालिका संग सम्बन्धित पारिवारिक निर्णय प्रकृत्यामा बाल सहभागिता	३८.६६ %	पूर्णता र प्रभावकारिताकालागि अभिभावकहरू कृयाशिल भएका हुनेछन ।	
७	स्थानीय निकायले संचालन गर्ने योजनामा बालबालिकाको योजना तथा कार्यक्रम समेटिएको अवस्था	समेट्न थालिएको	पूर्ण रुपले कार्यान्वयनमा ल्याउने	
८	सरोकारवाला सवै कार्यालय र संघ सस्थामा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व	हुने गरेको	सवै सरोकारवाला निकाय, कार्यालयहरूमा बाल सहभागिता प्रभावकारी भएको हुनेछ ।	
९	विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बालबालिकाको आवज सुनिने व्यवस्था सुनिस्चित भएको अवस्था ।	२१.४२ %	सवै विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरूमा अनिवार्य तथा अर्थपूर्ण सहभागिता भएको हुनेछ	
१०	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लवको प्रतिनिधित्व भएको अवस्था	नभएको	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा अर्थपूर्ण बाल सहभागिता भएको हुनेछ ।	
११	विपद् व्यवस्थापन समितिमा बाल सहभागिता	परियोजनामा आधारित भएको	बालबालिकाको सहभागिता सुनिस्चित भएको हुनेछ ।	
१२	स्थानीय निकायहरूको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिमा बाल सहभागिता	भएको	२०७४ असार देखि अनुगमन समितिमा बालबालिकाको सहभागिता थप प्रभावकारी बनाउदै लैजाने ।	

१३	प्यापशन एन प्यापसनका नगर स्तरीय बैठकमा बालबालिकाहरूको सहभागिताको सुनिश्चितता	नभएको	नगर भित्र प्यापशन एन प्यापसनका बैठकमा बालबालिकाको सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ ।	
१४	वालईजलासमा बालसहभागिता को सुनिश्चित गर्ने	नभएको	बालसहभागिता थप व्यवस्थित र प्रभावकारी भएको हुनेछ ।	
१५	बालबालिका संग सरोकार भएको बालमैत्री संरचनायुक्त भौतिक पूर्वाधार निर्माणको थालनी पूर्व डिजाईन र ड्रविडमा बालसहभागिताको अवस्था	नभएको	बालबालिका संग सरोकार राख्ने भौतिक निर्माण थालनी पूर्व गरिने डिजाईन र ड्रविड मा बाल सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने ।	
१६	बालबालिका संग सम्बन्धित विषयको निर्णय प्रकृत्यामा बालबालिकालाई सहभागि गराएको अवस्था			
१६.१	गराउने घर परिवारको संख्या	२५०४ (३८.६६ %)	७५ % पुऱ्याउने	
१६.२	नगराउने घर परिवारको संख्या	३९७२ (६१.३३ %)	२५ % भन्दा तल भर्ने	

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पाश्वृ चित्र २०७३ तथा नगरपालिका बाट प्राप्त विवरण

३.२.२ संस्थागत सूचकहरूको अवस्था

क्र.सं	विवरण	वर्तमान अवस्था २०७३	परिलक्ष्य २०७६	कैफियत
१	नगरपालिकाको परिषद नियमित रुपमा सञ्चालन भएको अवस्था	नियमित	निरन्तरता	
२	स्थानीय निकायहरूले आफ्नो लागि बालमैत्री व्यवहार, आचार संपिहता, विनियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तर्जुमा गरी पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याएको अवस्था	तयारी गर्ने क्रममा	पूर्ण रुपमा निर्माण भई कार्यान्वयनमा आएको हुने	
३	नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको अवस्था	गठन भएको	नियमित	
४	स्थानीय विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहेको अवस्था	आम्सिक	पूर्ण कृयाशिल भएको	
५	स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहेको अवस्था	नभएको	कृयाशिल हुने	
६	स्थानीयस्तरमा बाल विकास केन्द्र, बाल कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू संचालन भएको अवस्था	आम्सिक	थप गरिने	
७	स्थानीयस्तरमा बाल क्लवहरूको सक्रियता रहेको अवस्था	गठन भई कृयाशिल हुन थालेको	थप गठन र कृयाशिल गराइने	
८	स्थानीयस्तरमा प्यारालिगल समिति जस्ता महिला समूहहरूको सक्रियता रहनेछ र यस्ता समितिहरू बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा क्रियाशील रहेको	थाहा नभएको	गठन गरी कृयाशिल गराइने	

	अवस्था			
९	नगरपालिकामा बाल संजाल विकास भएको हुनेछ र जिल्लास्तर सम्म उनीहरूको प्रतिनिधित्व रहेको अवस्था	नगर बाल सञ्जाल गठन भई कृयाशिल रहेको	नियमितता दिईने	
१०	बालबालिकाका लागि स्थानीय विकास योजना र लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको अवस्था	सामान्य	पूर्णता दिईने	
११	नगर विकास योजनामा बालबालिकाकासंग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटी एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन भएको अवस्था	सुरुवात गरिएको	पूर्णता दिईने	
१२	बालबालिका सम्बन्धी स्थितीपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको अवस्था	तयार भएको	अध्यावधिक गर्दै जाने	

श्रोत: रामधुनि-भासी नगरपालिकाको पश्व चित्र २०७३ तथा नगरपालिका बाट प्राप्त विवरण

३.३ उद्देश्य:

बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि रामधुनि-भासी नगरपालिकाको दिर्घकालिन सोच र त्यसमा आधारित लक्ष प्राप्त गर्न निम्न बमोजिमका मूलभुत र विषयगत उद्देश्यहरू स्थापित गरिएको छ ।

३.३.१ मूलभुत उद्देश्यहरू

देहाय बमोजिमका मूलभुत उद्देश्यहरूको सुनिश्चितता गर्ने गराउने ।

क. स्वस्थ र सुरक्षितरूपमा जन्मन पाउने अधिकार ।

ख. नामको अधिकार ।

ग. राष्ट्रियताको अधिकार ।

घ. पर्याप्त पोषण तथा पोषणयुक्त खानाको अधिकार ।

ङ. परिवारमा बस्न पाउने साथै पारिवारिक मायां र ममता प्राप्तिको अधिकार ।

च. स्वस्थ र सुरक्षित वातावरणीय समाजमा बाँच्न र हुर्कन पाउने अधिकार ।

छ. सुलभ स्वास्थ्यलाभ तथा स्वास्थ्य उपचार र स्वस्थ शारिरीक विकासको अधिकार ।

ज. शिक्षा, खेल तथा मनोरञ्जनको उपयुक्त र पर्याप्त अवसर ।

झ. सामाजिक हिंसा, दुर्व्यवहार तथा श्रम शोषण बाट संरक्षण ।

ञ. पारिवारिक, सामाजिक तथा सस्थागत कृयाकलापहरूमा सार्थक सहभागिता ।

ट. कर्तव्य पालना सहितको स्वतन्त्रता, स्वातन्त्र अभिव्यक्ति तथा सकृय जीवनको अधिकार ।

३.३.२ विषयगत उद्देश्यहरू

३.३.२.१ बाल बचाउ

- गर्भवति महिलाहरूलाई आमा सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गतका सबै सेवाहरू उपलब्ध गराउने साथै सेवा प्राप्त गर्न सक्ने सहज वातावरण सृजना गर्ने गराउने ।
- बालबालिका स्वस्थ र सुरक्षित रूपमा जन्मन पाउने अधिकारको सुनिश्चितताकालागि कृयाशिल रहने ।

- बालबालिकालाई बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम, एच.आई.भी व्यवस्थापन र अपाङ्गता सँग सम्बन्धित सबै सेवाहरू उपलब्ध गर्ने गराउने ।
- नगरपालिका र सबै गाविस, समुदाय तथा पारिवारिक तहमा बाल तथा मातृ स्वास्थ्यको स्तर बृद्धि गर्ने गराउने ।
- उपयुक्त स्वास्थ्य सुविधा र पहुँचको अभावका कारणले अकालमा हुने गरेको मातृ मृत्यू र बाल मृत्यूको अवस्थामा गणना योग्य सुधार ल्याउने ।

३.३.२.२ बाल संरक्षण

- शत प्रतिशत जन्मदर्ता हुने तथा गर्ने दिगो वातावरणको विकास र संस्थागत संरचना सृजना गरी उक्त संरचनालाई नियमित र प्रभावकारी बनाउने ।
- निकृष्ट प्रकारको बालश्रमको अन्त्य गर्ने गराउने ।
- बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, दुर्व्यवहार, बेचबिखन, शोषण र घरेलु हिंसा अन्त्य गर्न व्यवहारिक रूपमा पहल गर्ने गराउने साथै कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी समुन्नत र सुरक्षित समाजको निर्माण गर्ने गराउने ।
- बाल विवाहको अन्त्य गर्ने गराउने ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको समुन्नत विकासका लागि बहुलक्षित कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- अभिभावक सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरी बालबालिकालाई एचआईभिको संक्रमण हुन नदिने साथै संक्रमित तथा प्रभावित बालबालिकालाई विशेष संरक्षण प्रदान गर्ने गराउने ।

३.३.२.३ बाल विकास

- समुदाय तथा विद्यालयमा बालविकास केन्द्र तथा पूर्व प्राथमिक विद्यालयको स्थापना, विकास र दिगो व्यवस्थापन गर्दै बालविकास केन्द्र प्रतिको अभिभावकको अभिरुचीलाई अभिवृद्धि गर्ने गराउने ।
- विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका साथ भयरहित बालमैत्री शैक्षिक वातावरणीय विकास गरी शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार गर्ने गराउने ।
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक र अभिभावकको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गराउने ।
- विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकालाई सहज र उपयुक्त वातावरणमा विद्यालय शिक्षा अनिवार्य र अवसरको सुनिश्चित गर्ने गराउने ।
- खेल तथा मनोरञ्जनका स्थल र क्षेत्रको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा विकास गर्ने गराउने ।
- रामधुनि-भासी नगर क्षेत्र भित्र स्थापन भएका र हुने रोजगारमुलक उद्योग, व्यवसाय तथा सेवा लगायतका क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनमा सहयोग गरी रोजगारी श्रृजनाको माध्यम बाट अभिभावकको आय आर्जन बृद्धिमा सहयोग गर्ने गराउने ।
- स्वरोजगारीको विकासकालागि शिप विकास तालिमको माध्यम बाट अभिभावकको आय अर्जन बढाउने तर्फ एकित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने ।
- साना किसान कार्यक्रम मार्फत विउ पूंजी तथा प्रविधिको प्रवर्द्धनात्मक सहयोग गरी व्यवसायीक कृषि उत्पादनलाई थप प्रभावकारी बनाउने ।

३.३.२.३ बाल सहभागिता

- बालबालिकासँग सम्बन्धित विषयहरूको नीति निर्माण र योजना तर्जुमाका निर्णय प्रक्रियाहरूमा स्थानीय तहबाटै बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी उनीहरूको आवाज सुन्ने पद्धतिको विकास गर्ने गराउने ।
- बालबालिकालाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा प्रभाव पार्ने सामाजिक, पारिवारिक, सांस्कृतिक, शैक्षिक लगायतका गतिविधिहरूमा बालसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने गराउने ।
- अर्थपूर्ण बालसहभागिता प्रबर्द्धनका सम्बन्धमा अभिभावक, सरोकारवाला तथा सेवा प्रदायकहरूको समायानुकूल क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गराउने ।
- बाल अधिकार संरक्षण र संबर्द्धनमा वकालत र पैरवी गर्न सक्ने क्षमतावान नेत्रीत्वको विकास गर्ने गराउने ।
- बाल सहभागिताको माध्यम बाट समयानुकूल सामाजिक परिवर्तनको मार्ग प्रसस्त गर्ने गराउने ।
- क्षमता र दक्षता सहितको कर्तव्य परायण मानव स्रोत साधनको बलियो आधार निर्माण गर्ने गराउने ।

३.४ रणनीति:

कुनै पनि कार्यक्रमलाई सफल पार्न तथा निर्धारित उद्देश्य पुरा गर्न रणनीतिक योजना तयार गर्दा यसको प्रवेश विन्दु कार्यान्वयन विन्दु र निस्कासन विन्दु निर्धारण अनिवार्य हुन आउछ । यस नगरको बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना २०७३ तयार गर्दा रणनीतिहरूलाई सस्थागत सुदृढिकरण तथा नीतिगत व्यवस्थापन रणनीति, स्रोत व्यवस्थापन (मानवीय तथा वित्तीय) रणनीति तथा विषयगत रणनीति गरी तीन भागमा राखेर विस्त्रितकरण गरिएको छ । विषयगत रणनीतिहरू संबन्धित विषयगत क्षेत्रको तर्कबद्ध ढांचामा राखिएको कारण यहाँ सस्थागत सुदृढिकरण तथा नीतिगत व्यवस्थापन रणनीति, स्रोत व्यवस्थापन (मानवीय तथा वित्तीय) रणनीति मात्र देहाय बमोजिम संक्षेपीकरण गरिएको छ ।

३.४.१ सस्थागत सुदृढिकरण तथा नीतिगत व्यवस्थापन रणनीति:

३.४.१.१ बाल बचाउ

- यस नगर अन्तरगत रहि सञ्चालनमा आउने स्वास्थ्य संस्थाहरू र तिनले संचालन गर्ने कार्यक्रमहरूलाई जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयको प्राविधिक सहयोगमा नगरपालिका मार्फत प्रभावकारीरूपमा संचालन गर्ने गराइनेछ ।
- गाउँघर तथा खोप क्लिनिक व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति र बाल क्लवहरू वीचमा समन्वयत्मक कार्य प्रणालिको विकास गरिनेछ ।
- आमाले आफ्ना छोरा छोरी लाई निर्धारित अवधि सम्म अनिवार्य स्तनपान गराउने तथा खाना खानु अघि साथै सौचालयको प्रयोग पछि साबुनपानीले अनिवार्य हात धुन अनिवार्य गर्न बालमैत्री स्थानीय शासन समुदाय स्तरीय समिति, आमा समुह तथा महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाहरूलाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- जिल्ला, नगर तथा गाविस स्तरमा अनुगमन प्रणालीलाई सुदृढ र प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरूको सेवालार्इ प्रभावकारी बनाउन सस्थागत क्षमता विकास गर्नुको साथै **नगर स्वास्थ्य सञ्जाल** निर्माण गरि स्वास्थ्यको पहुँच प्रभावकारि बनाइनेछ ।
- यातायातको सुविधालाई प्रभावकारी बनाउन संबन्धित सरोकारवाला निकाय र कार्यालयहरूको साभेदारीमा सडक सञ्जाल व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाइनेछ ।

३.४.१.२ बाल संरक्षण

- नगरपालिकामा बालमैत्री ईकाइको अनिवार्य व्यवस्था गर्ने ।
- नगर तथा जिल्ला स्तरका सरोकारवाला कार्यालय तथा संघसंस्थामा सूचना सञ्जालको निर्माण गरिनेछ ।
- श्रम कार्यालयलमा छुट्टै बाल डेक्स संचालनको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- बाल संरक्षणको लागि चेन (सांग्लो) नियमन प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- बाल विवाहलाई निरुत्साहित गर्न बाल क्लब ,बाल संरक्षण समिति, स्थानिय समुदाय, गैसस आदिलाई बाल विवाह बिरुद्ध आ आफ्नो ठाउँबाट बकालत गर्ने संस्थाको रुपमा कृयाशिल गराईनेछ ।
- स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समितिको कार्यलाई प्रभावकारी बनाईनेछ ।

३.४.१.३ बाल विकास

- आवश्यकताका आधारमा स्थानीय समुदाय तथा विद्यालय स्तरीय बालविकास केन्द्रहरूको स्थापना र विकास गर्दै लगिनेछ ।
- बालविकास केन्द्र सञ्चालन, व्यवस्थापन साथै अनुगमन र मूल्याङ्कनकालागि स्थानीय स्तरमानै छुट्टै "बाल विकास केन्द्र सञ्चालन व्यवस्थापन समिति" गठन गरी कृयाशिल बनाईनेछ ।
- नगर स्तरमा नगर शिक्षा समिति गठन गरी गुणस्तरीय शिक्षाको विकासमा सक्रियता बढाईनेछ ।
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, विद्यालयस्तरीय बालक्लबहरूलाई आफ्नो काम, कर्तव्य, अधिकारका साथै सामाजिक जिम्मेवारी प्रति उत्तरदायी बनाईनेछ ।
- नगरका सबै विद्यालयहरू साधारण सदस्य र सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यपक प्रतिनिधि रहने गरी नगरमा नगर स्तरीय "बालमैत्री विद्यालय वातावरण विकास समिति" गठन गरी विद्यालयहरूलाई बालमैत्री बनाउने कार्यमा कृयाशिल गर्ने गराइनेछ ।
- प्रत्येक विद्यालयमा विद्यालय शान्ति क्षेत्र प्रवर्द्धन गर्न बालबालिका समेत रहने गरी विद्यालयस्तरी बाल संरक्षण समिति गठन गरिनेछ ।
- शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिको लागि बालक्लब तथा बाल क्लब सञ्जालहरूलाई थप संगठित तथा सक्रिय बनाइनेछ
- सम्बन्धित निकाय (जिल्ला शिक्षा कार्यालय, जिल्ला बालकल्याण समिति, महिला तथा बालबालिका कार्यालय, जिल्ला विकास समितिको कार्यालय) को नेत्रीत्वमा सरोकारवाला सबै निकाय र गैसस समेत सम्मिलित शैक्षिक क्षेत्रका क्रियाकलापहरूको प्रभावकारी अनुगमन सञ्जाल निर्माण गरी अनुगमन प्रणालिलाई प्रभावकारी बनाईनेछ ।
- नगरमा साभेदारी गर्न इच्छुक निकाय/संस्थाहरूले नगरको रणनीतिक योजना अनुसार नगरपालिकाको समहमतीमा मात्र काम गर्ने परिपाटिको अनिवार्य व्यवस्था गरिनेछ ।

३.४.१.४ बाल सहभागिता

- बालक्लब गठन तथा सञ्चालन निर्देशिका वा कार्यविधि तयार तथा परिमार्जन गरी बालक्लब सञ्चालन र सहजीकरणमा नगरभरी एक रुपता कायम गरिनेछ ।
- नगर स्तरीय बालक्लब सञ्जालको गठन, पुनर्गठन, अभिमुखीकरण तथा परिचालन लाई नियमितता दिईनेछ ।
- बालबालिकासँग प्रत्यक्ष काम गर्ने तथा सरोकार राख्ने संघसंस्था तथा सरकारी कार्यालयहरूमा बालसहभागिता सम्बन्धी आचार संहिता निर्माण र कार्यान्वयनलाई अनिवार्य गर्ने गराईनेछ ।
- सरोकारवाला सबै सरकारी तथा गैरसरकारी र सामुदायीक कार्यालय साथै संघसंस्थामा बालबालिकाको सल्लाहकार समिति गठन गरी अनिवार्य रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- बाल अधिकार संरक्षण र संबर्द्धनका सबै कार्यक्रमहरूलाई एकिकृत गरी एक द्वार प्रणाली बाट सञ्चालन गर्ने गराईनेछ ।

- बालबालिकासँग काम गर्ने स्थानीय संघसंस्थाहरूका कार्यक्रमहरू नगरपालिका सँगको साभेदारी तथा सहकार्यमा सञ्चालन गर्ने गराइनेछ ।
- स्थानीय तहमा कार्यरत वडा नागरिक मञ्च, बाल संरक्षण तथा सम्बर्द्धन समिति तथा उपसमितिहरू लगायतका संघ संस्थाको सहकार्य र समन्वयमा बालक्लबहरूलाई सहजिकरण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- स्थानीय तहमा बाल अधिकार संरक्षण र संबर्द्धनमा काम गर्ने सस्थागत संरचनाहरूलाई बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरूमा क्रमिक रूपले रूपान्तरण गरिनेछ ।
- बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समिति थप कृयाशिल बनाइनेछ ।
- स्थानीय सञ्चार माध्यमहरूसँगको सहकार्य र साभेदारी स्थापना गरी सूचना, सन्देश तथा समाचारलाई नियमित प्रवाह गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

३.४.२ स्रोत तथा वित्तिय व्यवस्थापन रणनीति:

"रामधुनिको विहानी, बालबालिकामा लगानी" भन्ने नाराका साथ अघि बढ्ने अठोटका साथ रामधुनि-भासी नगरपालिकाले स्थापित गरेको दिर्घकालिन सोच र लक्षमा आधारित बालमैत्री स्थानीय शासन र यसमा आधारित विकास योजना तथा यस योजनामा आधारित अभियानगत कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनकालागि स्थानीय निकायको सक्षम र प्रभावशाली नेत्रीत्व, दक्ष जनशक्ति, समन्वयात्मक कार्यप्रणालिमा आवद्ध हुन ईच्छुक सरोकारवाला, शिक्षित चेतनशिल अभिभावक तथा पर्याप्त आर्थिक स्रोतको आवश्यकता पर्ने हुन्छ । वर्तमान अवस्थामा बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयनकालागि नगरपालिकाको एकलो लगानी र प्रयासले मात्र सम्भव हुन सक्दैन । दिगो विकासको अवधारणा बमोजिम मानव बसोवास योग्य समृद्ध नगरको विकासमा नगरवासीहरूको महत्वपूर्ण भुमिका रहन्छ र रहनु पर्दछ । सर्वसाधारण नगरवासी लगायत सरोकारवाला सबै कार्यालय, संघ संस्थाहरूको सम्लग्नतामा साभ्ना सम्यन्त्रको निर्माण गरी साभ्ना प्रतिवद्धताका साथ शुशासनको आधार स्तम्भमा टेकेर कार्यक्रमहरूलाई अगाडि बढाउने अवसर यस रणनीतिक योजनाले प्रसस्त गरिदिएको छ । तसर्थ बालमैत्री नगर निर्माण र विकासका लागि आवश्यक पर्ने स्रोत र साधनको आवश्यकतालाई देहायबमोजिमका रणनीतिहरू अवलम्बन गरी सम्पन्न गरिने छ ।

३.४.२.१ जनशक्ति तथा क्षमता विकास:

- नगरपालिकामा प्रशासकीय तथा प्राविधिक जनशक्तिको थप व्यवस्था गरि कार्यरत जनशक्ति समेतको क्षमता विकास गरिनेछ ।
- तालिम, गोष्ठी, सेमिनार तथा अध्ययन अवलोकन भ्रमणमा सहभागि गराइ जनशक्तिको दक्षता अभिवृद्धि गारनेछ ।
- न्यूनतम एसएलसी वा सो सरहको शैक्षिक योग्यता प्राप्त गरेका म.स्वा.से. मात्र भर्ना गर्ने र भएकालाई समय सापेक्ष प्रविधि र ज्ञानको अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- महिला स्वास्थ्य स्वयंमसेविकाहरूको स्वैच्छिक अवकाश नीतिलाई प्रोत्साहन गर्दै रिक्त स्थानमा राष्ट्रिय नीति अनुरूप छनौट गरी परिचालन गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य संस्थामा दरबन्दी बमोजिम स्वास्थ्यकर्मी उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- नेपाल सरकार बाट हुँदै आएको स्वास्थ्य केन्द्र, संस्था तथा अस्पतालहरूको सेवा सुविधा विस्तारमा लगानीलाई थप व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन सरोकारवाला निकाय संग समन्वय गरिनेछ ।
- महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्यमा हुने पहुँच लाई अभिवृद्धि गर्न आय आर्जनका साथै स्थानीय सीप र क्षमताको विकास गरिनेछ ।

- जग्गाको खण्डिकरणलाई रोकী कृषिमा व्यवसायीकरण, आधुनिकिकरण र जैविक कृषि प्रणालीमा जोड दिई साना किसान कार्यक्रम मार्फत व्यवसायीक कृषि प्रणालिको विकासको माध्यम बाट ग्रामीण आयआर्जनमा वृद्धि गर्दै लगिनेछ साथै रोजगारमुलक तालिमको आयोजना मार्फत दक्ष जनशक्तिको विकास गरिनेछ ।
- गाउँ घर तथा खोप क्लिनिक व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति, बाल क्लबको क्षमता विकासमा जोड दिइनेछ ।
- **विद्यालय हाम्रो, बनाउँ राम्रो** भन्ने नाराका साथ सवै विद्यालयहरूमा बालमैत्री वातावरणको विकासकालागि अभिभावक शिक्षा प्रदान गरिनेछ ।
- विद्यालयका प्र.अ., शिक्षक , सहयोगी कार्यकर्ता, वि.व्य.स., अभिभावक संघ, सेवा प्रदायकहरूको क्षमता वृद्धि गरि श्रोत साधन सम्पन्न गराइनेछ ।
- विद्यालयको संस्थागत क्षमता विकासका लागि आवश्यक सामग्रीहरूको विकास गरिनेछ ।
- बालमैत्री शिक्षण कृयाकलापका लागि समुदायमा आधारित सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- बालबालिकाहरूको हित संग सरोकार राख्ने विषयमा हुने निर्णय प्रकृत्यामा अर्थपूर्ण र अनिवार्य सहभागिता गराइनेछ

३.४.२.२ वित्तिय श्रोत व्यवस्थापन

- बालमैत्री नगर विकास कोषको अनिवार्य व्यवस्था गरिनेछ ।
- **Basket Program Basket Fund (BPBF)** को अवधारणालाई कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।
- संस्थागत विद्यालयहरूले श्रेणी र तह अनुसार आफ्नो कुल आम्दानीको एक निश्चित प्रतिशत रकम बालमैत्री कोषमा अनिवार्य जम्मा गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तरगत निजी स्तरका वित्तिय संस्थाहरू, व्यवसायिक, व्यापारिक तथा औद्योगिक प्रतिष्ठानहरू लगायतले सामाजिक क्षेत्रमा कार्य गर्न छुट्याईएको बजेटको कम्तिमा ४० प्रतिशत रकम यस रणनीतिमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालनका लागि नगरपालिकाको समन्वयमा अनिवार्य रुपमा बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा खर्च गर्ने पर्ने व्यवस्था मिलाईने छ साथै यस कार्यका लागि उक्त कोषमा जम्मा भएको रकम रणनीतिक कार्ययोजना बमोजिम उनीहरूले छनोट गरेको विषयमा खर्च गर्न पाउने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा सञ्चालन हुने मेला, हाटबजार, धार्मिक कार्यक्रमहरू, पर्यटकिय स्थलहरू, पार्क लगायतबाट भएको कुल आम्दानीको १० प्रतिशत रकम बालमैत्री कोषमा जम्मा गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- नगरपालिकाको समन्वय र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको सहयोग र साभेदारीमा छोटो तथा लामो दुरीमा सञ्चालित सार्वजनिक यातायातका साधनहरूले विक्रि गर्ने यात्रु टिकटमा लामो दुरीको हकमा प्रति टिकट रु १५१० र छोटो दुरीको हकमा प्रति टिकट रु ५१० बालमैत्री सेवा शुल्क लगाउने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- स्थानीय निकायबाट प्रदान गरिने सेवाहरूमा बालबालिकाहरूको क्षमता विकासका लागि शैक्षिक विकास सेवा शुल्क लागु गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- विद्यालय तथा समुदाय स्तरका बालक्लबको गठन, पुनर्गठन, सञ्चालन, सहजीकरणका लागि आवश्यक स्रोत विद्यालय तथा समुदायबाट व्यवस्था गरिनेछ ।
- बालक्लबहरूको गठन, पुनर्गठन, विषयगत समितिहरूलाई तालिम, क्षमता अभिवृद्धि, समूह परिचालन आदिका लागि स्थानीय सामुदायिक संघसंस्था, निजीक्षेत्र, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैससहरूसँग साभेदारी गरिनेछ ।

- महिला स्वयंसेविका कोष र प्रसुति सेवा आकस्मिक कोष सरोकारवालाहरूको संलग्नतामा वृद्धि गरी प्रभावकारी रूपमा संचालन गरिनेछ ।
- बाल श्रमलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि श्रम कार्यालयबाट समेत थप बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।
- नगर स्तरमा सञ्चालित उद्योग, व्यवसाय, होटल तथा रेष्टुरेण्ट लगायतमा न्यूनतम रूपमा बालमैत्री नगर विकास शुल्कको व्यवस्था गरिनेछ ।
- नगरपालिका बाट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि कम्तिमा पूँजीगत बजेटको १५ प्रतिशत बजेट अनिवार्य विनियोजन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तरगत संस्थागत विद्यालयहरू र तिनका व्यवसायिक संगठनहरूलाई सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधारमा सहयोग गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ ।
- **"रामधुनिको विहानी, बालबालिकामा लगानी"** भन्ने उद्घोषका साथ अर्को २० वर्ष पछिको समृद्ध रामधुनि निर्माणका लागि तपाईंको सहभागिता अनिवार्य छ अर्को लगानी बालबालिकामा गरौं भन्ने अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।

३.५ कार्यनीति:

नितीगत, संस्थागत, विषयगत तथा वित्तीय रणनीतिहरूलाई अपेक्षित नतिजाहरूको प्राप्तिमा उपलब्धिमुलक बनाउन समयबद्ध कार्यनीतिको आवश्यक पर्ने हुन्छ । तसर्थ यस रणनीतिको समयबद्ध सफल कार्यान्वयनकालागि देहाय बमोजिमका विषयगत कार्यनीतिहरू लाई विशेष प्राथमिकतामा राखिने छ ।

१. सबै सरोकारवालाहरूले बालअधिकारको विषयलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्ने ।
२. सबै सरोकारवालाहरूले रणनीतिक योजनामा समावेश भएका योजनालाई प्रथम प्राथमिकतामा राख्ने ।
३. योजनाहरूलाई कार्यान्वयनमा लैजादा दोहोरो पना हुन नदिने तर्फ विशेष सचेत रहदै नगरपालिका संगको समन्वय र अनुमतिमा मात्र कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने ।
४. स्थानीयबासीको सहयोग र सहभागितामा स्थानीय स्रोत र साधनको परिचालनलाई विशेष प्राथमिकतामा राख्ने
५. स्थानीय आवश्यकता बमोजिम कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिककरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
६. सबै सरोकारवालाहरूले अनिवार्य आचारसंहिता निर्माण गर्ने र कडाईकासाथ कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
७. सबै स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने साथै श्रोत साधनले सम्पन्न बनाउने ।
८. गर्भावस्थामा शिशु र आमाको सुरक्षाका लागि **आमा पोषण** कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
९. अपाङ्गता भएका बालक, बालिकाहरूलाई शिक्षा, स्वास्थ्य र पुनर्स्थापनामा पहुँच वृद्धि गर्ने ।
१०. सबै शिक्षक तथा शैक्षिक संस्थालाई क्षमता अभिवृद्धि र श्रोत साधन र पूर्वाधारले सम्पन्न बनाउने ।
११. सबै विधलयहरूमा बालमैत्री शिक्षण सिकाई र भय रहित शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने साथै सबै बालबालिकाहरूलाई आधारभूत शिक्षा प्रदान गरी तिनलाई विद्यालयमा टिकाईराख्न नगरपालिका र समुदायसँग प्रभावकारी सहकार्य गरी कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
१२. आफ्नो धारणा बनाउन सक्षम बालबालिकालाई निजसंग सम्बद्ध सबै विषयहरूमा आफ्नो विचार अभिव्यक्त गर्न पाउने अवसर दिई बाल सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।
१३. विना भेदभाव सबै किसिमका बाल अधिकारहरू र आधारभूत स्वतन्त्रताको पूर्ण उपभोगको प्रत्याभूतिका लागि कानुनी एवं संस्थागत व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने ।
१४. बालबालिकाहरूको जन्म दर्ता र प्रारम्भिक बालबिकास प्रकृत्यालाई लाई अनिवार्य गरी व्यवस्थित गर्ने ।

१५. बालक्लवहरूको क्षमताअभिवृद्धि गर्नुकासाथै बाल संरक्षण समिति र बाल क्लव संचालन तथा परिचालनका लागि बाल क्लवहरूलाई सहयोग पुऱ्याइने ।
१६. बालबालिकाहरूका लागि जीवन उपयोगी सीप प्रदान गर्न सरकारी, गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिने ।
१७. समृद्ध रामधुनिको परिकल्पनालाई पुरा गर्न साना किसान विकास कार्यक्रमलाई प्राथमिकतामा राखि कृषिको व्यवशायीकरण गर्ने, स्थानीय उद्योग, व्यापार, व्यवशाय र पर्यटकिय स्थालहरूको विशेष संरक्षण र सम्बर्द्धन गरी ग्रामिण रोजगारीको सृजनाको माध्यम बाट गरिवीको रेखा मुनि रहेका प्रत्येक घरपरिवारको वर्तमान आयलाई दोब्बरले वृद्धि गर्ने ।

अध्याय चार

बालमैत्री स्थानीय शासनका न्यूनतम राष्ट्रिय सूचकहरू

बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको माध्यम बाट मात्र मानव समृद्धिको बोटोलाई संभावनायुक्त, प्रसस्त, व्यवस्थित र फराकिलो बनाउन सकिने कुरामा सबैको साझा बुझाई रहेको कुरामा दुईमत हुन सक्दैन । यसकालागि बालमैत्री स्थानीय शासनको अवलम्बन र प्रवर्द्धन एक मात्र साझा मार्ग चित्र हो । बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन र प्रवर्द्धनका लागि राष्ट्रिय रुपमा एकरूपता ल्याउन तथा बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालगि विषयगत अवधारणा, योजना र न्यूनतम सूचकहरूका बारेमा देस भरिनै साझा बुझाई कायम गर्न बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति २०६८ ले सेवा प्रवाह र संस्थागत गरी दुई भागमा विभक्त गरेर न्यूनतम सूचकहरू निर्धारण गरेको छ । राष्ट्रिय रुपमा निर्धारण गरिएका यी सूचकहरूलाई न्यूनतम प्रस्थान विन्दु मान्दै स्थानीय आवश्यकता बमोजिम सबै जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका र गाविसहरूले स्थानीय तहमा सूचकहरू निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । तसर्थ यस नगरले स्थानीय रुपमा तयार गरिएका स्थानीय सूचकहरूलाई समेत समेटेर अध्याय ७ अन्तरगत तर्कबद्ध ढांचामा (Logical Framework) भित्र समेटिएको कारण सूचकहरूमा दाहोरोपना आउन नदिन राष्ट्रिय रुपमा निर्धारण गरिएका न्यूनतम सूचकहरू यस अध्यायमा उल्लेख गरिएको छ जसमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी सूचकहरूमा बाल बचाउका १०, बाल संरक्षणका ५, बाल विकासका ६ र बाल सहभागिताका ६ गरी जम्मा २७ वटा र सस्थागत सम्बन्धी सूचकहरू १२ वटा रहेका छन् ।

४.१ सेवा प्रवाहसम्बन्धी सूचकहरू (२७)

४.१.१ बाल बचाउ (१०)

- ६ महिना सम्मको शिशुलाई आमाले अनिवार्यरुपमा पूर्ण स्तनपान गराएका (आमाको दुध मात्र खुवाउने) हुनेछन् ।
- १ वर्ष भित्रका प्रत्येक बालबालिकाले पूर्ण खोप (डिपिटि, हेपाटाईटिस बि, हिव ३, दादुरा) पाएका हुनेछन् ।
- ६ महिनादेखि ५ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूले वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएका हुनेछन् ।
- गर्भवती आमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराएका हुनेछन् ।
- गर्भवती महिलाहरूले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ४ पटक र प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएका हुनेछन् ।
- सबै गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएका हुनेछन् ।
- गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरूले आईरन चक्की (जम्मा २२५ वटा) खाएका हुनेछन् ।

- एच् आई भी संक्रमित आमावाट जन्मिएका सवै बालबालिकाहरूले ARV Prophylaxis पाएका हुनेछन् ।
- सवै घरधुरिमा पिउनयोग्य खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।
- चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि सावुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ ।

४.१.२ बाल संरक्षण (५)

- ५ वर्ष मुनिका सवै बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनेछ ।
- बाल विवाहको संख्यामा कमी आएको हुनेछ ।
- निकृष्ट प्रकारको बालश्रम दर घटेको हुनेछ ।
- घरपरिवार र समुदायबाट बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, बेचबिखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्ने कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको हुनेछ ।
- बाल संरक्षणसम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली सञ्चालनमा ल्याईएको हुनेछ ।

४.१.३ बाल विकास (६)

- ४ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरू प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएका हुनेछन् ।
- कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समूहका सत्प्रतिशत बालबालिकाहरू विद्यालय भर्ना भएका हुनेछन् ।
- ५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा (१ कक्षा देखि ८ सम्म) पुरा गरेका हुनेछन् ।
- औपचारिक शिक्षाबाट वंचित बालबालिकाको लागि अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- प्रत्येक विद्यालयमा छात्र छात्रा को लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरेको हुनेछ ।

४.१.४ बाल सहभागिता (६)

- स्थानीय निकायको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूको संस्थागत सहभागिताको संयन्त्र विकास गरी सहभागी गराएको हुनेछ ।
- स्थानीय निकायले संचालन गर्ने योजनामा बालबालिकाको योजना तथा कार्यक्रम समेटिएको हुनेछ ।
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बालबालिकाको आवज सुनिने व्यवस्था सुनिश्चित भएको हुनेछ ।
- स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लवको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ ।
- गाउँ विकास समितिको हकमा हरेक गाँउ विकास समितिमा बालक्लवको सञ्जाल र नगरपालिकाको हकमा नगरपालिकाका प्रत्येक वडामा बाल समूह गठन भै कृयाशिल रहेको हुनेछ ।
- जिल्ला र नगर तहमा जिल्ला तथा नगर बाल संजाल गठन भएको हुनेछ ।

४.२ संस्थागत सूचकहरू (१२)

- स्थानीय निकायको परिषद नियमित रुपमा सञ्चालन भएको हुनेछ ।

- स्थानीय निकायहरूले आफ्नो लागि बालमैत्री व्यवहार, आचार संहिता, विनियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तर्जुमा गरी पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याएका हुनेछन् ।
- स्थानीय निकायमा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको हुनेछ ।
- स्थानीय विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहनेछन् ।
- स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति कृयाशिल रहनेछन् ।
- स्थानीयस्तरमा बाल विकास केन्द्र, बाल कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू संचालन भएका हुनेछन् ।
- स्थानीयस्तरमा बाल क्लवहरूको सक्रियता रहनेछ ।
- स्थानीयस्तरमा प्यारालिगल समिति जस्ता महिला समूहहरूको सक्रियता रहनेछ र यस्ता समितिहरू बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा क्रियाशील रहनेछन् ।
- स्थानीयस्तरमा बाल संजाल विकास भएको हुनेछ र जिल्लास्तर सम्म उनीहरूको प्रतिनिधित्व रहनेछ
- बालबालिकाका लागि स्थानीय विकास योजना र लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ
- जिल्ला, नगर तथा गाउँ विकास योजनामा बालबालिकाकासंग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटी एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- बालबालिका सम्बन्धी स्थितीपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको हुनेछ ।

अध्याय पांच

कार्य परिधि, योजना तर्जुमा दृष्टिकोण तथा विधि र प्रकृयाहरू

स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, तथा बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्यविधि २०६८ ले मार्गनिर्देश गरे बमोजिम रामधुनि-भासी नगरपालिकालाई बालमैत्री नगरको रूपमा स्थापना र विकास गर्ने प्रयास स्वरूप यो रणनीतिक योजना तयार गरिएको छ । यो रणनीतिक योजना तयार गर्दा वर्तमान संविधान, विद्यमान ऐन कानून, अन्तराष्ट्रिय रूपमा अनुमोदन भएका सन्धी संभोता तथा अनुबन्ध साथै नगरको वर्तमान आर्थिक, सामाजिक तथा भौगोलिक अवस्था लाई केन्द्र विन्दुमा राखेर तयार गर्ने प्रयास गरिएको छ । यसका अतिरिक्त समग्र विकास प्रकृत्यामा आफ्नो स्थापना काल बाटनै यस नगरले अवलम्बन गरेका नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरू साथै यिनैको आधारमा स्थापित रहेका र भविष्यमा प्राप्त हुन सक्ने स्रोत र साधन लाई ध्यानमा राखि विज्ञ, राजनीतिक दल लगायत नगरका सबै सरोकारवाला तथा बालबालिकाका राय सल्लाह र सुझाहरूलाई समेत समेट्दै बाल सहभागिताकै आधारमा यो रणनीतिक योजना तर्जुमाका लागि देहाय बमोजिम कार्य परिधि भित्र रहि उपयुक्त विधि र प्रकृत्याहरू अवलम्बन गरिएको छ ।

५.१ कार्य परिधि

- क) यस नगरमा विद्यमान रहेका र प्राप्त भएका राष्ट्रिय तथा स्थानीय तथ्याङ्कगत श्रोतहरूका आधारमा जिल्लाको विद्यमान बालबालिकाको वस्तुस्थिति विवरणलाई स्वीकारिएको ।
- ख) बालबालिकाको वस्तुस्थिति विवरण र राष्ट्रिय सूचकहरूका आधारमा बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालनका लागि यस नगरको दिर्घकालिन सोच, लक्ष, उद्देश्य र रणनीतिहरूको पहिचान गरिएको ।
- ग) उपरोक्त "ख" मा उल्लेख गरेको आधारमा सरोकारवाला र उनिहरूको दायित्व साथै स्रोतका सम्भावना र विकासलाई निर्देशित गर्न सक्ने अग्रणी क्षेत्रको पहिचान, र अन्तर्निहित अवसर, समस्या तथा चुनौतिको पहिचान तथा विश्लेषण गरिएको ।

- घ) तर्कबद्ध प्रणाली' (Logical Framework) अपनाई विषयगत लक्ष र उद्देश्य साथै तीनमा आधारित नतिजा, सूचकहरू, पुस्ट्याईका आधारहरू, जिम्मेवार पक्ष र जोखिमका पक्षहरू लाई स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिएको ।

५.२. योजना तर्जुमा दृष्टिकोण (Planning Approach)

- माथि उल्लेखित उद्देश्यहरूको परिपूर्तिको लागि योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा निम्न दृष्टिकोण अपनाईएको छः
- क) यस रणनीतिक योजनालाई वर्तमानमा राष्ट्रिय तथा जिल्ला स्तरीय र भविष्यमा केन्द्र, प्रदेश तथा स्थानीय स्तरका योजनाहरूसंग आवद्ध गरी विकास योजना प्रणाली (Development Planning System) को एक महत्वपूर्ण अंगको रूपमा हेर्ने ।
- ख) विगतमा रामधुनि-भासी नगरपालिकाले वार्षिक रूपमा तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएका योजनाहरू मार्फत प्रयोगमा ल्याएका अवधारणा र प्रकृत्यालाई अपनाउने तथा आवश्यकतानुसार परिमार्जन गर्दै लैजाने ।
- ग) नगरको सांगठनिक, आर्थिक, सामाजिक तथा भौगोलिक विकास सँग सम्बन्धित अल्पकालिन, मध्यमकालिन तथा दीर्घकालिन योजना, कार्ययोजना र रणनीतिक योजनाहरूलाई बाल अधिकार संरक्षण र सम्बद्धनमा आधारित सूशासन व्यवस्थापन, बालमैत्री नीति तथा योजना, बालमैत्री भौतिक पूर्वाधार निर्माण योजना संग आवद्ध (align) गर्दै लैजाने ।
- घ) प्राथमिकताका आधारमा बहुक्षेत्रगत लगानी योजना अन्तर्गत कार्यक्रमहरू/आयोजनाहरू पहिचान गर्दा विगतमा सफलतापूर्वक सम्पन्न गरिएका उत्कृष्ट प्रयोगहरू (Best practices) लाई समावेश गर्ने तथा रामधुनि-भासी नगरपालिकाको आयस्रोतको वास्तविक धरातललाई दृष्टिगत गरी लगानी योजना तर्जुमा गर्ने

५.३ रणनीतिक योजना तर्जुमामा अपनाईएका विधि (Planning Process):

- बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समितिको गठन र परिचालन
- विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन, बजेट विनियोजन
- बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तर्जुमाका लागि नगरपालिकाको निर्णय
- राजनीतिक दल, नगरिक समाजका प्रतिनिधि, बालबालिका लगायतका सबै सरोकारवालाहरू सम्मिलित बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालन रणनीतिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी
- सरोकारवालाहरू बाट लिखित प्रतिवद्धता ।
- कार्यशाला गोष्ठी मार्फत बालअधिकार संरक्षण र सम्बद्धनकालागि विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरू र वर्तमान वस्तुस्थितिहरूको पहिचान, सरोकारवालाहरूको पहिचान, लगानिका क्षेत्र र अवसरहरूको पहिचान, बालमैत्री नगर निर्माण र विकासमा रहेका मुख्य समस्या, सवालहरू तथा चुनौती र अवसरहरूको पहिचान ।
- वस्तुस्थितिका आधारमा दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा नतिजाहरू/कार्य नीतिको प्रतिपादन गरी विभिन्न विषयगत योजनाहरू तथा दीर्घकालीन बालमैत्री नगर निर्माण विकास योजनाको तर्जुमा र कार्यक्रमहरूको प्रस्तावना ।
- तर्कबद्ध प्रणालीमा आधारित विषयगत क्षेत्रका बालमैत्री नगर विकास योजनाहरू (प्राविधिक, आर्थिक र संस्थागत पक्षलाई दृष्टिगत गरी) कार्यान्वयनको ठोस सुझावको प्रस्तुतिकरण ।

- सरोकारवालाहरू सहभागि रहेको अन्तिम कार्यशाला गोष्ठीमा बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालन रणनीतिक योजनाको अन्तिम मस्यौदा प्रस्तुतिकरण र सुझाव संकलन ।
- बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिक योजना २०७३ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी ।
- बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समितिमा पेश
- नगरपालिकाको बैठकमा पेश, छलफल तथा निर्णय ।
- स्वीकृतिकालागि नगर परिषदमा पेश
- नगर परिषद् बाट पारित ।

अध्याय ६

रणनीतिक योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन मूल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्था

रामधुनि-भासी नगरपालिकालाई वि.सं. २०७६ साल भित्र दिर्घकालिन सोचमा आधारित लक्ष र उद्देश्य बमोजिम बालमैत्री स्थानीय शासनको माध्यमबाट बालमैत्री नगरको रूपमा निर्माण विकास गर्न यस रणनीतिक योजनाले निर्धारण गरेका कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयन गर्न अनिवार्य छ । तोकिएको समय सिमा भित्र लक्षित नतिजा प्राप्त गर्न सवै सरोकारवालाहरूको साझा दायीत्व बनेकोले देहाय बमोजिम व्यवस्थापन हुने गरी रणनीतिक योजना कार्यान्वयन अवधारणा निर्धारण गरिएको छ ।

६.१ योजना कार्यान्वयन व्यवस्था:

यस रणनीतिक योजना अन्तरगत निर्धारण गरिएका कार्ययोजना अनुसारका कार्यक्रम, स्रोतसाधन संचालन तथा व्यवस्थापनको मुख्य सवालहरू बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय कार्यविधि तथा रणनीति २०६८ बमोजिम यस नगरपालिकाले गठन गरेको नगरस्तरीय बालमैत्री स्थानीय शासन समितिले गर्नेछ । यस रणनीतिक योजना बमोजिम सञ्चालनमा आउने तथा आएका सवै योजना तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन तथा कार्यान्वयनको अवस्था र प्रभावकारितामा नेतृत्वदायी र समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्नेछ ।

६.२ कार्यान्वयन समन्वय व्यवस्था:

यस रणनीतिक योजनाले अगिंकार गरेका कार्ययोजनामा उल्लेख भए अनुसारका कार्यक्रम, स्रोतसाधन संचालन तथा व्यवस्थापनको लागि सवै जिम्मेवार निकायहरूसगं समन्वय गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । यसरी कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्दा विषय प्रतिको निष्ठा, कार्यक्षमता र रुची अनुसारका क्षेत्रहरू सोहि बमोजिमका जिम्मेवार निकायहरूले सम्हाल्ने गरी समन्वयको व्यवस्था मिलाईनेछ । कुनै पनि गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्र लगायतका सरोकारवालाहरूले कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा रणनीतिक योजना बमोजिम कुन कुन विषयगत क्षेत्र र स्थानमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न चाहेको हो सो बारे नगरपालिकालाई लिखित रूपमा जानकारी गराउने साथै सो विषयमा नगरपालिका बाट पूर्व स्वीकृती लिएर मात्र कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी समन्वयात्मक व्यवस्था मिलाईएको छ ।

यस समन्वयात्मक ब्यावस्था लाई प्रभावकारी र नतिजामूखि बनउन सञ्चालनमा आएका क्रियाकलाप तथा प्राप्त भएका सूचकाङ्कहरूलाई नगरपालिकाले अर्धवार्षिक तथा वार्षिक प्रतिवेदन तयार पारी एक छुट्टै फायलमा संग्रहित गर्नु पर्ने छ ।

६.३ स्रोत व्यवस्थापन :

रामधुनि-भासी नगरपालिकाले शुसासनको माध्यम बाट लक्षित समय सिमा भित्र अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न आवश्यक पर्ने आर्थिक तथा मानविय स्रोतको व्यवस्थापन देहाय बमोजिम गर्ने छ ।

- आफ्नो कुल पूजिगत बजेटको न्यूनतम १५ प्रतिशत रकम बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने ।
- ऐन कानूनको परिधिभित्र रहि बालमैत्री सेवा शुल्कको व्यवस्था गर्ने ।
- सबै गैर सरकारी संघ संस्थाहरूले बालबालिकाको क्षेत्रमा आफ्नो कुल बजेटको १० प्रतिशत रकमा अनिवार्य रूपमा विनियोजन गर्ने पर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकासको कार्य जिल्ला शिक्षा कार्यालय र स्थानीय निकाय (जि.वि.स, नगरपालिका) को समन्वय र साभेदारीमा गर्ने ।
- निजी क्षेत्र समेतका सहयोगि र अन्य क्षेत्रका साभेदार संस्थाहरूलाई बालबालिका लक्षित पूर्वाधार निर्माणमा समेत लगानीको अवसर सृजना गर्ने ।
- बैंक तथा वित्तिय संस्था, औद्योगिक तथा व्यवशायीक प्रतिष्ठान, लगायत सबै संघ संस्थाहरूले सामाजिक जिम्मेवारी अन्तरगत गरिनु पर्ने कार्य अन्तरगत बालबालिकाको क्षेत्रमा समेत अनिवार्य लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- यस नगर क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका र हुने सस्थागत विद्यालयहरूले यस नगर बाट सेवा उपभोग गरे बमोजिम गरिब तथा विपन्न परिवारका बालबालिकालाई नगरपालिकाको सिफारिसमा विशेष छात्रवृत्तिको कोटा उपलब्ध गाराउने ।

६.४ अनुगमन र मूल्यांकन सम्बन्धी व्यवस्था:

कुनै पनि योजना तथा आयोजनाको प्रतिफलदायी नतिजा नियमित र प्रभावकारी अनुगमनमा समेत निर्भर रहन्छ । अनुगमन र मूल्यांकन योजना तथा आयोजना कार्यान्वयनको अभिन्न अंग हो । अनुगमनबाट नियोजित कार्यहरूको प्रगति वा स्थिति जानकारी हुन्छ । यसबाट कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने संस्थालाई लक्षित कार्य पूरा गर्नको लागि लगानी, प्रक्रिया, प्रतिफल र नतीजा कसरी प्रभावकारी बनाउने भन्नेबारे दिशानिर्देश गर्दछ । तसर्थ यस रणनीतिक योजनाको सफल कार्यान्वयनकालागि नगरपालिकाले स्थानीय आवश्यकता बमोजिम अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन रणनीतिक योजनाको कार्यान्वयनको थालनि भएकै दिन बाट लागु हुने गरी स्थानीय तहमा रहेका कार्यालय तथा संघ संस्थाको प्रतिनिधित्व रहने गरी नगरपालिकाका प्रमुखको संयोजकत्वमा २१ सदसीय बालमैत्री स्थानीय शासन नगर अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको व्यवस्था गरिएको छ । यस समितिको गठन देहाय बमोजिम गरिएको छ ।

१. नगरपालिकाको नगर प्रमुख	सम्योजक
२. बाल कल्याण समितिको प्रतिनिधि १	सदस्य
३. शिक्षा कार्यालयको प्रतिनिधि १	सदस्य
४. स्वास्थ्य कार्यालयको प्रतिनिधि १	सदस्य
५. महिला तथा बालबालिका कार्यालय प्रतिनिधि १	सदस्य
६. गैर सरकारी संस्था महासंघको प्रतिनिधि १	सदस्य
७. खानेपानी तथा सरसफाई कार्यालय प्रतिनिधि १	सदस्य
८. नगर बालक्लव सञ्जाल प्रतिनिधि २ (बालक १, बालिका १)	सदस्य
९. पत्रकार महासंघका प्रतिनिधि १	सदस्य
१०. अपांग महासंघका प्रतिनिधि १	सदस्य

११. दलित नगर समन्वय समितिका प्रतिनिधि १	सदस्य
१२. आदिवासी नगर समन्वय समितिका प्रतिनिधि १	सदस्य
१३. मधेसी पिछडा बर्ग नगर समन्वय समिति प्रतिनिधि १	सदस्य
१४. महिला नगर समन्वय समितिका प्रतिनिधि १	सदस्य
१५. गाविस महासंघ जिल्ला समितिका प्रतिनिधि १	सदस्य
१६. बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत नागरिक समाजका अगुवा, शिक्षक शिक्षिका, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका, आमा समूह, लगायतका क्षेत्र र तह बाट नगरपालिकाले मनोनित गरेका ४	सदस्य
१७. नगरपालिकाका कार्यकारी अधिकृत वा नीजले तोकेको सामाजिक विकास शाखाका अधिकृत १	सदस्य सचिव

- नोट: १. नगरपालिकाका प्रमुखको निर्वाचन भई पद बहाली नहुदाका वखत सम्म उक्त जिम्मेवारी सम्हाले नगरपालिकाका कार्यकारी अधिकृतको प्रतिनिधित्व रहनेछ ।
२. सबै निकायले यस समितिको प्रतिनिधित्व स्थायी प्रकृतिको गर्ने गराउने तर्फ विशेष ध्यान पुऱ्याउनु पर्नेछ ।
३. समितिका सदस्यहरूको मनोनयन गर्दा ३३ प्रतिशत महिलाको प्रतिनिधित्व हुने तर्फ विशेष ध्यान पुऱ्याईनेछ ।

६.४.१ समिति सम्बन्धी ब्यवस्था:

यस समितिमा देहाय बमोजिमको अन्तरनिहित ब्यवस्था गरिएको छ ।

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी आचार संहिता सहितको कार्यविधि आफै तयार गरी सोहि बमोजिम कार्य सञ्चालन गर्ने ।
- आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञ, निजी क्षेत्रका प्रतिनिधि तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई आमन्त्रित सदस्यको रूपमा आमन्त्रण गर्न सक्ने ।
- कार्यक्रम, कार्यक्रमको लगानी, प्रक्रिया र प्रतिफलको स्वतन्त्र रूपले अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।

६.४.१ समितिको काम कर्तव्य र अधिकार:

नगरपालिकाले आफ्नो वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट तयार गर्नु अगावै यस समितिले वार्षिक समिक्षा गरी प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी नगरपालिकामा पेश गर्नु पर्ने भएकाले यस समितिको काम कर्तव्य र अधिकार निम्न बमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

- रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको अवस्था अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकालागि आफुलाई आवश्यक पर्ने सूचकहरू निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- यस समितिबाट कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यहरू सञ्चालन गर्ने सरोकारवाला निकायहरूको मुख्य कार्यक्रम, कार्यकलाप र स्रोतसाधनको आधारमा कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रक्रिया एवम् समन्वय बारे लक्षित समुदाय समावेश गरेको छ कि छैन ? कस्ता प्रतिफल आइरहेका छन् ? भन्नेबारेमा विशेष ध्यान दिने ।
- नगरपालिकाबाट स्रोत नक्सा र प्रोफायल तयार गरी संचार र समन्वयको लागि प्रयोगमा ल्याउने ।
- सबै निकायहरूको सहभागितामा कम्तिमा बर्ष भरीमा कम्तिमा २ पटक अनुगमन वा प्रगति समीक्षा गर्ने साथै उक्त समिक्षाबाट प्राप्त सिकाई र अनुभवका बारेमा नगरपालिकालाई सुझाव दिने ।
- आर्थिक बर्षको शुरुको छलफलमा वार्षिक कार्यक्रम, लगानी (Inputs) र प्रक्रियाको सवालमा बढी केन्द्रित हुने, मध्यावधि मूल्याङ्कनका समयमा कार्यक्रमको प्रभावकारीता, सरोकारवालाहरूको सहभागिता र कार्यक्रमको गती (Effectiveness of Program, Participation status of stakeholder and speed of

program) का बारेमा केन्द्रित हुने साथै वर्षको अन्त्यमा आयोजना गरिने समीक्षामा प्रतिफल (Output) का बारेमा ध्यान केन्द्रित गर्ने ।

- यो कार्ययोजना अनुसारको अनुगमनको नतिजा वा जानकारी नगरपालिकाको समीक्षा गोष्ठीमा स्पष्ट रूपमा राखिने व्यवस्था मिलाउने ।
- साभेदार संस्थाको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने संस्था वा निकायको हकमा कार्यक्रमको अनुगमन नतिजा वा जानकारी साभेदारसंस्थालाई गराउने व्यवस्था मिलाउने ।
- अनुगमन तथा समीक्षाबाट देखिएका कार्यान्वयन र समन्वयका समस्याहरू र सफलताका अनुभवहरू सम्बन्धित सहकर्मीहरू बीच छलफल गर्ने गराउने र अझ राम्रो र चाँडो नतिजा प्राप्त गर्न अवलम्बन गरिनु पर्ने कार्यहरूका बारेमा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्था वा कार्यालयलाई सुभाब दिने ।
- पृष्ठपोषण प्याकेज तयार गरी सम्बन्धित निकायमा संप्रेषण गरिनेछ ।
- अनुगमन र मुल्यांकनको सिलसिलामा आवश्यक पर्ने सूचना वा तथ्यांक संकलनका लागि सम्बद्ध संस्थाहरूको नियमित सूचना व्यवस्थापन पद्धती, अभिलेख, प्रगति प्रतिवेदन जस्ता स्रोतहरूका साथै जिल्लास्तरीय अध्ययनसमेत सञ्चालन गर्ने ।
- अनुगमन मूल्याङ्कन प्रतिवेदन प्रकासन गर्ने गराउने ।

नोट: अनुगमन र मुल्यांकन प्रतिवेदन वा सुभाबको आधारमा चलिरहेको कार्यक्रमको सुधार गर्न नगरपालिकाले सम्बद्ध संस्थसंग समन्वय गर्नेछ । साथै, कार्यावधि थप गरिने र अर्को चरणसमेत लागु गरिने कार्यक्रमको सरोकारवालाहरूको प्रतिबद्धता सहित सार्थक सहभागितामा पुनरसम्योजन हुन सक्नेछ ।

अध्याय सात

अपेक्षित प्रतिफल तथा नतिजा, सूचकहरू, कृयाकलाप, जानकारीका स्रोत, जिम्मेवारी साथै पुर्वानुमान /जोखिम

रामधुनि-भासी नगरपालिकालाई वि.सं. २०७६ साल असार मसान्त भित्र बालमैत्री नगरको रूपमा विकास गर्ने मूल लक्षका साथ तयार गरिएको यस रणनीतिक योजनाको यो अध्याय सबै भन्दा महत्वपूर्ण भाग हो । यसमा रणनीतिक योजनाले निर्दिष्ट गरेको दिर्घकालिन सोच, लक्ष, उद्देश्य र तीनको प्रतिफल प्राप्तिकालागि अवलम्बन गरिने रणनीतिक योजनामा आधारित कृयाकलाप उल्लेख गरिएको छ । यसरी रणनीतिक योजनाका साथ सञ्चालनमा ल्याईने कृयाकलापहरूलाई कार्यान्वयनको क्षेत्रमा लैजादा आई पर्ने जोखिम तथा कृयाकलाप सञ्चालन र त्यसमा आईपर्ने जोखिमलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि कृयाशिल रहनु पर्ने जिम्मेवार पक्ष र प्राप्त उपलब्धि तथा नतिजाहरू जानकारी हुने स्रोतका बारेमा समेत उल्लेख गरिएको छ । यस अध्यायमा यस रणनीतिक योजनाको अपेक्षित प्रतिफल तथा नतिजा, यी नतिजा प्राप्तिकालागि सञ्चालन गरिने कृयाकलाप, नतिजा प्राप्त भए नभएको जानकारी प्राप्त गर्ने सूचकहरू लगायत विषयगत रणनीति, जानकारीका स्रोत तथा जोखिमका विषय समेतलाई सहज र सरल ढंगबाट बुझ्न, कार्यान्वयनमा ल्याउन, विश्लेषण गर्न तथा समन्वय विस्तार गर्न सहज बनाउने गरी तर्कबद्ध ढांचा (Logical Framework) मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

७.१ विषयगत तर्कबद्ध ढांचा (Logicak Framework)

७.१.१ बाल वचाउ (CHILD SURVIVAL)

१. मात्र स्वास्थ्य सेवा, २. बाल स्वास्थ्य सेवा ३. सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा			
अपेक्षित प्रतिफल तथा नतिजा	सूचकहरू	जानकारीको स्रोत	जिम्मेवारी
<p>१) रामधुनि-भासी नगरका सम्पूर्ण गर्भवती महिलाहरूले सर्वसुलभ रूपमा पुर्व प्रसुती, प्रसुती र उत्तर प्रसुती सेवा साथै आवश्यक पोषण प्राप्त गरेका हुनेछन साथै वर्तमान मातृ मृत्युदरमा ९५ प्रतिशतले कमी आएको हुनेछ ।</p> <p><u>कृयाकलाप :</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● तथ्याङ्क प्राप्त हुन बाँकि रहेका क्षेत्र र तहको तथ्याङ्क संकलन गर्ने गराउने साथै अध्यावधिक गर्ने गराउने । ● नगरका विभिन्न वडाहरू लाई पायक पर्ने स्थानमा आवश्यकताको पहिचान गरी नगर स्वास्थ्य केन्द्रको स्थापन गर्ने । ● स्वास्थ्य केन्द्र माफत गर्भवती जाँच सेवा लाई प्रभावकारी बनाउने । ● गर्भवति महिला पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● दक्ष स्वास्थ्य कर्मिहरूको संख्यात्मक बृद्धि साथै शिप र दक्षता बृद्धिमा विशेष पहल गर्ने ● गर्भवती महिलालाई स्वास्थ्य जाँच गराउन अभिप्रेरित गर्ने साथै सबै प्रकारको खोपबारे लक्षित वर्ग समुदायमा सचेतनामुलक तालिम, 	<p>क. राष्ट्रिय सूचकहरू</p> <p>१. गर्भवती आमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मिबाट सुत्केरी गराएका हुनेछन् ।</p> <p>२. गर्भवती महिलाहरूले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ४ पटक र प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएका हुनेछन् ।</p> <p>३. सबै गर्भवती आमाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लिएका हुनेछन् ।</p> <p>४. गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरूले आईरन चककी (जम्मा २२५ वटा) खाएका हुनेछन् ।</p> <p>ख. स्थानीय सूचकहरू</p> <p>१. स्वास्थ्य संस्था, तथा स्वास्थ्य कर्मिहरूको संख्यामा बृद्धि हुनुको</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● जिल्ला जन स्वास्थ्य कार्यालय ● नगरपालिकाको प्रतिवेदन ● स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरूको प्रतिवेदन ● सामाजिक संघ संस्थाहरूको प्रतिवेदन ● स्वास्थ्य सम्बन्धी नगर को तथ्याङ्क ● स्वास्थ्य सम्बन्धीका लेख रचना तथा प्रकासनका साथै पत्र पत्रीका तथा सञ्चारका श्रोतहरू 	<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय ● अस्पताल, नर्सिङ होम तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरू ● नगरपालिका <p>२. सहयोगी:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी संघ संस्थाहरू ● आमा समूह ● महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका ● घर परिवार ● अभिभावक ● टोल संगठन ● स्थानीय तहमा कार्यरत सामुदायिक संघ संस्थाहरू ● यातायात संग सम्बन्धित संघ संस्थाहरू ● चिकित्सकहरू
			<p>तथ्याङ्क तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूको अभाव</p> <p>यातायात साधनको अवरोध</p> <p>एम्बुलेन्स लगायतका यातायातका साधनको अभाव</p> <p>तल्लिम प्राप्त कर्मिको अभाव</p> <p>स्वास्थ्य तथा औषधिको अभाव</p> <p>यातायात साधनको लागि उपयुक्त बाटोघाटो अभाव</p>

<p>अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • खोपको महत्वबारे सञ्चार माध्यम साथै प्रचार प्रसार सामग्रीको निर्माण तथा वितरण गर्ने । • टी टी खोपको लागि गर्भवती महिलाको पहिचानगरी स्वयंसेविका द्वारा चिन्ह प्रदान गरी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । • आईरन चक्की वितरण गर्ने । • प्रत्येक हप्ता गर्भवति महिलाहरू लाई भेला गरी फलफुल तथा दुध स्वास्थ्य कर्मी कै निगरानिमा खान लगाउने • गर्भवती महिला लाई क्यालसियम चक्की वितरण गर्ने • सिमान्तकृत परिवारका गर्भवती महिलालाई सरसफाई को लागी निशुल्क साबुन,सेम्पु तथा तेल वितरण गर्ने • स्वास्थ्य संस्थामै अनिवार्य प्रशुति गर्न अभिप्रेरित गर्ने गराउने । • एम्बुलेन्स सेवालालाई प्रभावकारी र सर्व सुलभ बनाउने । • विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाको सम्लग्नता र सहयोगमा प्रत्येक ३-३ महिनामा नगरका विपन्न वर्ग, पिछडिएका तथा गरिब समुदायहरू बसोबास गरेका क्षेत्रहरूलाई लक्षित 	<p>साथै उनिहरूको सेवा प्रवाह क्षमतामा समेत सुधार आएको हुनेछ ।</p> <p>२. गर्भवती महिलाहरूले एच. आई.भी. परीक्षण गराएका हुनेछन्</p> <p>३. वर्तमान मातृ मृत्यू दरमा ९५ % कमि आएको हुनेछ ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> • नीजि स्वास्थ्य क्लिनिकहरू • औषधि उत्पादकहरू 	<ul style="list-style-type: none"> • सरकारी स्वास्थ्य संस्थाको सेवाप्रति नागरिकको विश्वसनियतामा कमि ।
--	---	--	--

<p>गरी निशुल्क घुमिन्त स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन गर्ने गराउने ।</p>				
<p>२) रामधुनि-भासी नगरका सम्पूर्ण नवजात शिशु तथा बालबालिकाले आधारभुत खोप, पुर्ण स्तनपान, पोषण लगायतका सेवाहरू सर्वसुलभ रुपमा प्राप्त गरेका हुनेछन साथै वर्तमान बाल मृत्युदरमा ९५ % ले कमी आएको हुनेछ ।</p>	<p>क. राष्ट्रिय सूचकहरू</p> <ol style="list-style-type: none"> १. ६ महिना सम्म वच्चाले आमाको दुध मात्र खाएका हुनेछन् । २. जन्मेको १ वर्ष भित्रका सबै बालबालिकाले पूर्ण खोप (डिपिटि, हेपाटाईटिस बि, हिब ३ मात्रा) पाएका हुनेछन् । ३. ६ महिनादेखि पाँच वर्षभुनिका सबै बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएका हुनेछन् । ४. एच् आई भी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका बालबालिकाहरूलाई एचयउजथविहष्क पाएका हुनेछन् <p>ख. स्थानीय सूचकहरू</p> <ol style="list-style-type: none"> १. प्रत्येक ३-३ महिनामा नगरका विपन्न वर्ग, पिछडिएका तथा 	<ul style="list-style-type: none"> जिल्ला जन स्वास्थ्य कार्यलयको तथ्याङ्क नगरपालिकाको प्रतिवेदन स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरूको प्रतिवेदन सामाजिक संघ संस्थाहरूको प्रतिवेदन स्वास्थ्य सम्बन्धी नगरको तथ्याङ्क स्वास्थ्य सम्बन्धी का लेख रचना तथा प्रकासनका साथै पत्र पत्रिका तथा सञ्चारका श्रोतहरू 	<p>प्रमुख जिम्मेवारी:</p> <ul style="list-style-type: none"> जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय अस्पताल, नर्सिङ होम तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरू नगरपालिका <p>२. सहयोगि:</p> <ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत नैर सरकारी संघ संस्थाहरू आमा समूह महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका घर परिवार अभिभावक टोल संगठन स्थानीय तहमा कार्यरत सामुदायीक संघ संस्थाहरू यातायात संग सम्बन्धित संघ संस्थाहरू चिकित्सकहरू नीज स्वास्थ्य क्लिनिकहरू 	<ul style="list-style-type: none"> तथ्याङ्क तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूको अभाव तल्लिम प्राप्त कर्मीको अभाव यातायात साधनको अवरोध एम्बुलेन्स लगायतका यातायातका साधनको अभाव स्वास्थ्य सामग्रीको अभाव तथा अपर्याप्तता यातायात साधनको लागि उपयुक्त बाटोघाटो अभाव सरकारी स्वास्थ्य संस्थाको सेवाप्रति
<p>कृयाकलाप :</p> <ul style="list-style-type: none"> तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने । वच्चा जन्म लिने बितिकै नाभि मलमको अनिवार्य प्रयोगको ब्यवस्था मिलाउने । वच्चा जन्म लिने बितिकै एक घन्टा भित्र आमाको विगौति दुध खुवाउनकालागि आमाहरू लाई सूशुचित गर्ने गराउने । नवजात शिशुलाई स्वास्थ्य जाँच गराउन अभिप्रेरित गर्ने साथै सबै प्रकारको खोपबारे आमा तथा लक्षित वर्ग समुदायमा सचेतनामुलक तालिम, अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । बाल खोपको महत्वबारे सञ्चार माध्यम साथै प्रचार प्रसार सामाग्रीको निर्माण तथा वितरण गर्ने । सबै खाले खोपको लागि वच्चाको 				

<p>पहिचानगरी स्वयंसेविका द्वारा चिन्ह प्रदान गरी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● छ महिना पछि पोषिलो लिटो तथा बालभिटा वितरण गर्ने । ● नवजात शिशुको नियमित तौल लिने व्यवस्था मिलाउने साथै स्वयम् सेविका मार्फत यस बारेमा अभिप्रेरित गर्ने गराउने । ● सरसफाई को लागी सिमान्तकृत परिवारमा बालबालिकाकालागि निशुल्क साबुन, सेम्पु तथा तेल वितरण गर्ने । 	<p>गरिब समुदायहरू बसोवास गरेका क्षेत्रहरूमा निशुल्क घुम्टि बाल स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन भएको हुनेछ ।</p> <p>२. सवै बालबालिकाहरूको सरसफाई को अवस्थामा सकारात्मक सुधार आएको हुनेछ ।</p>	<p>● औषधि उत्पादकहरू</p>	<p>नागरिकको विश्वसनियता ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● औषधि उत्पादकहरूको कृयाशिलता
<p>३) समुदाय स्तरीय स्वास्थ्य सेवा ।</p> <p>रामधुनि-भासी नगरपालिका क्षेत्र भित्रका सवै महिला तथा बालबालिकाले सर्व सुलभ रुपमा खानेपानि तथा सौचालय उपभोग गर्न पाएका हुनेछन साथै वातावरणीय सरसफाईमा गणनायोग्य सुधार आएको हुनेछ ।</p> <p>कृयाकलाप :</p> <ul style="list-style-type: none"> ● तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने गराउने । ● स्वच्छ खाने पानिकालागि समुदाय स्तरीय ओभर हेड टैंकको निर्माण तथा पाईपलाईनको ब्यवस्था गर्ने साथै सवै घर परिवारले प्रयोग गर्दै आएका टुबवेलको पानिलाई सुरक्षित बनाउन सचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने । 	<p>क. राष्ट्रिय सूचकहरू</p> <ol style="list-style-type: none"> १. सवै घरधुरिमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा भएको हुनेछ । २. चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि साबुन पानीले हात धुने 	<p>● घरधुरीमा टासेको पुर्ण सरसफाई को स्टीकर</p> <p>● नगरपालिकाको प्रतिवेदन</p> <p>● स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरूको प्रतिवेदन</p> <p>● सामाजिक संघ संस्थाहरूको प्रतिवेदन</p>	<p>● मानवीय तथा आर्थिक श्रोतको अभाव</p> <p>● समन्वयात्मक कार्य प्रणलीको अभाव</p> <p>● सर्वसाधारण नगरबासीहरू को चासोमा कर्म शिक्षा र चेतना</p>

<ul style="list-style-type: none"> ● खाने पानिको कुनै पनि सुविधा उपलब्ध हुन नसकेका विपन्न वर्गका परिवारलाई टुवेल वितरण गर्ने । ● पानिलाई उमालेर मात्र खाने बानिको विकासकालागि सचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने । ● सवै घरपरिवारले अनिवार्य सौचालयको निर्माण तथा प्रयोग गर्ने ब्यवस्था मिलाउने । ● चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि सावुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकासकालागि सचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने । ● फोहोर मैला संकलन तथा प्रशोधन केन्द्रको स्थापना र विकास गर्ने । ● तोकिएको स्थान र क्षेत्रमा मात्र आफुले उत्पादन गरेको फोहोरको विसर्जन गर्न सवै नगरबासिलाई सचेत गर्ने गारउने । 	<p>परिपाटीको विकास भएको हुनेछ ।</p> <p>ख. स्थानीय सूचकहरू:</p> <ol style="list-style-type: none"> १. रामधनि-भासी नगर भित्रका सवै विद्यालय, सार्वजनिक स्थलमा सम्भव रहे सम्म ओभरहेड टेङ्गि सहितको पाइपलाईन वा सुरक्षित टुवेलको माध्यम बाट स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ २. नगरका सवै घर परिवारले सौचालयको निर्माण गरी पूर्ण प्रयोग गरेका हुनेछन् । ३. नगरका सार्वजनिक स्थलहरू लगायत सवै विद्यालयहरूमा सौचालयको ब्यवस्था भएको हुनेछ । ४. नगर क्षेत्र भित्र फोहोर मैला संकलन तथा प्रशोधन केन्द्रको ब्यवस्था भएको हुनेछ, नगर क्षेत्र, सार्वजनिक स्थल, विद्यालय लगायतका स्थान हरूमा तोकिएको स्थानमा मात्र फोहोर मैला फाल्न पाउने ब्यवस्था कडाईका साथ लागु भएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्वास्थ्य सम्बन्धी नगर को तथाङ्ग ● स्वास्थ्य सम्बन्धी का लेख रचना तथा प्रकासनका साथै पत्र पत्रीका तथा सञ्चारका श्रोतहरू ● फोहोर मैला सङ्कलन तथा विसर्जन केन्द्र साथै घर घरमा निर्मित सौचालय तथा जडान भएको धारा साथै सुरक्षित टुवेलहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ● अभिभावक ● टोल संगठन ● स्थानीय तहमा कार्यरत सामुदायीक तथा नैर सरकारी संघ सस्थाहरू ● स्थानीय स्तरमा कार्यरत सरकारी कार्यालयहरू 	<p>स्तर त्स</p> <ul style="list-style-type: none"> ● समुदाय जिम्मेवारी बाट टढा रहेमा
---	---	---	---	---

विषयगत रणनीति :

- तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने कार्यलाई विशेष प्राथमिकताका साथमा प्रविधियुक्त तथ्याङ्क संकलन सञ्जाल निर्माण गर्ने ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा स्वास्थ्य व्यवस्थापन निर्देशिका निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरूको विद्यमान भौतिक पूर्वाधार सुधार गर्ने गराउने ।
- औषधि उत्पादकहरूलाई गुणस्तरयुक्त औषधिको उत्पादन र सर्वसाधारण नागरिकको लागत पहुँच अभिवृद्धिका लागि उत्पादन लागत मूल्य र उपभोक्त मूल्य विचको अन्तरलाई कम गर्ने तर्फ विशेष व्यवस्थापनमा कृयाशिल गराउने ।
- आधारभूत स्वास्थ्य रक्षाकालागि दक्ष स्वास्थ्यकर्मिको पर्याप्तता, आधारभूत औषधि सहितका औषधि पसलको व्यवस्था मिलाउने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरूको स्थापना र विकास गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाको माध्यम बाट स्वास्थ्य शिक्षा अभिवृद्धि गर्ने सब्य दृष्य सामाग्रिहरू बाट स्वास्थ्य शिक्षा प्रदान गर्ने ।
- गर्भवती महिलाले स्वास्थ्य संस्थामा ४ पटक जाँच गर्न आउंदा फलफुल तथा पोषणयुक्त खानेकुरा वितरण गर्ने ।
- एक घर एक सौचालय, एक सार्वजनिक स्थल न्यूनतम एक सौचालयको व्यवस्था गरी कडाईका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- स्वयम्सेविका तथा आमा समुहहरूको परिचालन गर्ने ।
- उपयुक्त स्थानको छनोट गरी फोहोर सङ्कलन तथा विसर्जन केन्द्रको व्यवस्थापन, पानि टेङ्किको निर्माण र पाईपालाईनको विस्तार गर्ने गराउने ।
- अन्तगमन प्रणालिको विकास गर्ने ।
- सौचालय, स्वच्छ खानेपानिको सुविधा तथा फोहोरमैलाको सुरक्षित विसर्जन स्थल भएका घर परिवारमा हरियो स्टिकर टास्ने ।
- सहयोगी र साभेदार संघ सस्था तथा कार्यालयहरू संग समन्वय विस्तार र विकास गर्ने ।
- पूर्ण सरसफाई सहित स्वास्थ्य सचेतनामा सम्लग्न हुने नगरपालिका क्षेत्र भित्रका प्रत्येक वडाका उत्कृष्ट २-२ घरपरिवार तथा विद्यालयलाई रामधुनि स्वास्थ्य एवार्ड बाट प्रत्येक वर्ष सम्मानित गर्ने ।

७.१.२ बाल संरक्षण (Child Protection)

१. जन्मदर्ता २. बाल श्रम शोषण ३. दुर्ब्यवहार तथा हिंसा				
प्रतिफल / नतिजा / कृयाकलाप	सूचकहरू	जानकारीको श्रोत	जिम्मेवारी	पूर्वानुमान / जोखिम
<p>१) जन्म दर्ता</p> <p>क. प्रतिफल / नतिजा:</p> <p>वि.सं. २०७४ साल भित्र नगरका सतप्रतिसत बालबालिकाहरूको जन्म दर्ता भईसकेको हुनेछ साथै सतप्रतिसत जन्मदर्ता गर्ने गराउने नियमित र दिगो ब्यवस्थापन भएको हुनेछ ।</p> <p>ख. कृयाकलाप:</p> <p>१. जन्मदर्ताको महत्त्वका बारेमा अभिमुखिकरण तथा प्रचार प्रसार कार्यक्रम सञ्चालन गरी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।</p> <p>२. थप एक पटक जन्मदर्ता अभियान सञ्चालन गर्ने ।</p> <p>३. घटना दर्ता निर्देशिका तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।</p> <p>४. जन्मदर्ता सफ्टवेयर निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने</p> <p>५. सतप्रतिशत जन्म दर्तालाई निरन्तरता दिन जन्मेको ३५ दिन भित्र दर्ता गर्ने दलित लाई रु. १००० र अन्यलाई रु. ५०० पोषण खर्च उपलब्ध गराउने र सो मध्ये सबै भन्दा अगाडि दर्ता गर्ने</p>	<p>क. राष्ट्रिय सूचक</p> <ul style="list-style-type: none"> वि.सं. २०७४ साल भित्र विद्यमान अवस्थामा छुट हुन गएका समेत ५ वर्ष मुनिका सतप्रतिसत बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनेछ । <p>ख. स्थानीय सूचकहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> वि.सं. २०७४ साल भित्र जन्म दर्ता तथा घटना दर्ता सञ्चालन ब्यवस्थापन निर्देशिका तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ । वि.सं. २०७४ साल असार मसान्त भित्र नगरमा जन्मदर्ता तथा घटना दर्ताकालागि सफ्टवेयरको माध्यम बाट आधुनिक सूचना तथा घटना 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका को प्रतिवेदन बाल संरक्षण समितिको प्रतिवेदन जिल्ला बालकल्याण समितिको प्रतिवेदन् अनुगमनका प्रतिवेदनहरू सञ्चारका श्रोतहरू 	<ul style="list-style-type: none"> मुख्य जिम्मेवारी: <ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका सहयोग: <ul style="list-style-type: none"> घरपरिवार गैर सरकारी संघ सस्था हरू विद्यालयहरू सामुदायीक संघ सस्थाहरू बालकलवहरू 	<ul style="list-style-type: none"> सहि तथ्याङ्क आउन नसकेमा श्रोतको अभाव भएमा

<p>अभिभावकलाई सम्मान तथा पुरस्कार दिने प्रकृत्यालाई निरन्तरता दिने । प्रत्येक महिनाको पहिलो आइतावर पोषण सम्बन्धी अभिमुखिकरण कार्यक्रमका साथ पोषण खर्च उपलब्ध गराउने ।</p>	<p>दातृ सञ्जाल को स्थापना भई घटना दर्ताको कार्य ब्यवस्थित हुने विश्वासिलो आधार तयार भएको हुनेछ ।</p>		
<p>२. बालश्रम शोषण:</p> <p>क. प्रतिफल / नतिजा:</p> <p>वि.सं. २०७५ साल भित्र रामधुनि-भासी नगरपालिका क्षेत्र भित्र निकृष्ट प्रकारको बाल श्रमको अन्त्य भएको हुनेछ साथै अन्य क्षेत्रमा समेत बालश्रमको प्रयोगमा ९० % ले कमि आएको हुनेछ ।</p> <p>ख. कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाका विभिन्न क्षेत्रमा कार्यरत श्रमिक तथा सडक बालबालिकाहरूको तथ्याङ्क संकलन गरी अद्यावधिक गर्ने । निकृष्ट श्रममा सम्वलन बालबालिकाहरूको उद्धार गरि परिवारमा पुनर्स्थापना गर्ने । श्रमिक बालबालिकाको उद्धार र पुनर्स्थापनाका लागि आवधिक रूपमा ड्रप इन सेन्टर तथा ट्रान्जिट हाउस संचालन गर्ने । सडक बालबालिकाहरूकालागि खाना, नाना र वास सहितको आवधिक 	<p>क. राष्ट्रिय सूचक:</p> <ul style="list-style-type: none"> वि.सं. २०७५ साल असार मसान्त भित्र निकृष्ट प्रकारको बालश्रम दर १०० % घटेको हुनेछ । <p>ख. स्थानीय सूचकहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> वि.सं. २०७५ साल असार मसान्त भित्र अन्त्य प्रकारको बालश्रम दर ९० % घटेको हुनेछ । सडक बालबालिकाको संख्या १०० % घटेको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका को प्रतिवेदन बाल संरक्षण समितिको प्रतिवेदन जिल्ला बालकल्याण समितिको प्रतिवेदन् अनुरामनका प्रतिवेदनहरू सञ्चारका श्रोतहरू 	<p>मूख्य जिम्मेवारी:</p> <ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका श्रम कार्यालय स्थानीय प्रशासन <p>सहयोग:</p> <ul style="list-style-type: none"> घरपरिवार गैर सरकारी संघ सस्था हरू विद्यालयहरू सामुदायीक संघ सस्थाहरू <ul style="list-style-type: none"> सहि तथ्याङ्क आउन नसकेमा श्रोतको अभाव भएमा स्थानीय प्रशासनको सहायोग नरहेमा

<p>आवसगृहको व्यवस्था गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● १४ देखि १८ बर्ष उमेरका विभिन्न श्रममा सम्लग्न बालबालिकहरूलाई सीपमूलक तालिम दिने । ● विद्यालय उमेरका सबै श्रमिक बालबालिकालाई अनिवर्या विद्यालय शिक्षा प्राप्तिकालागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने । ● बालश्रम हुने सम्भावित क्षेत्रका सेवा प्रदायकहरूलाई तालिम दिने ● बालश्रममा लागेका बालबालिका तथा तिनिरूका अभिभावक हरूलाई व्यवसयिक तालिम दिने ● बालश्रम मुक्त होटल, उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय बनाउने अभियान संचालन गर्ने । 			<ul style="list-style-type: none"> ● बालकलवहरू 	
<p>३. दुर्ब्यवहार तथा हिंसा</p> <p>क. प्रतिफल / नतिजा:</p> <p>वि.सं. २०७५ साल भित्र बाल विवाहका घटना १०० % ले महिला तथा बालबालिकामा हुने दुर्ब्यवहार तथा हिंसाका घटनामा ९० % ले कमि आएको हुनेछ ।</p> <p>ख. कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● नगर क्षेत्र भित्र हुने तथा भईरहेका बालविवाह, दुर्ब्यवहार तथा हिंसाका घटना, लागु औषध दुर्व्यासनीहरू को तथ्याङ्क संकलन गर्ने साथै यासो हुनुको 	<p>क. राष्ट्रिय सूचक:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● वि.सं. २०७६ साल असार मसान्त भित्र बाल विवाहको संख्यामा १०० % कमी आएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिका प्रतिवेदन ● बाल संरक्षण समितिको प्रतिवेदन 	<p>मुख्य जिम्मेवारी:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिका ● स्थानीय प्रशासन 	<ul style="list-style-type: none"> ● सहि तथ्याङ्क आउन नसकेमा ● श्रोतको अभाव भएमा ● स्थानीय प्रशासनके

<p>कारणहरू पत्ता लगाई निराकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्ने गराउने</p> <ul style="list-style-type: none"> ● नगर बाल संरक्षण निर्देशिका वनाई कार्यान्वयनमा ल्याउने । ● बाल विवाह विरुद्धको अभियान संचालन गर्ने साथै किशोर किशोरीहरूलाई बाल विवाह वाट उत्पन्न हुने असरका बारेमा विद्यालय तथा समुदाय स्तरमा प्रशिक्षण तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप कार्यक्रम संचालन गर्ने । ● बाल विवाह र यौन दुर्व्यवहार न्यूनिकरण गर्न समुदाय र विद्यालयहरूमा चेतनामुलक पाठ्य सामग्री वितरण गर्ने । ● पत्रपत्रिका र सञ्चारका माध्यम बाट लेख रचन प्रकासन साथै सडक नाटकको माध्यमबाट बाल विवाह तथा बाल दुर्व्यवहार र महिला तथा बालबालिका हिंसाका बारेमा ब्यापक प्रचार प्रसार गर्ने साथै बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्धनकालागि, जनचेतनामुलक च्याली, सभा गोष्ठी, सम्मेलन, रेडियो तथा टेलिभिजन प्रसारण तथा सामुदायीक अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ● वि.सं. २०७६ साल असार मसान्त भित्र घरपरिवार र समुदायबाट महिला बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, वेचबिखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्ने कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको हुनेछ । ● वि.सं. २०७४ साल पौष मसान्त भित्र बाल संरक्षणसम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली सञ्चालनमा ल्याइएको हुनेछ । <p>ख. स्थानीय सूचकहरू:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सामुदायीक तथा संस्थागत विद्यालयमा भयरहित वातारणको विकास हुनुको साथै सवै शिक्षक तथा शिक्षिकाहरूले भय रहित शिक्षण विधि माफत बालबालिकाहरूलाई अध्ययन अध्यापन गराएका हुनेछन् । ● नगरका सवै घरपरिवारहरू बाल संरक्षण गृहको रुपमा कृत्यासिल भएका हुनेछन् । ● इलाका प्रहरी कार्यालय भित्र एक व्यवस्थित बाल संरक्षण इकाईको संरचना तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ । ● नगरपालिकामा एक बाल न्याईक इकाईको व्यवस्था भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ । ● सवै सरोकारवालाहरू संघ सस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ● जिल्ला बालकल्याण समितिको प्रतिवेदन ● अनुगमनका प्रतिवेदनहरू ● सञ्चारका श्रोतहरू 	<p>सहायोग नरहेमा</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सहयोग: ● घरपरिवार ● गैर सरकारी संघ सस्था हरू ● विद्यालयहरू ● सामुदायीक संघ सस्थाहरू ● बालकलवहरू
--	---	--	---

	कार्यालय,, उद्योगि, ब्यापारी तथा ब्यवसायीहरूले बाल अधिकार सरक्षण र सम्बर्धनमा प्रतिबद्धता जाहेर गरेका हुनेछन र आ-आफ्नो क्षेत्र बाट आचार संहिता निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएका हुनेछन् ।			
<p>विषयगत रणनीति:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● तथ्यांक अध्ययवधिक र ब्यवस्थित गर्ने गराउने । ● जनचेतनामुलक कार्यक्रमहरूकालागि अभिभावक, बालकत्व तथा बालकत्व सञ्जाल, नगर तथा बडा स्तरीय समितिहरु, शिक्षक शिक्षिका, रोजगारदाता एवं अन्य सरोकारवालाहरूलाई परिचालन गर्ने । ● बालश्रम शोषण विरुद्धको आचार संहिता निर्माण गरी निकृष्ट प्रकारको बालश्रमको प्रयोगमा प्रतिबन्ध लगाउने । ● बालश्रमीकको प्रयोग भएका उद्योग, होटेल लगायतका विभिन्न ब्यवसायका क्षेत्रबाट उत्पादन हुने तथा विक्रि वितरण हुने बस्तुहरूमा रोक लगाउन आवश्यक प्रकृया अधि बढाउने ● MCPC लाई सकृय बनाउन नियमित बैठक, गठन र पुनरगठन गर्ने । ● बाल विवाह तथा बाल दुर्ब्यवहार र हिंसा साथै लागु औषध दुर्ब्यासनीका विरुद्ध पारालिगल, आमा समुह तथा नागरिक सरोकार मञ्चालाई कृयाशिल बनाउने । ● नगरका अति महत्वपूर्ण र सम्बेदन सिल स्थानहरूमा जनचेतानमुलक होडिडबोर्ड राख्ने ● विद्यालयहरूमा भय रहित वातावरणमा पठन पाठन गर्नु पर्ने ब्यवस्थालाई अनिवार्य गर्ने साथै भयको वातावरण सृजना गर्ने जोकोहिलाई पनि कारवाहि हुने ब्यवस्था गर्ने । ● ड्रूपईन सेण्टर र ट्रान्जिट हाउस सञ्चालनकालागि निजी क्षेत्र लगायतका सरोकारवालाहरू संग साभेदारी गर्ने । ● सडक बालबालिकाहरूकालागि खाना, नाना र वास सहितको आवश्यक सम्यन्त्र निर्माण गर्ने । ● नगर भित्रका सबै घर परिवारलाई बाल सरक्षण गृहको रुपमा कृयाशिल गराउने । ● मलिहा तथा बालबालिका विकास कोष अन्तरगत आपतकालीन बाल उद्धार कोषको ब्यवस्था गरी प्रभावकारी परिचालन र प्रचार प्रसार गर्ने साथै सेवा केन्द्रको प्रचारप्रसार तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने । ● बाल विज्याईमा परेका बालबालिकाको सवाललाई बाल इजलासबाट सुनुवाई गर्ने ब्यवस्था मिलाउने । ● सरोकार वालाहरूको साभेदारीमा सामुदायीक सुधार गृहहरूको ब्यवस्थापन गर्ने । ● स्थानीय प्रहरी प्रशासनको कार्यालयमा रहने बाल सरक्षण ईकाईलाई सकृय बनाउने । ● नगरपालिकामा स्थापना भएको बाल न्याईक इकाईलाई प्रभावकारि बनाउने । ● बालमैत्री नीति कार्यान्वयनय नगर्ने घरपरिवारलाई नगरपालिका बाट उपलब्ध गराईने सेवा सुविधामा रोक लगाउने । 				

- पीडित र उनको परिवारलाई समाजनमा पुनर्स्थापनको लागि जीविकोपार्जन गर्न सीपमुलक तालिम सञ्चालन गरी प्रविधीको हस्तान्तरण गर्ने ।
- नगर भित्र सञ्चालित सामुदायीक तथा सस्थागत विद्यालय तथा उच्च मा.वि. तथा क्याम्पसहरू मार्फत दुर्ब्यवहार तथा दुर्ब्यासनी विरुद्ध संगठित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- राजनीतिक दल लगायत सबै सरोकारवालाहरू संघ सस्था कार्यालय,, उद्योगि, ब्यापारी तथा व्यवसायीहरूले बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्धनमा प्रतिबद्धता जाहेर गर्ने र आ-आफ्नो क्षेत्र बाट आचार संहिता निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।

७.१.३ विकासको अधिकार (RIGHTS OF DEVELOPMENT)

१) शिक्षा २) खेल तथा मनोरंजन ३) सिप विकास			
प्रतिफल/नतिजा/ कृयाकलाप	सूचक	जानकारीकाश्रोत	जिम्मेवारी
<p>१. शिक्षा</p> <p>क). प्रतिफल/नतिजा:</p> <p>रामधुनि-भासी नगरपालिका क्षेत्र भित्रका पूर्व प्राथमिक विद्यालय तथा विद्यालय उमेरका सत प्रतिशत बालबालिकाहरूले वि.सं. २०७६ साल भित्रमा बालमैत्री वातावरणमा शिक्षा प्राप्त गरिरहेका हुनेछन् साथै सिमान्तकृत तथा लक्षित परिवार समेतका शिक्षाको अवसर बाट बन्धित बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच पुगी सहभागीता बृद्धि हुनुको साथै कक्षामा नियमितता भएको हुनेछ ।</p>	<p>क. राष्ट्रिय सूचकहरू:</p> <p>१. नगर क्षेत्रका ४ वर्ष सम्मका ८५ % बालबालिकाहरू वि.सं. २०७४ साल भित्र प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएका हुनेछन् ।</p> <p>२. वि.सं. २०७४ साल भित्र कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समूहका</p>	<p>१.नगरपालिका तथा वडा कार्यालयको प्रतिवेदन तथा प्रोफाईल ।</p> <p>२.संबन्धित विद्यालयको अभिलेख ।</p> <p>३.निजी विद्यालय संग</p>	<p>१.प्रमुख जिम्मेवारी</p> <ul style="list-style-type: none"> ● अभिभावक ● विद्यालय ● नगरपालिका ● समुदाय
<p>ख)कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● बालमैत्री विद्यालयका न्यूनतम सूचकहरूको निर्धारण गर्ने साथै विद्यालय स्वमूल्याङ्कन कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने । ● सामाजिक नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालय उमेरका तर विद्यालय 	<p>१. गरिवी, घरेलू हिंसा, सामाजिक द्वन्द्व लगायतका कारणले अभिभावकहरूले बालबालिकालाई विद्यालय नपठाएमा</p>		

<p>जाने अवसर बाट बन्चित रहेका बालबालिकाहरूको अवस्था विवरण सहितको तथ्यांक संकलन गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● लक्षित वर्गका बालबालिकाको विद्यालयमा पहुँच बृद्धिकालागि अभिभावक शिक्षा तथा पिछडिएका गरिव टोलवस्तीमा विद्यालय भर्नाका लागि जनचेतनामुलक घरदैलो कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● विद्यालय भर्नाको लागि सार्थक प्रचार प्रसार गर्ने । ● जिल्ला शिक्षा कार्यालय समेतको सहयोग र समन्वयमा विद्यालयहरूको स्वमूल्याङ्कन गरी नगरका सबै सामुदायीक विद्यालयहरूको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा विशेष सहयोग पुर्याउने । ● निजी विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार तथा शैक्षिक कृयाकलाप बालमैत्री बनाउने । ● सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको गठन गर्ने गराउने । ● छात्राहरूकालागि छुट्टै शौचालय तथा आवश्यक सामाग्री सहितको चेन्जिड कक्षको निर्माण गर्ने । ● प्राथमिक बालविकास केन्द्रहरूको स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापनगर्ने । ● नगरका सबै सामुदायिक तथा 	<p>सत्प्रतिशत बालबालिका हरू विद्यालय भर्ना भएका हुनेछन् ।</p> <p>३. वि.सं. २०७५ साल भित्र ५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका ९५ % बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा (१ कक्षा देखि ८ सम्म) पूरा गरेका हुनेछन् ।</p> <p>४. वि.सं. २०७५ साल असार मसान्त भित्र औपचारिक शिक्षाबाट वचित बालबालिकाको लागि अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्था भएको हुनेछ ।</p> <p>५. वि.सं. २०७५ साल भित्र नगर क्षेत्रका सत प्रतिशत विद्यालयमा छात्र छात्रा को लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ ।</p> <p>ख. स्थानीय सूचकहरू:</p> <p>१. बालमैत्री विद्यालयका न्यूनतम सूचकहरू निर्धारण हुनुको साथै बालमैत्री विद्यालय मूल्याङ्कन कार्यविधि तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।</p> <p>२. नगरका सबै सामुदायीक तथा सस्थागत विद्यालयहरूमा २०७६ साल भित्र सूचकमा उल्लेखित न्यूनतम पूर्वाधारहरू तयार भई बालबालिकाले सेवा उपभोग गरिरहेका हुनेछन् ।</p> <p>➤ भवन, कक्षा कोठा तथा फर्निचर १००%</p> <p>➤ कम्पाउण्ड घेराबारा १०० %</p> <p>➤ विद्युतिकरण ९५%</p> <p>➤ सौचालयको पर्याप्तता ७५ %</p>	<p>आवद्ध संघ सस्थाहरूका वार्षिक प्रतिवेदन तथा शैक्षिक अनुशुन्धान पुस्तिका ।</p> <p>४. टोल विकास संस्था वा नागरिक वडा मञ्चहरूको अभिलेख</p> <p>५. श्रोत केन्द्र तथा जिल्ला शिक्षा कार्यालयको अभिलेख र प्रतिवेदन</p>	<p>२. सहयोगि</p> <ul style="list-style-type: none"> ● श्रोत केन्द्र ● जि.शि.का. ● शिक्षक, शिक्षिका ● शिक्षा संग सम्बन्धित पेशागत संघ संगठन ● बालकलव ● सामुदायीक संघ सस्थाहरू ● सहयोगि तथा साभेदार संघ सस्थाहरू 	<p>२. नेपाल सरकार ले आवश्यक नीति निर्देशन हरू निर्माण तथा प्रतिपादन नगरेमा ।</p> <p>३. आर्थिक श्रोत को अभाव रहेमा ।</p>
--	---	---	--	---

<p>संस्थागत विद्यालयहरूले बालमैत्री वातावरणमा आफ्ना शैक्षिक कार्यकर्महरू व्यवस्थित गरी सञ्चालन गर्ने गराउने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● अनौपचारिक बालशिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● अति गरिव तथा विपन्न वर्गका बालबालिकाहरूलाई शैक्षिक सामग्री र छात्रवृत्तिको व्यवस्थापन गर्ने । ● सडक बालबालिकाहरूकालागि खाना, नाना र बास सहितको शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● नगरका सबै सामुदायीक तथा संस्थागत विद्यालयहरूले आ-आफ्नो विद्यालयको शैक्षिक वातावरणलाई बालमैत्री बनाउने । ● अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने । ● महिला साक्षरता अभियान सञ्चालन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ शुद्धखानेपानी को सुविधा १०० % ➤ निमावि तह भन्दा माथिका कक्षामा अध्ययन गर्ने बालिकाकालागि चेन्जिङ कक्ष ५० % ➤ फोहरमैला व्यवस्थापन १०० % ➤ पुस्तकालय ७५ % ➤ विज्ञान प्रयोगशाला ५० % ➤ तालिम प्राप्त जनशक्ति व्यवस्थापन ९५% <p>३. वि.सं. २०७६ साल भित्र वर्तमान अवस्थाको बालबालिकाले विचैमा विद्यालय छाड्ने (Dropout) दर ९५ प्रतिशतले घटेको हुनेछ ।</p> <p>४. वि.सं. २०७४ साल भित्र विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको हुनेछ ।</p>		
	<p>५. वर्तमान ऐन कानुन तथा निर्देशिकाले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार तयार गरेका साथै बालमैत्री वातावरणमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न सक्षम रहेका तथा हुने पर्याप्त आधार तयार गरेका निजी स्तरमा सञ्चालित तथा सञ्चालन हुने प्रस्तावित विद्यालयहरूलाई मात्र स्तरोन्ती, सञ्चालन सिफारिस तथा स्वीकृति दिने कार्यको थालनि भएको हुनेछ ।</p> <p>६. नगरपालिकाक्षेत्रका गरिव, सुकुम्बासी वस्तिहरूमा आवश्यकता बमोजिम प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूको स्थापनाभई सञ्चालनमा आएका हुनेछन् ।</p>		

<p>खेल तथा मनोरञ्जन</p> <p>क). प्रतिफल/नतिजा:</p> <p>वि.सं. २०७५ साल असार मसान्त भित्र खेल तथा मनोरञ्जनका लागि खेलमैदान तथा मौलिक संस्कृति एवं मनोरञ्जनका उपयुक्त स्थलहरूको निर्माण विकास भई बालबालिकाहरू ले उपयोग गरेका हुनेछन् साथै नगर स्तरीय रामधुनि गोल्डकप प्रतियोगिता सञ्चालनमा आएको हुनेछ ।</p>	<p>७.वि.सं. २०७४ भित्र नगरको बालमैत्री विद्यालय निर्माण विकास रोडम्याप तयार भएको हुनेछ ।</p>		
<p>ख) कृयाकलाम:</p> <ul style="list-style-type: none"> • प्रत्येक सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूमा न्यूनतम मापदण्ड बमोजिमको खेलमैदान निर्माण तथा व्यवस्था गर्ने । • प्रत्येक विद्यालयमा हरेक हप्ताको शुक्रवार बालकलव/बालबालिकाको सक्रिय सहभागितामा अतिरिक्त क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने । • सामुदायिक कव्भर्डहलहरूको निर्माण गर्ने । • बालविकासकालागि अति आवश्यक अतिरिक्त कृयाकलाप कार्यक्रमहरू अनिवार्य सञ्चालन गर्ने गराउने । • नगरपालिकाको नेत्रित्व तथा 	<p>क. राष्ट्रिय सूचक</p> <p>१. वि.सं. २०७४ साल भित्र प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य रुपमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।</p> <p>ख. स्थानीय सूचकहरू</p> <p>१. नगर क्षेत्र भित्रका सत प्रतिशत विद्यालयहरूमा न्यूनतम मापदण्ड बमोजिमको खेलमैदानको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।</p> <p>२. नगर भित्र न्यूनतम पूर्वाधार सहितको एक नगर स्तरीय खेल मैदानको व्यवस्था भएको हुनेछ ।</p> <p>३. वडागत हिसावले नगरका विभिन्न वडाहरूलाई सुविधा पुग्ने गरी कम्तिमा</p>	<ul style="list-style-type: none"> • नगरपालिका कार्यालय तथा सराकारवाला र संघ विद्यालय र संघ सस्थाको निर्णय पुष्टिका, अभिलेख तथा प्रतिवेदन • खेलकूद विकास समितिको अभिलेख । • साभेदार संस्थाहरू को निर्णय, अभिलेख तथा प्रतिवेदन • सञ्चारका साधन 	<ul style="list-style-type: none"> • खेलकूद मैदान व्यवस्थापनका लागि आवश्यक जग्गाको अभाव • आर्थिक स्रोत । • ऐन कानून, नीति तथा निर्देशन
		<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी</p> <ul style="list-style-type: none"> • सम्बन्धित विद्यालय नगरपालिका • खेलकूद विकास समिति <p>२. सहयोगि</p> <ul style="list-style-type: none"> • जि.वि.स. • जिल्ला शिक्षा कार्यालय • शिक्षक, शिक्षिका • शिक्षा संग सम्बन्धित पेशागत संघ संगठन • बालकलव • अभिभावक • शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत नैर सरकारी संघ सस्था 	

<p>सरोकारवाला संघ सस्थाको सम्युक्त आयोजनामा नगर स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • बालमैत्रीपार्क, मौलिक संस्कृति भल्कने चिल्डेन पार्कको सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने । • सास्कृतिक धरोहरहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने गराउने । 	<p>२ वटा वडास्तरीय खेल मैदानको व्यवस्था भएको हुनेछ ।</p> <p>४. वि.सं. २०७५ साल भित्र नगर भित्र सूविधायुक्त चिल्डेन (बालमैत्री) पार्कको निर्माण भएको हुनेछ साथै नगरका विभिन्न स्थानमा रहेका पार्क तथा रमणीय स्थलहरूलाई समेत व्यवस्थित पार्कको रूपमा स्तरोन्नती गरिएको हुनेछ ।</p> <p>५. नगर भित्र रहेका सांगितिक तथा सास्कृतिक केन्द्रहरूको संरक्षण र सम्बर्धन भएको हुनेछ साथै एक नगर स्तरीय सास्कृतिक तथा मनोरञ्जन केन्द्रको व्यवस्था गरिएको हुनेछ ।</p> <p>६. वार्षिक रूपमा नगर स्तरीय रामधुनि रिनड सिल्ड खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालनमा आएको हुनेछ ।</p> <p>७. विभिन्न जातजाती तथा धर्मावलम्बीहरूमा आधारित खेल तथा मनोरञ्जनका सास्कृतिक धरोहरहरू संरक्षित भई सामाजिक एकता र सद्भावको विकास भएको हुनेछ साथै वार्षिक रूपमा नगर क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने विभिन्न जाती तथा समुहको संस्कृतिको जगेर्ना गर्ने गरी प्रतियोगितात्मक सास्कृतिक कार्यक्रम सञ्चालनमा आएको हुनेछ ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> • नीज क्षेत्र लगायत स्थानीय स्तरमा कार्यरत सामुदायिक संघ सस्थाहरू • सहयोगि तथा साभेदार ब्यक्ति तथा संघ सस्थाहरू 	
<p>३. शिप विकास क). प्रतिफल/नतिजा: नगर क्षेत्र भित्रका १४ देखि १८ वर्ष सम्मका शिक्षाको अवसरबाट बन्चित</p>			

<p>श्रमिक तथा सडक वाल बालिकाहरू साथै गरिव टोल बस्तीका अति गरिव तथा विपन्न घरपरिवारका सदस्यहरूले रोजगारमुलक तथा शिपमुलक तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन् साथै उनीहरूको वर्तमान आयमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।</p>	<p>ख) कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● नगर भरका १४ देखि १८ वर्ष उमेरका श्रमिक, सडक तथा विद्यालयको पहुच बाहिर रहेका बालबालिकाको सामाजिक नक्साङ्कनका आधारमा व्यक्तिगत प्रोफाइल सहितको तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने गराउने । ● विद्यालय उमेर नाघेका श्रमिक तथा सडक बालबालिकाहरू र गरिव परिवारका सदस्यहरूको रुची र आवश्यकता पहिचान गरी रोजगार तथा स्वरोजगारमुलक तालिम प्रदान गर्ने । ● नगर क्षेत्र भित्र रोजगारमुलक उद्योग तथा व्यवशायको विस्तार र तीनको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा विशेष सहयोग गर्ने । 	<p>स्थानीय सूचकहरू</p> <ol style="list-style-type: none"> १. आ.व.२०७४ साल पौष महिना भित्र सामाजिक नक्साङ्कन सहितको १४ देखि १८ वर्ष उमेरका श्रमिक तथा सडक बालबालिका साथै विद्यालयको पहुच बाहिर रहेका बालबालिकाको तथ्याङ्क संकलन तथा अद्यावधिक भएको हुनेछ । २. वि.सं २०७५ साल भित्र १४ देखि १८ वर्ष सम्मका ९५% विपन्न अवस्थाका श्रमिक तथा सडक र गरिव परिवारका बालबालिकाहरूले रोजगार मुलक तालिम प्राप्त गर्नुको साथै बालश्रमिकहरूको वर्तमान अवस्थामा सुधार आएको हुनेछ । ३. प्रति वर्ष कम्तिमा १०० जना अतीगरिव परिवारका अभिभावकहरूले स्वरोजगार मुलक शिपबिकास तालिम प्राप्त गरी आयआर्जन कार्यक्रम माफत आफ्नो मासिक आयमा वृद्धि गरेका हुनेछन् साथै आफ्ना बालबालिकाहरूलाई नियमित रुपमा विद्यालयमा पठाएका हुनेछन् । ४. नगरका सबै गरिव टोल बस्तीका महिला तथा पुरुष प्रौढहरू साक्षर भएका हुनेछन् । ५. नगर क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका तथा 	<ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिकाको निर्णय पुष्टिका, अभिलेख तथा प्रतिवेदन र प्रकासन ● सञ्चारका माध्यम ● विभिन्न साभेदार संघ संस्थाका निर्णय पुष्टिका, प्रतिवेदन र प्रकासन । ● उद्योग, ब्यापार तथा व्यवसाय सम्बन्धित संस्थाका प्रतिवेदन, निर्णय पुष्टिका तथा प्रकासनहरू 	<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी</p> <ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिका ● शिप विकास तालिम केन्द्रहरू तथा व्यवसायिक शिक्षालयहरू ● अभिभावक तथा संरक्षक ● साना तथा घरेलु उद्योग कार्यालय ● महिला तथा बालबालिका कार्यालय ● जिल्ला शिक्षा कार्यालय <p>२. सहयोगि</p> <ul style="list-style-type: none"> ● विद्यालय व्यवस्थापन समिति ● शिक्षक, शिक्षिका ● शिक्षा संग सम्बन्धित पेशागत संघ संगठन ● बालकलव ● शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संघ सस्था ● नीज क्षेत्र लगायत 	<ul style="list-style-type: none"> ● अभिभावक तथा संरक्षक ● तल्लिम केन्द्र ● दक्ष जनशक्ति ● रोजगारी तथा स्वरोजगारीका क्षेत्र र अवसर
--	--	--	---	--	--

	आउने साना, मझौला तथा ठूला उद्योग साथै व्यापार व्यवसाय र सेवाको क्षेत्रको संरक्षण र दिगो व्यवस्थापनकालागि संरक्षण र सम्बर्द्धनमा आधारित विशेष नीति निर्माण गरिनुको साथै रोजगारीका क्षेत्रहरू क्रमिक रुपमा विकास र विस्तार भएको हुन्छ ।		स्थानीय स्तरमा कार्यरत सामुदायिक संघ सस्थाहरू ● सहयोगि साभेदार संघ सस्था र	
<p>विषयगत रणनीति :</p> <ul style="list-style-type: none"> ● वेस लाइन सर्भे गरी तथ्यांक अध्ययवधिक गर्ने । ● बालविकास केन्द्रहरूको स्थापना र विकासमा स्थानीय नगरवासीलाई परिचालन गर्ने । ● नगरपालिकाको समन्वय र जिल्ला शिक्षा कार्यालय, स्थानीय अभिभावक, सरोकारवाला संघ संस्था र साभेदारीमा नगर क्षेत्रका सामुदायिक विद्यालयका भौतिक पूर्वाधार (भवन, कक्षाकोठा, सौचालय, खानेपानी, चेञ्जिङ कक्ष, कम्पाउण्ड घेरावार, बगैचा व्यवस्थापन लगायतमा) निर्माण, पुनरनिर्माण, सुधार तथा विकासको कार्यलाई अगाडि बढाउने । ● निजी विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार तथा शैक्षिक कृयाकलाप बालमैत्री बनाउने साथै त्यस्तो अवस्था नभएकाको हकमा निस्चित समय सिमा भित्र बालमैत्री बातावरण निर्माणकालागि सूचितगर्ने साथै निजीविद्यालयहरूले बालमैत्री बातावरणमा आधारित भौतिकपूर्वाधार तथा शैक्षिक बातावरणको व्यवस्था गरेको अवस्थामा मात्र स्तरोन्तरी वा सञ्चालन सिफारिस तथा स्वीकृति प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने । ● निजी विद्यालयहरूमा निस्चित संख्यामा बालश्रमिक तथा गरिव र विपन्न वर्गका बालबालिकाका लागि छात्रवृति कोटा निर्धारण गर्ने साथै यसका बारेमा नगरपालिकालाई अनिवार्य जानकारी गराउने व्यवस्था मिलाउने । ● "रामधुनि जनजागरण अभिभावक समुह" गठन गरी विद्यालय भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने गराउने । ● "बालबालिकाको भविश्य अभिभावकको हातमा, उनीहरूको स्वास्थ्य रक्षा आफ्नै घरमा तयार भएको सन्तुलित भोजनको साथमा" भन्ने नाराका साथ विद्यालय समय सम्म बालबालिकालाई विद्यालयमानै टिकाई राख्न तथा उनिहरूको स्वास्थ्य हितलाई अक्षुण्ण राख्न "आफ्नो घरमा जे पाक्छ त्यहि लच्छ" अभियान अन्तरगत वद्यालय खाजा कार्यक्रमलाई अनिवार्य गर्ने गराउने । ● विचैमा विद्यालय छाड्ने दरलाई अन्त्य गर्न गराउन नगरपालिकाले आवश्यक परे अन्य सहयोगि र साभेदार संस्था संगको समन्वय र साभेदारीमा एक कोषको समेत व्यवस्था गरी अतिगरिव तथा विपन्न वर्गका जेहन्दार बालबालिकाहरूको एक निस्चित कोटा निर्धारण गरी वि.सं. २०७४ सालको सुरु बाटै प्रत्येक वर्ष प्रति बालबालिका रु २५००० वरावरको शैक्षिक सामग्री छात्रवृति प्रदान गर्ने । ● नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्र आवश्यकता बमोजिम अनौपचारिक शिक्षा कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने । ● बालिका शिक्षालाई विशेष प्राथमिकता दिएका विद्यालयहरूलाई पुरस्कृत गर्ने । ● प्रत्येक विद्यालयमा बालमैत्री फोकल पर्सन र सुचना अधिकारीको व्यवस्था गर्ने । ● बालमैत्री अवधारणा र पद्धतीमा आधारित तालिमप्राप्त जनशक्तिको विकासमा सहयोग गर्ने । 				

- विद्यालय खेल मैदान नभएका सामुदायीक विद्यालयले जिल्ला शिक्षा कार्यालयको समन्वयमा अनिवार्य खेल मैदानको व्यवस्था गर्ने साथै संस्थगत विद्यालयले आफ्नै स्रोत बाट अनिवार्य व्यवस्था गर्ने ।
- नगर स्तरीय तथा वडा स्तरीय खेलमैदानहरूको निर्माण विकास गर्ने साथै क्रिकेट खेलको लोकप्रियतालाई संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न नगर स्तरीय एक सुविधा सम्पन्न क्रिकेट मैदानको निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
- वर्तमान ऐन र कानूनको परिधि भित्र रहि न्यूनतम पूर्वाधार लगायत आवश्यक स्रोत र साधन पुगेका र भएका निजी विद्यालयहरूलाई मात्र सञ्चालन स्वीकृति तथा स्तरउन्नतीको सिफारिस तथा स्वीकृति दिने ।
- खेलकुदका सामाग्रीको न्यूनतम व्यवस्था गर्न संबन्धित विद्यालयहरूलाई अनिवार्य गर्ने ।
- नगरस्तरमा रहेका विभिन्न सांगितिक तथा सास्कृतिक केन्द्रहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने साथै नपुग रहेका स्थानहरूमा यस्ता केन्द्रहरूको स्थापना र विकासमा विशेष प्राथमिका दिने ।
- **"सास्कृतिक धरोहर संरक्षण सम्बर्द्धन समिति"** गठन गरी स्थानीय स्तरमा रहेका विभिन्न जातजातीमा आधारित परम्परागत खेल तथा मनोरन्जनका सास्कृतिक धरोहरहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने ।
- बाल उद्यान निर्माण विकासकालागि निजी क्षेत्रलाई आकर्षण गरी लगानी मैत्री वातावरण सृजना गर्ने ।
- उद्योग, ब्यापार तथा व्यवसाय संग सम्बन्धित संघ सस्थाका प्रतिनिधिहरूको सहभागिता र सहकार्यमा एक उच्च स्तरीय **"रामधुनि रोजगार प्रवर्द्धन समिति"** को निर्माण गर्ने र यस क्षेत्रको दिगो विकासका लागि आवश्यक नीति निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- सामुदायीक विद्यालयमा अध्ययनरत अतिविपन्न परिवारका बालबालिकाका अभिभावकहरूको लागि सम्बन्धित विद्यालयको सिफारिसमा रोजगारसूलक शिपविकास तालिम सञ्चालन गर्ने गराउने ।
- परिवार सहयोग कार्यक्रमकालागि यस नगरमा सञ्चालनमा रहेका सरकारी, निजी तथा सामुदायीक वित्तिय संस्थाहरूलाई यस क्षेत्रमा लगानीका लागि अभिप्रेरित गर्ने तथा यसका लागि आवश्यक नीतिनिर्माण गर्ने ।
- आर्थिक अवस्था कमजोर भई बालबालिकालाई विद्यालय पठाउन नसकेका वा विचैमा बालबालिकालाई विद्यालय छोडाउन बाध्य भएका गरिव तथा विपन्न वर्गका ब्यक्ति तथा समुदायलाई आयआर्जन व्यवशायमा आधारित कार्यक्रम कालागि परिवार सहयोग कार्यक्रम सञ्चालनगर्ने ।
- आर्थिक स्तरीकरण बाट विपन्न पहिचान भएका अभिभावकहरूको बैकल्पिक जीविकोपार्जनका लागि उपयुक्त व्यवसायहरूको पहिचान गरि प्रोत्साहन गर्ने गराउने ।
- अनुगमन प्रणालिको विकास गरी यसलाई नियमिति र प्रभाकारी बनाउने ।
- जिल्ला शिक्षाकार्यालय समेतको समन्वय र सहयोगमा स्थानीय तहमा बालमैत्री विद्यालयका न्यूनतम सूचकहरूको निर्धारण गर्ने साथै विद्यालय स्वमूल्याङ्कन कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- सडक बालबालिकाहरूकालागि खाना, नाना र बास सहितको अस्थाई आवास गृहको व्यवस्थापन गरी शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

७.१.४ सहभागिताको अधिकार (RIGHTS OF PARTICIPATION)

बाल सहभागिता			
प्रतिफल/नतिजा/ कृयाकलाप	सूचक	जानकारीका स्रोत	जिम्मेवारी
<p>प्रतिफल/नतिजा: बालबालिका कोलागि आवश्यक सेवाको उपलब्धता र गुणस्तरमा उल्लेखनिय सुधार हुन गई वि.स. २०७५ साल भित्र सबै सरोकारवाला क्षेत्र, तह र निकायमा अर्थपूर्ण बाल सहभागिताको सुनिश्चता भएको हुनेछ ।</p>			
<p>१.नगरपालिका</p>			
<p>कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> बालकलव तथा बाल सञ्जाल गठन तथा परिचालन सम्बन्धी निर्देशिकालाई समयानुकुल परिमार्जन गर्दै जाने । वडा स्तरीय बाल कलव तथा नगर स्तरीय बाल सञ्जाल लाई थप कृयाशिल बनाउने । बालकलवका पदधिकारी लागयत बालकलवमा आवद्ध बालबालिको क्षमता विकास लाई थप प्रभावकारी बनाउने । गठन भएका बालकलवलाई नगर बाल कल्याण समितिमा दर्ता गर्ने विभिन्न असंगठित क्षेत्रमा रहेका बालबालिकालाई बालकलवमा संगठित गर्ने । 	<p>क. राष्ट्रिय सूचकहरू</p> <ol style="list-style-type: none"> स्थानीय निकायको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूको संस्थागत सहभागिताको संयन्त्र विकास गरी सहभागी गराइएको हुनेछ । स्थानीय निकायले संचालन गर्ने योजनामा बालबालिकाको योजना तथा कार्यक्रम समेटिएको हुनेछ । नगरपालिकाको हकमा नगरपालिकाका प्रत्येक वडामा बाल समूह गठन भै कृयाशिल रहेको हुनेछ । <p>ख. स्थानीय सूचकहरू</p> <ol style="list-style-type: none"> रामधुनिभासी नगरपालिकाले तयार पारि कार्यान्वयनमा ल्याएको बाल सहभागिता, बाल कलव तथा सञ्जाल गठन र परिचालन निर्देशिका समयानुकुल परिमार्जन भएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाको अभिलेख विद्यलयको अभिलेख नगर बाल सञ्जालको अभिलेख सरोकारवाला संघ सस्था र कार्यालय हरूको अभिलेख वडा नगरिक मञ्च, टोल विकास सस्था, नगर बाल संरक्षण समितिको अभिलेख सञ्चारका स्रोत हरू र तिनको अभिलेख 	<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी</p> <ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका वडा नगरिक मंच टोल विकास सस्था वडा तथा नगर बाल सञ्जाल <p>२. सहयोगि सस्था</p> <ul style="list-style-type: none"> वर्ड भिजन, संकल्प सिविआर लगायतका स्थानीय तहका सबै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू
<p>१.नगरपालिका</p>			<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका, वनाम तथा टोविसले रणनीतिक योजना तथा निर्देशिका लागू नगरेमा । आवश्यक स्रोत र साधनको अभाव रहेमा । सरोकारवाला कार्यालय र संघ सस्थाहरूको सहयोग नरहेमा ।

<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाको बोर्ड बैठक तथा परिषदमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्वलाई थप व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने । एकिकृत योजना तर्जुमा समितिमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व थप सार्थक बनाउने । सवै सरोकारवाला कार्यालय र संघसस्था मा बालबालिकाको सार्थक सहभागिताका लागि नगरपालिकाले समन्वय कर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने । 	<p>२. २०७४ सला पुष मसान्त भित्र नगरका सवै वडा, र नगर स्तरिय बाल क्लव तथा बाल संजाल गठन/पुनरगठन भई क्रिया शिल भएको हुनेछ ।</p> <p>३. वि.सं. २०७४ को सुरुवात सँगै नगरपालिकाको बोर्ड बैठक तथा परिषदमा सार्थै योजना तर्जुमा बैठकमा कम्तिमा १ जना बालिका सहित ३ जना बालबालिकाको देहाय बमोजिम प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> नगरमा नगर बाल सञ्जालक प्रतिनिधि वडामा वडा, टोल र विद्याल बालक्लवका प्रतिनिधि <p>यस्तो प्रतिनिधित्व नगर, वडा बाल सञ्जालको गठन नहुंदाका बखत सम्म वर्तमान अवस्थामा कृयाशिल रहेका बाल क्लवका बालबालिकाहरू मध्ये बाट नगरमा नगरपालिकाले र वडामा वडा नगरिक मचले मनोनयन गरेका बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ ।</p> <p>४. नगर तथा वडा र टोल स्तरीय योजनाहरू को पहिचान, छनौट र कार्यान्वयनमा बालबालिका बाट प्रस्ताव भई आएका योजनाहरूलाई प्राथमिकता दिने कार्यको दिगो व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।</p>		
<p>२. विद्यालय कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> विद्यालय स्तरिय बालक्लव गठन तथा पुनरगठन गरी बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा उनिहरूको भूमिकालाई थप प्रभावकारी बनाउने । 	<p>क. राष्ट्रिय सूचकहरू</p> <p>१. विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बालबालिकाको आवाज सुनिने व्यवस्था सुनिस्चित भएको हुनेछ ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन श्रोत केन्द्र तथा शिक्षा कार्यालयको अभिलेख 	<ul style="list-style-type: none"> सम्बन्धित विद्यालय , विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शि.अ.संघ सकृय

<ul style="list-style-type: none"> विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व लाई नियमित गर्ने । बालकलवको सहभागिता र सकृयतामा विद्यालय भर्ना अभियान तथा विद्यालय सुधार योजना सञ्चालन गर्ने । अभिभावक सचेतना कार्यक्रममा बाल कलवहरूलाई सकृय गराउन अभिमुखिकरण तालिम प्रदान गर्ने । 	<p>ख. स्थानीय सूचकहरू</p> <ol style="list-style-type: none"> नगरका सबै तहका सबै सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूमा २०७४ साल असार भित्र बालकलवको गठान भई कृयासिल भएको हुनेछ । सबै विद्यालयका विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा २०७४ साल असार भित्र बालकलवका कमितिमा एक जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवार्य प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । विद्यालय विकास योजना तर्जुमा तथा विद्यालय सुधार समितिमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । बालबालिकाको समेत प्रतिनिधित्व रहने गरी नगरस्तरीय बालमैत्री विद्यालय वातावरण विकास समितिको गठन भई कृयासिल भएको हुनेछ । विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधारमा बाल कलवको भूमिका प्रभावकारी भएको हुनेछ । 	<p>तथा प्रगति प्रतिवेदन ।</p> <ul style="list-style-type: none"> सम्बन्धित विद्यालय को अभिलेख तथा प्रगती प्रतिवेदन । नगर बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन सञ्चारका श्रोत हरू र तिनको अभिलेख वडा नगररिक्त मञ्चको अभिलेख तथा प्रतिवेदन 	<p>शिक्षक अभिभावक संघ</p> <ul style="list-style-type: none"> विद्यालय स्तरीय बालकलव नगर बाल सञ्जाल <p>२. सहयोगी संस्था</p> <ul style="list-style-type: none"> जिल्ला शिक्षा कार्यालय तथा श्रोत केन्द्र शिक्षा संग सम्बन्धित पेशागत संघ संगठनहरू शिक्षक शिक्षिका तथा अभिभावकहरू नगरपालिका नगर बाल संरक्षण समिति वर्ड भिजन र संकल्प सिविधार लगायत स्थानीय तहका सरोकार वाला संघ संस्था 	<p>नभएमा</p> <ul style="list-style-type: none"> जिल्लाशिक्षा कार्यालयले वेवास्ता गरेमा ऐन कानून लगायत स्थानीय तहको निर्देशन को सहि परिपालना नभएमा
<p>३. वातावरण, स्वस्थ सरसफाई तथा खानेपानी</p> <p><u>कृयाकलाप:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> खानेपानी तथा सरसफाई नगर समन्वय समिति र वातावरणमैत्री स्थानिय शासन समितिमा बाल सञ्जालका कमितिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवार्य र नियमित प्रतिनिधित्व गर्ने गराउने । 	<p>क. राष्ट्रिय सूचकहरू</p> <ol style="list-style-type: none"> स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल कलवको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । <p>ख. स्थानीय सूचकहरू</p> <ol style="list-style-type: none"> खानेपानी तथा सरसफाई नगर समन्वय समिति र वातावरणमैत्री स्थानिय शासन नगर समितिमा बाल सञ्जालका कमितिमा १ 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालयको अभिलेख तथा प्रतिवेदन जिल्ला कृषी विकास 	<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी</p> <ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका खानेपानी तथा सरसफाई समन्वय समितिको अभिलेख सम्बन्धित विद्यालय घरपरिवार 	<ul style="list-style-type: none"> सम्बन्धित क्षेत्रका सरोकारवाला जिम्मेवार संघ तथा कार्यालयहरू निस्कृय रहेमा ।

<ul style="list-style-type: none"> ● बालबालिका लक्षित योजनाहरूमा वातावरण, स्वस्थ सरसफाई तथा खानेपानीलाई विशेष प्राथमिकता दिने । ● बालबालिकाको सकृय सहभागिता मा नगरलाई सन २०१७ सम्ममा पुर्ण सरसफाई तथा वातावरणमैत्री नगर घोषणा का लागि अभियान सञ्चालन गर्ने । ● नगर भित्र एक घर दुई विरुवा तथा एक कागतिको विरुवा रोप्ने कार्य गर्ने गराउने । ● नगर भित्र करेशा वारी नभएका घर परिवारमा कौशी खेतिको प्रविधि र अन्य घर परिवारमा अर्गानिक खेति गर्ने बारे प्रविधि उपलब्ध गराउने । 	<p>जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवर्या प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ ।</p> <p>२. बालबालिकाको सकृय सहभागितामा नगरलाई सन २०१७ को अन्त्य सम्ममा पुर्ण सरसफाई तथा वातावरणमैत्री नगर घोषणा भएको हुनेछ ।</p> <p>३. नगरक्षेत्र भित्र एक घर दुई विरुवा अवधारणा लाई पुर्ण रुपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ , नगर भित्र करेशा वारी नभएका घर परिवारमा कौशी खेतिको प्रविधि र अन्य घर परिवारमा अर्गानिक खेतिको विकासको कार्यले प्राथमिकता पाएको हुनेछ ।</p>	<p>कार्यालयको अभिलेख तथा प्रतिवेदन</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सम्बन्धित विद्यालय को अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● नगर बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● टोल संगठन तथा नागरिक मञ्चहरूको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● सञ्चारका श्रोत हरू र तिनको अभिलेख 	<ul style="list-style-type: none"> ● वडा तथा विद्यालय बालक्लव साथै नगर बाल सञ्जाल <p>२. सहयोगि संस्था</p> <ul style="list-style-type: none"> ● जिल्ला कृषी विकास कार्यालय ● सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू ● टोल विकास संस्था तथा नागरिक वडा मञ्च, बाल संरक्षण समितिहरू 	
<p>४. सस्थागत कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● टोल विकास संस्था, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति लगायतका सस्थागत संरचनाहरूमा बालक्लव तथा बालसञ्जालका कर्मिमा १ वालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवार्य, अनिवार्य, नियमित र सकृय प्रतिनिधित्व गराउने । 	<p>क. स्थानीय सूचकहरू</p> <p>१. टोल विकास संस्था, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति लगायतका संस्थागत संरचनाहरूमा बालक्लव तथा बालसञ्जालका कर्मिमा १ वालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवार्य र सकृय प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ ।</p> <p>२. बालबालिकासंग सम्बन्धित योजनाहरू</p>	<p>विकास संस्था, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति को अभिलेख तथा प्रतिवेदन ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● नगर बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● सञ्चारका श्रोतहरू र 	<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी</p> <p>टोल विकास संस्था, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समितिहरू</p> <p>२. सहयोगि संस्था</p> <ul style="list-style-type: none"> ● जि.वि.स., नगरपालिका ● सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ● सम्बन्धित क्षेत्रका सरोकारवाला संघ सस्था तथा कार्यालयहरू निस्कृय रहेमा ।

<ul style="list-style-type: none"> ● बालबालिकासंग सम्बन्धित योजनाहरू विशेष प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा गर्ने । ● बालबालिकाकालागि हैन बालबालिका संगै गरौं भन्ने मुल आसय लाई सस्थागत तथा स्थानीयकरण गर्ने । 	<p>सरोकारवाला संघ सस्थाको समेत प्राथमिकताक्षेत्र भित्र समेटिएका हुनेछन् ।</p>	<p>तिनको अभिलेख</p>		
<p>५. अभिभावक कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सवै अभिभावक तथा संरक्षकहरू लाई बाल अधिकाकारका बारेमा सचेतना पुस्तक तथा प्रकासनहरू वितरण गर्ने । ● सवै अभिभावक तथा संरक्षकहरूले आफ्ना छोरा छोरी तथा बालबालिका लाई घरायसी सम्बाद्ध, विचार आदान प्रदान जस्ता कृयाकलापहरूमा सहभागि गराउने साथै घर बालबालिकाको पहिलो विद्यालय भएकोले अधिकाकार र कर्तब्यका बारेमा समेत आफ्ना छोरा छोरीहरूलाई प्रशिक्षित गर्ने । ● अभिभावक तथा संरक्षकहरूले आफ्ना छोरा छोरी तथा बालबालिकाहरू लाई अनिवार्य विद्यालय पठाउने साथै आ-आफ्नो घरमा पठन पाठन र 	<p>क. स्थानीय सूचकहरू</p> <ol style="list-style-type: none"> १. नगर क्षेत्र भित्रका सवै घर परिवारमा बाल अधिकाकार बारे सचेतना पुस्तक तथा प्रकासन पुगोको हुनेछ साथै सवै अभिभावक तथा संरक्षकहरू वि.सं. २०७४ भित्र बालअधिकाकारका बारेमा जानकार भई बाल अधिकाकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा कृयाशिल भएका हुनेछन । २. सवै अभिभावकहरूले आफ्ना घरायसी व्यवहार तथा कृयाकलापहरूमा बाल बालिकालाई सहभागि गराउने, उनिहरूका चाहाना र आवश्यकता हरूको पहिचान गर्ने र निर्णय प्रकृत्यामा उनिहरूका विचारलाई प्राथमिकतामा राख्ने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ । ३. नगर भित्र बसोवास गर्ने सवै घर परिवारले आफ्ना छोरा छोरीलाई अनिवार्य विद्यालय पठाएका हुनेछन् साथै पठन पाठनको लागि आ-आफ्ना घरमा उपयुक्त वातावरणको विकास गरेका हुनेछन । ४. सवै अभिभावकहरूले आफ्ना छोरा छोरीलाई बालकलव तथा बालबालिका का विषयमा हुने विभिन्न कृयाकलापमा 	<ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● विद्यालय तहमा विद्यालय शिक्षक तथा अभिभावक संघको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● नगर तथा वडा बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● टोल विकास संस्था, नगरिक वडा मञ्चका अभिलेख ● बाल संरक्षण समिति लगायतको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● सञ्चारका श्रोत हरू र तिनको अभिलेख । 	<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सम्बन्धित अभिभावक तथा संरक्षकहरू ● विद्यालय ● अभिभावक संघ ● वडा नगरिक मञ्च, नगरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति हरू ● बालकलवहरू <p>२. सहयोगि संस्था</p> <ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिका ● वर्ल्ड भिजन र संकल्प सिविआर लगायत सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ● सम्बन्धितअभिभावक तथा संरक्षकहरू लगायत अभिभावक संघ निस्कृय रहेमा । ● सवै सरोकारवाला संघ संस्था तथा कार्यालयहरूको पहुँच सम्बन्धित अभिभावक सम्म पुग्न नसकेमा । ● अभिभावक तथा संरक्षकहरू निरक्षर तथा अशिक्षित भएमा ● सरोकारवाला संघ सस्थाका कृयाकलापहरू पारदर्शी नभएमा ।

<p>खेल तथा मनोरञ्जनका लागि उपयुक्त वातावरण श्रृजना गर्ने बालबालिकाका आवश्यकता र चाहानाहरूको पहिचान र व्यवस्थापन गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● बालकलव तथा बालबालिका लक्षित कार्यक्रम तथा कृयाकलाप हरूमा सहभागि हुन अभिप्रेरित गर्ने । ● अभिभावक संघमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व गराउने । ● नगर क्षेत्र भित्रका अभिभावक हरू विच बालमैत्री अवधारण विकासका लागि बाल कलव मार्फत सचेत अभिभावकहरूको समेत सहभागितामा अभिभावक देखि अभिभावक सम्म तालिम संचालन गर्ने । 	<p>सहभागि हुने उपयुक्त घरायसी वातावरणको विकास गरी अवसर प्रदान गरेका हुनेछन् ।</p> <p>५. नगरभित्रका अभिभावकहरूले बालबालिकाको आवश्यकता र चाहनाहरू (खानपिन, लता कपडा, मनोरञ्जन, घुमफिर आदि) पहिचान गरि सो को व्यवस्थापन गरेका हुनेछन् ।</p> <p>६. नगर तथा विद्यालय अभिभावक संघमा उनिहरूको तह र क्षेत्र अनुसार बालकलव तथा बाल सञ्जालका कम्तिमा बालिका १ सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ ।</p> <p>७. नगरभित्रका अभिभावकमा बालमैत्री अवधारणाका बारेमा सचेतना भएको हुनेछ साथै उनिहरूको व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन भएको हुनेछ ।</p>	<p>● नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● गैर सरकारी संघसस्थाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● नगर बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ● टोल विकास संस्था, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर 	<p>● सम्बन्धित सरकारी सस्थाहरू रहेमा ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ऐन नियम तथा कानुनी बाटाहरू स्पष्ट नभएमा ।
<p>६. गैर सरकारी संघ संस्था कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● नगरमा कार्यरत सबै गैर सरकारी संघ सस्थाहरूमा बालबालिकाको अनिवार्य प्रतिनिधित्व गराउने । ● गैर सरकारी संघ सस्था हरूको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनमा अर्थपूर्ण बाल सहभागिता सुनिश्चित गर्ने । ● जुनसुकै तह र क्षेत्रमा कार्यरत 	<p>क. स्थानीय स्तरका सूचकहरू</p> <p>१. नगरमा कार्यरत सबै गैर सरकारी संस्था कार्यालय तथा संघ सस्थाहरूमा (वडा स्तरका भए वडा बालकलव तथा नगर क्षेत्र र केन्द्र स्तरका भए नगर तथा नगरबाल सञ्जालका) कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको अनिवार्य प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ ।</p> <p>२. गैर सरकारी संघ सस्था हरूको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा</p>	<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सम्बन्धित गैरसरकारी संघसस्थाहरू ● वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति हरू ● बालकलव तथा बाल सञ्जालहरू 	<p>● सम्बन्धित सरकारी सस्थाहरू रहेमा ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ऐन नियम तथा कानुनी बाटाहरू स्पष्ट नभएमा ।

<p>रहेका अन्तराष्ट्रिय, राष्ट्रिय तथा स्थानीय गैर सरकारी संस्थाहरू भएता पनि उनिहरूको कुल बजेटको निश्चित प्रतिशत बजेट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा विनियोजन गर्न अनिवार्य गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> सबै गैर सरकारी कार्यालय तथा संघ संस्थाहरूलाई एकै डालो कार्यक्रम एकै डालो बजेट प्रकृत्यमा आवद्ध गर्ने । सबै गैर सरकारी संघ संस्थाहरूलाई बालमैत्री स्थानीय शासन र बाल अधिकार सम्बन्धी आधारभूत तालिम प्रदान गर्ने । गैर सरकारी संघ संस्थाहरूको कार्य प्रवाह तथा कार्यान्वयन तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा बालबालिकाको सहभागितालाई थप प्रभावकारी बनाउने । 	<p>मूल्याङ्कन प्रकृत्यमा बालबालिकाको अर्धपूर्ण सहभागिता भएको हुनेछ ।</p> <p>३. सबै तहका गैर सरकारी संघ संस्थाहरू ले आफ्नो कुल पूजिगत बजेटको कम्तिमा १० % बजेट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धको क्षेत्रमा विनियोजन तथा खर्च गरेका हुनेछन् ।</p> <p>४. सबै गैर सरकारी कार्यालय तथा संघ संस्थाहरू कमस एकै डालो कार्यक्रम एकै डालो बजेट प्रकृत्यमा आवद्ध भएका हुनेछन् ।</p> <p>५. सबै गैर सरकारी संघ संस्थाका सञ्चालक तथा कर्मचारीहरूले बालमैत्री स्थानीय शासन र बाल अधिकाकारका बारेमा तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन् ।</p> <p>६. गैर सरकारी संघ संस्थाहरूको कार्य प्रवाह तथा कार्यान्वयन तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा बालबालिकाहरू सहभागि भएका हुनेछन् ।</p>	<p>तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति हरूको अभिलेख</p> <ul style="list-style-type: none"> सञ्चारका श्रोतहरू र तिनको अभिलेख । 	<p>२. सहयोगि संस्था</p> <ul style="list-style-type: none"> जि.वि.स., नगरपालिका जिल्ला प्रशासन कार्यालय वर्ल्ड भिजन तथा सिविएआर सबै लगायतका सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ संस्थाहरू 	
<p>७. सञ्चार</p> <p>कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> पत्रकार महासंघ नगर समितिका सञ्चार कर्मिहरू संग संबन्धित संघ संस्थाहरूमा कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व 	<p>क. स्थानीय सूचकहरू</p> <p>१. पत्रकार महासंघ नगर समितिका सञ्चार कर्मिहरू संग संबन्धित संघ संस्थाहरूमा कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ ।</p> <p>२. स्थानीय सञ्चार माध्यमहरू बाट बालमैत्री</p>	<ul style="list-style-type: none"> पत्रकार महासंघ लगायतका सञ्चार क्षेत्र तथा सञ्चार कर्मिहरू संग संबन्धित संघ संस्थाहरूको अभिलेख । 	<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी</p> <ul style="list-style-type: none"> पत्रकार महासंघ, प्रेश काउन्सिल लगायत सञ्चार क्षेत्र तथा सञ्चार कर्मिहरू संग 	<ul style="list-style-type: none"> पत्रकार महासंघ तथा सञ्चार कर्मिहरू कृत्यासिल नभएमा ऐन र नियम तथा

<p>भाएको हुनेछ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> स्थानीय सञ्चार माध्यमहरूबाट बालमैत्री स्थानीय शासन, बाल अधिकार तथा बाल सरोकारका विषयमा नियमित लेख रचना, घटना, घटना, प्रकाशन तथा प्रसारण गर्ने गराउने । बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि बाल बालिका तथा बालकलवका प्रतिनिधिहरूसंग नियमित अन्तर सम्बाद गर्ने गराउने बाल कलवका पदाधिकारीहरूले बालभित्ते पत्रकारिता सम्बन्धि तालिम लिएर नियमित अन्तर सम्बाद गर्ने गराउने 	<p>स्थानीय शासन, बाल अधिकार तथा बाल सरोकारका विषयमा नियमित लेख रचना, घटना, गतिविधिहरू प्राथमिकताका साथ प्रकाशन तथा प्रसारण भएका हुनेछन् ।</p> <p>३. पत्रकार महासंघ नगर समिति लगायतका सञ्चार संग सम्बन्धित संघ सस्थाहरू र बाल कलव तथा बाल सञ्जाल र बाल सञ्जालका प्रतिनिधिहरू विच नियमित अन्तर सम्बाद सञ्चालनमा आएको हुनेछ ।</p> <p>४. बाल कलवका पदाधिकारीहरूले बालभित्ते पत्रकारिता सम्बन्धि तालिम लिएर नियमित पत्रिका प्रकाशन भएको हुनेछ ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन नगर सरोकारी संघसस्थाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन नगर बाल सञ्जालको अभिलेख टोल संगठन, वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति हरूको अभिलेख 	<p>संबन्धित संघ सस्थाहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> बालकलव तथा बाल सञ्जालहरू <p>२. सहयोगि संस्था</p> <ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका सम्बन्धित नगरसरोकारी संघसस्थाहरू वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समिति हरू जि.वि.स. जिल्ला प्रशासन कार्यालय सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू 	<p>निर्देशिकाहरूमा यी विषयहरू लाई समेट्न नसकिएमा ।</p> <ul style="list-style-type: none"> सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरूले आफ्ना कार्यक्रमहरू लाई पारदर्सी र समन्वयात्मक बनाउन नसकेमा श्रोतको अभाव भएमा ।
<p>८. निजी क्षेत्र</p> <p>कृत्याकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> निजी क्षेत्र संग संबन्धित सवै संघ सस्थाहरूमा बालबालिकाको प्रतिनिधित्व गराउने नीति निर्माण गर्ने । निजी क्षेत्रका संस्थापक, सञ्चालक तथा कामदार कर्मचारीहरू लाई बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका 	<p>क. स्थानीय सूचकहरू</p> <p>१. निजी क्षेत्र संग संबन्धित सवै संघ सस्थाहरूमा कम्तिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ ।</p> <p>२. उद्योगि, ब्यापारी, व्यवसायी, पेशाकर्मी लगायतका सवै निजी क्षेत्र संग सम्बन्धित सरोकारवालाहरू बाल अधिकारका बारेमा</p>	<ul style="list-style-type: none"> निजी क्षेत्र संग संबन्धित संघ सस्थाहरूको अभिलेख । श्रम कार्यालयको अभिलेख । जि.वि.स, नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन 	<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी</p> <ul style="list-style-type: none"> निजी क्षेत्र संग संबन्धित संघ सस्थाहरू श्रम कार्यालय बालकलव तथा बाल सञ्जालहरू <p>२. सहयोगि संस्था</p>	<ul style="list-style-type: none"> निजी क्षेत्र तथा निजी क्षेत्र संग सम्बन्धित संघ सस्था र निकाय हरू कृत्यासिल नभएमा सवै सरोकारवाला हरूले पर्याप्त

<ul style="list-style-type: none"> विषयमा प्रशिक्षित गर्ने । निकृष्ट प्रकारको बालश्रम अन्त्यकालागि सबै निजी क्षेत्रलाई कृयाशिल गराउने । निजी क्षेत्रको सम्योजकत्वमा निकृष्ट बालश्रम अन्त्यका लागि एक सर्वपक्षिय कार्यदल गठन गर्ने । सामाजिक उत्तरदायीत्व अन्तरगत निजी क्षेत्रले आफ्नो आम्दानीको एक निश्चित प्रतिशत प्रतिफल बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा लगानी गर्न अभिप्रेरित गर्ने । 	<p>प्रशिक्षित भएका हुनेछन साथै निकृष्ट प्रकारको बालश्रम अन्त्यकालागि आफै कृयाशिल भएका हुनेछन् ।</p> <p>३. निजी क्षेत्रका प्रतिनिधिको नेतृत्वमा एक सर्वपक्षिय कार्यदल गठन भई निकृष्ट प्रकारको बाल श्रम अन्त्यका लागि कृयाशिल भएको हुनेछ ।</p> <p>४. सम्बन्धित उद्योगि, व्यापारी, व्यवसायी, पेशाकर्मी लगायतले सामाजिक उत्तरदायीत्व अन्तरगत आफ्नो आयको एक निश्चित प्रतिशत रकम बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको क्षेत्रमा खर्च गर्ने परिपाटिको विकास भएको हुनेछ ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> नगर बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन टोल संगठनहरू वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण समितिहरूको अभिलेख तथा प्रतिवेदन । 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका सम्बन्धित गैरसरकारी संघसस्थाहरू वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, बाल संरक्षण समिति हरू स्थानीय प्रशासन सवै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू 	<p>समन्वयको भुमिका निर्वाह गर्न नसकेमा ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ऐन नियम र कानून को सहि परिपालना हुन नसकेमा । नियमनकारी निकाय हरू कृयाशिल नभएमा ।
<p>९. राजनितीक दल तथा तिनका भात्रु संगठन</p>				
<p>कृयाकलाप:</p> <ul style="list-style-type: none"> बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा प्रतिवद्धता जुटाउने राजनितीक दल र तीनका भात्रुसंगठनहरूमा बालबालिका को प्रतिनिधित्व गराउने । राजनितीक दल तथा तीनका भातृ संगठनका प्रतिनिधि हरूलाई बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका विषयमा प्रशिक्षित गर्ने । राजनितीक दलका कार्यक्रम हरूमा बालबालिकाको प्रयोग को अन्त्य गर्ने । 	<p>क. स्थानीय सूचकहरू</p> <p>१. नगरमा सकृय रहेका सवै राजनितीक दलहरूले बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा आ-आपनो लिखित प्रतिवद्धता जाहेर गरेका हुनेछन् ।</p> <p>२. बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका विषयमा छलफल गर्न, बाल अधिकार सम्बन्धी नीति र योजनाहरूको निर्माण गर्न सवै राजनितीक दल र तीनका भात्रु संगठनका मिटिङ बैठकहरूमा बाल क्वव तथा बाल सञ्जालका कर्मिमा १ जना बालिका सहित २ जना बालबालिकाको</p>	<ul style="list-style-type: none"> राजनितीक दल संग संबन्धित सस्थाहरूको अभिलेख । नगरपालिकाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन नगर, तथा वडा बाल सञ्जालको अभिलेख तथा प्रतिवेदन टोल संगठनहरू वडा नागरिक मञ्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, नगर तथा वडा र स्थानीय स्तरका बाल संरक्षण 	<p>१. प्रमुख जिम्मेवारी</p> <ul style="list-style-type: none"> राजनितीक दल र तीनका भात्रु संगठनहरू श्रम कार्यालय बालक्लव तथा बाल सञ्जालहरू <p>२. सहयोगि संस्था</p> <ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका मानवअधिकार आयोग सम्बन्धित गैरसरकारी संघसस्थाहरू वडा नागरिक मञ्च, 	<ul style="list-style-type: none"> राजनितीक दल र तीनका भात्रु संगठनहरू बालबालिका गैर जिम्मेवार भई उदासिन भएमा सवै सरोकारवाला हरूले पर्याप्त समन्वयको भुमिका निर्वाह गर्न नसकेमा । नियमनकारी निकाय हरू कृयाशिल

<ul style="list-style-type: none"> राजनितीक दलका घोषणा पत्र मा बालअधिकार संरक्षण सम्बर्द्धनका विषयहरू समावेश गर्न अभिप्रेरित गर्ने । 	<ol style="list-style-type: none"> प्रतिनिधित्व गराएका हुनेछन् । सबै राजनितीक दल तथा तीनका भातृ संगठनका प्रतिनिधिहरू बाल अधिकार का विषयमा प्रशिक्षित भएका हुनेछन् । राजनितीक दलका कार्यक्रमहरूमा बालबालिकाको प्रयोगको अन्त्य भएको हुनेछ राजनितीक दलका घोषणा पत्रहरूमा बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका विषयहरू स्पष्ट रूपमा समेटिएका हुनेछन् । 	<p>समितिहरूको अभिलेख तथा प्रतिवेदन ।</p> <ul style="list-style-type: none"> गैर सरकारी संघ सस्था हरूको अभिलेख तथा प्रतिवेदन । 	<p>नागरिक सचेतना केन्द्र, बाल संरक्षण समिति हरू</p> <ul style="list-style-type: none"> सबै सरोकारवाला कार्यालय तथा संघ सस्थाहरू स्थानीय प्रशासन 	<p>नभएमा ।</p>
<p>विषयगत कृयाकलापमा आधारित रणनीति:</p> <ol style="list-style-type: none"> बाल सहभागिता तथा बाल क्लव गठन तथा परिचालन निर्देशिका लाई आवश्यकताअनुसार परिमार्जन गर्ने । टोल स्तरमा बाल समुह, विद्यालय स्तरमा विद्यालय बालक्लव, वडा स्तरमा वडा बालक्लव तथा नगर स्तरमा नगर बाल सञ्जाल गठन गर्ने । सबै स्तरका बालक्लव तथा बाल सञ्जालहरूलाई कृयाशिल गराउने । नगरपालिका, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय ब्यवस्थापन समिति, निजी क्षेत्र लगायत सबै सरोकारवाला कार्यालय तथ संघ सस्थाहरू, सामुदायीक संस्था, टोल विकास संस्था, पेशागत संगठनहरूमा बाल सहभागिता तथा प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता गर्ने । सम्भावित जोखिम न्यूनिकरणकालागि सबै सरोकारवाला कार्यालय र संघ संस्थाहरूको कार्यजालो निर्माण गर्ने । संबन्धित सरोकारवालहरूको योजना पहिचान, छानौट, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन जस्ता कार्यमा बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता र प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता गर्ने । सबै क्षेत्र र तहको लैङ्गिक, धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा भाषिक विभेदको अन्त्य गर्ने गराउने । बालबालिकाको रुची र चहाना बमोजिमका सामाजिक, सांस्कृतिक, मनोरञ्जनात्मक लगायतका रचनात्मक काममा सहभागि गराउने । बालबालिकाको सरोकारको क्षेत्रमा पर्याप्त शैक्षिक, भौतिक सुविधा उपलब्ध गराउन सबै सरोकारवालाहरूलाई सकृया गराउने । बालअधिकार विपरित कार्य गर्नेलाई दण्डित गर्ने गराउने । बाल अधिकार सुचना शिक्षा र संचार लाई सकृय र प्रभाकारी बनाउने । सामाजिक परिवर्तन र सामाजिक सुधारका सबै पक्षहरूमा बालबालिकालाई सकृय सहभागि गराउने । विद्यालय सुधार योजनामा बालबालिकाको आवजको सुनिश्चितता गराउने । वडास्तरीय तथा नगर स्तरीय बाल सञ्जालमा विद्यालय बालक्लवका बाल बालिकाको प्रतिनिधित्व गराउने । बालबालिका लक्षित योजनाहरूमा वातावरण, स्वस्थ सरसफाई तथा खानेपानी विशेष प्राथमिकता दिने । 				